

De (on)vanzelfsprekendheid van ouderschap en opvoeding**The (un)obviousness of parenthood and parenting**

Sven A. Alting | S4615166

Renske M. A. Boomsma | S4341996

Yonna C. Muskita | S3971589

Emie van Raaij | S4342356

Jorn J. Ruiter | S4615867

Afdeling Psychologie, Rijksuniversiteit Groningen

PSB3E-BT15. 23-24: Bachelorthesis bachelor psychologie

Begeleider: Dr. Gerrit Breeuwsma

Tweede beoordelaar: Dr. Charlotte Vrijen

Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Inhoudsopgave

Inleiding	6
Hoofdstuk 1 – Tijger-Ouderschap als Top Ouderschap – Jorn J. Ruiter	13
1.1 Inleiding.....	13
1.2 Tijgermoederpraktijken: een beschrijving van Amy Chua’s opvoedingsstrategieën.....	14
1.3 Receptie <i>Battle Hymn of the Tiger Mother</i>	17
1.4 Culturele invloed op opvoedingsstijlen	20
1.5 De Tijgermoeder methode: onderzoeksbevindingen	23
1.6 Conclusie	25
Hoofdstuk 2 – Het Luie Ouderschap – Renske M.A. Boomsma	27
2.1 Inleiding.....	27
2.2 Wat houdt een permissieve opvoedingsstijl in?	28
2.3 De boeken van Honoré en Hodgkinson	29
2.4 Hoe zijn de boeken ontvangen?	31
2.5 Waar komen de opvattingen vandaan?	33
2.6.1 Wetenschappelijk onderzoek over permissieve ouders	36
2.6.2 Wat zegt wetenschappelijk onderzoek over de opvoedingsstijlen van Honoré en Hodgkinson?	38
2.7 Conclusie	40
Hoofdstuk 3 – Goed Genoeg Ouderschap – Emie van Raaij	42
3.1 Inleiding.....	42
3.2 Wat houdt goed genoeg ouderschap in?	44
3.3 Waar komen de opvattingen vandaan?	48
3.4 Kritiek op de goed genoeg benadering	51
3.5 Wetenschappelijke argumenten voor goed genoeg ouderschap	53
3.6 Conclusie	56
Hoofdstuk 4 – Onderwijs en Opvoeding – Sven A. Alting	57
4.1 Inleiding.....	57
4.2 Onderwijs en opvoeding	58
4.3 Geschiedenis en ontwikkeling van de pedagogische taak	61
4.4 Normen, waarden en de clash tussen ouders en scholen	65
4.5 Conclusie	69

Hoofdstuk 5 – De Influencer als Hedendaagse Deskundige – Yonna C. Muskita	71
5.1 Inleiding.....	71
5.2 Waar hebben we het over bij momfluencers: wie, wat, waar?	72
5.3 Hoe ziet de ontvangst van de momfluencer eruit?	76
5.4 De voorlopers van de moderne momfluencer.....	79
5.5 Argumenten voor en tegen de momfluencer	81
5.6 Ervaringen van de kinderen van momfluencers	84
5.7 Conclusie	87
Conclusie en Discussie.....	88
Conclusie	88
Discussie.....	89
Referenties.....	93

Samenvatting

Dit onderzoek verkent diverse benaderingen van ouderschap en opvoeding in de hedendaagse maatschappij en probeert daarbij een holistische kijk te bieden op wat er verstaan wordt onder ‘goed ouderschap’. De interactie tussen ouders, kinderen en experts zal daarbij steeds veel aandacht krijgen omdat in die dynamische relatie voor een groot deel bepaald wordt wat precies goed ouderschap is. Er worden, onder verwijzing naar respectievelijk Baumrind en Bronfenbrenner verschillende opvoedingsstijlen en culturele invloeden geanalyseerd om inzicht te bieden in de complexiteit van het opvoeden van kinderen. Baumrind onderscheidt een viertal ouderlijke opvoedingsstijlen, waarvan drie relevant zijn voor deze these: de autoritaire, de permissieve en autoritatieve ouderschapsstijl. Bronfenbrenners ecologische systeemtheorie heeft getracht de omgang met het kind te plaatsen in een perspectief van verschillende – van micro tot macro lopende – systemen, die in hun interactie bepalen hoe de opvoeding wordt vormgegeven en voortdurend verandert. Voor de bespreking van de ouderlijke opvoedingsstijlen wordt in de eerste drie hoofdstukken gekeken naar een tweetal benaderingen – de autoritaire ‘tjgermoeder’ en de permissieve, ‘langzame’ of ‘luie’ ouderschapsvariant van Honoré en Hodgkinson – die extreem ver van elkaar afstaan, aangevuld met de middenpositie die het meer autoritatieve ‘goed genoeg’ ouderschap representeert. De volgende twee hoofdstukken kijken naar respectievelijk de rol van het onderwijs binnen de opvoeding en de opkomst van momfluencers als moderne ‘opvoedingsdeskundigen’. Uit onze literatuurstudie blijkt dat er geen one-size-fits-all aanpak bestaat. Ouders opteren voor een ‘eigen’ opvoedingsstijl, maar staan tegelijkertijd sterk onder invloed van historische en culturele processen, waarbij we kunnen constateren dat opvoeding over de jaren steeds ingewikkelder is geworden, waarbij niet alleen de bemoeienis van experts een belangrijke rol speelt, maar ook steeds onduidelijker is wie of wat precies een opvoedingsexpert is. De veranderlijkheid van expertadviezen, cultuur en social media is een grote factor voor het antwoord op de vraag wat ‘goed ouderschap’ is.

Trefwoorden: goed ouderschap, opvoedingsstijlen, Baumrind, Bronfenbrenner, tjgermoeder, luie ouder, goed genoeg ouderschap, momfluencer

Abstract

This study explores various approaches to parenting and child-rearing in contemporary society, aiming to provide a holistic perspective on what constitutes 'good parenting'. The interaction between parents, children, and experts receives significant attention, as this dynamic relationship largely determines what is considered good parenting. Drawing on the work of Baumrind and Bronfenbrenner, different parenting styles and cultural influences are analyzed to offer insight into the complexity of raising children. Baumrind identifies four parenting styles, three of which are relevant to this thesis: the authoritarian, permissive, and authoritative parenting styles. Bronfenbrenner's ecological systems theory attempts to place child-rearing within a framework of various interconnected systems, ranging from micro to macro, whose interactions shape and continuously change parenting practices.

The first three chapters discuss two extreme approaches—the authoritarian 'tiger mother' and the permissive 'slow' or 'lazy' parenting variant proposed by Honoré and Hodgkinson—supplemented by the middle-ground position represented by the more authoritative 'good enough' parenting. The following two chapters examine the roles of education within parenting and the emergence of momfluencers as modern parenting experts. Our literature review indicates that there is no one-size-fits-all approach to parenting. Parents adopt their own parenting styles but are significantly influenced by historical and cultural processes. Over the years, parenting has become increasingly complex, with the involvement of experts playing a crucial role. However, it is becoming increasingly unclear who or what constitutes a parenting expert. The variability of expert advice, culture, and social media significantly influences the question of what constitutes 'good parenting'.

Keywords: good parenting, parenting styles, Baumrind, Bronfenbrenner, tiger mother, lazy parent, good enough parenting, momfluencer

DE (ON)VANZELFSPREKENDHEID VAN OUDERSCHAP EN OPVOEDING

Inleiding

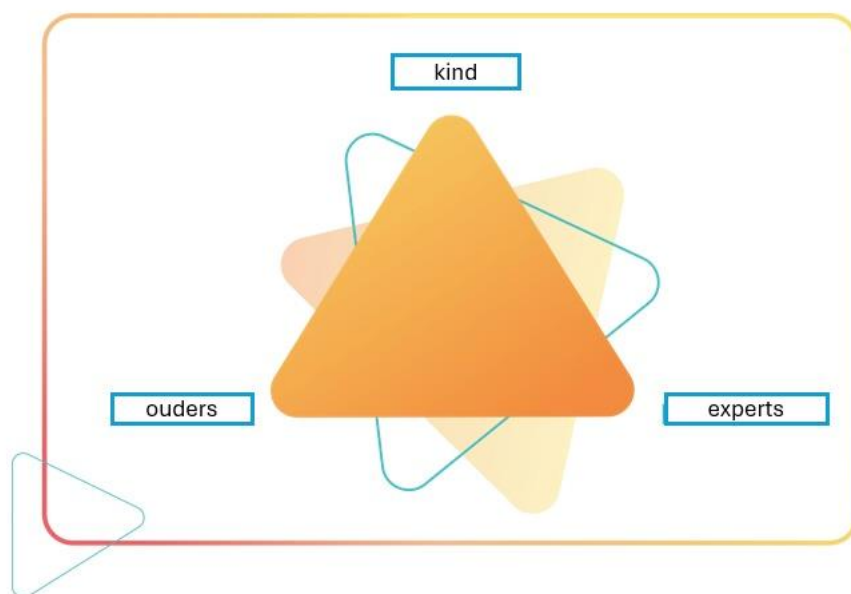
‘Opvoeden’, aldus de site van het Nederlands Jeugdinstituut (2024), ‘houdt in dat ouders hun kind begeleiden bij de ontwikkeling tot iemand die zelfstandig kan meedoen aan de samenleving’. Dit doen ouders, zo wordt verder uitgelegd, door het bieden van zorg en bescherming, het bieden van structuur en het overdragen van kennis en bijbrengen van normen en waarden.

Dat is een hele verantwoordelijkheid die (aanstaande) ouders daarmee in de schoot geworpen krijgen, maar ze hoeven zich er volgens de beroemdste opvoeddeskundige aller tijden, Benjamin Spock, niet door af te laten schrikken, want, zo schrijft Spock in het eerste hoofdstuk van zijn fameuze opvoedingshandboek *Baby- en kinderverzorging en opvoeding*, waarvan de eerste editie verscheen in 1946, ‘een kind verzorgen is niet zo verschrikkelijk moeilijk, als u het rustig opneemt, op uw eigen intuïtie vertrouwt en de verschillende adviezen serieus neemt’ (Spock, p. 15, editie 1998). Voor wie dit niet geruststellend genoeg is, schrijft hij even verderop: ‘dat hoe meer men de verschillende methoden van kinderverzorging heeft bestudeerd, hoe meer men tot de conclusie is gekomen, dat wat verstandige moeders en vaders uit intuïtie met hun baby doen gewoonlijk het beste is’ (Spock, p. 15, editie 1998). Met andere woorden, maak u als (aanstaande) ouder niet al te druk, want meestal komt het wel goed.

In tegenstelling tot veel van zijn voorgangers was Spock een van de eerste deskundigen die het primaat van de opvoeding bij de ouders legde en dat kan als winst worden gezien. In het verleden werden ouders gewezen op hun tekortkomingen en opgezadeld met schuldgevoelens en dat stond de ontwikkeling van een goede, ontspannen band tussen ouders en kinderen soms in de weg. Tegelijkertijd hebben zijn woorden iets paradoxaals en kunnen Spocks ‘geruststellende woorden’, net zo gemakkelijk onzekerheid aanwakkeren als wegnemen, want waar bestaat die intuïtie eigenlijk uit; heeft echt iedereen die en wat als het ons ontbreekt aan die intuïtie? En hoe krijgen we toegang tot de verschillende adviezen en wat doen we met de tegenstrijdigheden die we daarin aantreffen? Overrulen ze onze intuïtie of moeten we soms juist tegen onze intuïtie ingaan? En waarom bestaan er überhaupt ‘verschillende benaderingen’ als opvoeden in beginsel zo eenvoudig is en gewoon een kwestie van doen is? En als het meestal wel goed komt, wat te doen als dat eens niet het geval is? Bovendien, als ouders het beste hun eigen opvattingen kunnen volgen, waarom is dan het

opvoedingshandboek van Spock, dat honderden pagina's beslaat en over de kleinste dingen in de opvoeding weet uit te wijden, dan eigenlijk nog nodig?

Deze vragen laten zien dat ouders, kinderen en experts zich in een complexe en steeds veranderde relatie ten opzichte van elkaar bevinden. Voor een goede opvoeding van een kind zijn goede ouders nodig, die zich daarvoor willen laten voorlichten door experts. Ouders en experts hebben dus een gemeenschappelijk doel, maar tegelijkertijd bevinden ze zich soms in een precaire verhouding tot elkaar. Experts kunnen ouders ondersteunen bij hun opvoeding(sproblemen), maar kunnen ook tegenover hen komen te staan, zie figuur 1.

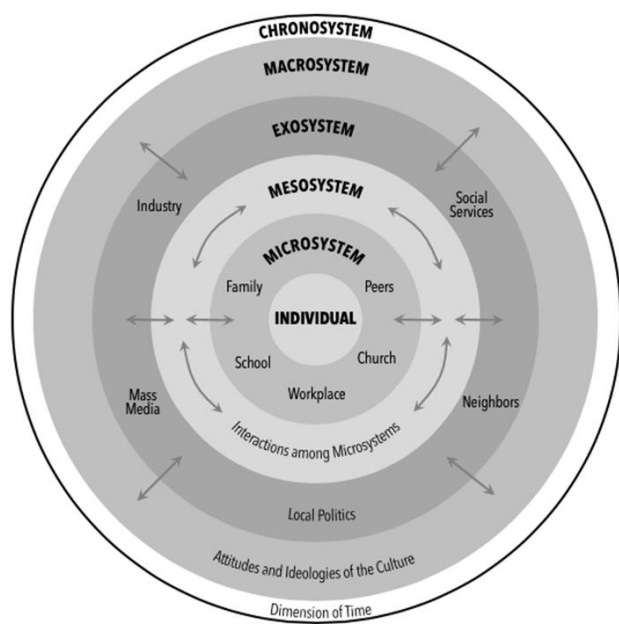
Figuur 1: Dynamische driehoek (aangepast) De Dynamische Driehoek (z.d.).

Om hier zicht op te krijgen willen we met hulp van de theorieën van respectievelijk Baumrind (1966, 1967) en Bronfenbrenner (1979) verschillende opvoedingsstijlen en culturele invloeden tegen het licht houden om zo de complexiteit van het opvoeden van kinderen in kaart te brengen, zie figuur 2 en 3. Baumrind onderscheidt een viertal ouderlijke opvoedingsstijlen, waarvan drie relevant zijn voor deze these: de autoritaire, de permissieve en autoritatieve ouderschapsstijl.

Figuur 2: Opvoedstijlen van Baumrind (Stuart (2020)).

Bronfenbrenners ecologische systeemtheorie plaatst de omgang met het kind in een perspectief van verschillende – van micro tot macro lopende – systemen, die in hun interactie bepalen hoe de opvoeding wordt vormgegeven en voortdurend verandert.

Figuur 3: Ecologische systeemtheorie van Bronfenbrenner (Davis & Francis, 2023).

Vooruitlopend kunnen we nu al constateren dat op de juiste manier opvoeden veel minder vanzelfsprekend dan Spock suggereerde en die vaststelling vormt in feite het startpunt voor deze these. Of zoals het Dagblad van het Noorden (2024) wordt verwoord:

Als je op internet zoekt wat je moet doen als je kind huult, vind je een paar miljoen adviezen, waarvan veel elkaar tegenspreken.

Er van uitgaande dat de meeste ouders het beste voor hebben met hun kinderen, hoe komen ze dan tot hun opvattingen en (praktisch) handelen van ‘goed ouderschap’, maar vooral ook waar halen ze hun ideeën eigenlijk vandaan, hoe raadplegen ze opvoedingsdeskundigen en wat beweren die eigenlijk over de opvoeding. Om daar zicht op te krijgen, plaatsen we de ideeën over opvoeding (en de opvoedingspraktijk die daaruit voortkomt) op een spectrum waarvan de extremen lijnrecht tegenover elkaar staan, met volledige sturing en controle aan het ene uiterste en een bijna totale ‘laat maar waaien’ benadering aan de andere kant. Daartussen zitten dan verschillende mildere varianten, waarvan er in deze these een zal worden uitgewerkt. Omdat we niet alleen in abstracto over opvoeding willen spreken zullen we ook concreet maken hoe opvoeding gestalte krijgt.

Om de extremen op de schaal van ouderlijke bemoeienis scherp neer te zetten, beginnen we in het eerstvolgende hoofdstuk met het relaas van tiggermoeder Amy Chua in haar even populaire als controversiële boek over de opvoeding van haar twee dochters, waarin ze haar extreem autoritaire opvoedingsstijl beschrijft (Breeuwsma, 2012). Tiggermoeders en -vaders, kunnen worden omschreven als strenge en veeleisende ouders met hoge verwachtingen voor hun kinderen (Xie & Li, 2019). We zullen eerst een bespreking geven van de opvattingen van Amy Chua. Daarna zullen we nagaan hoe haar boek is ontvangen door de discussie naar aanleiding ervan te bespreken. Er zal worden ingegaan op de herkomst van haar ideeën en op de rol die cultuur hier in speelt. Bovendien gaan we dieper in op wat (recent) onderzoek ons heeft te vertellen over deze opvoedingsstijl en wat ouders daar zelf mee doen. Vervolgens sluiten we af met de vraag wat deze benadering ons leert over ‘goed ouderschap’.

De opvoedingsstijl die hier haaks op staat is de permissieve, ook wel *laissez faire*, stijl genoemd en vormt het onderwerp van het tweede hoofdstuk. *Laissez-faire* is direct vertaald ‘het op zijn beloop laten gaan’ en wordt wel gezien als een reactie op het overbezorgde en bemoeizuchtige ouderschap. Zo werd Lenore Skenazy als ‘America’s Worst Mom’ gelabeld, nadat zij haar zoontje alleen met de metro liet gaan (De Vos, 2009). Tegenwoordig zijn

ouders erg beschermend en durven ze hun kinderen niet meer vrij te laten om zelf op ontdekking te gaan (Van Baar, 2014).

In 2009 schreef Carl Honoré het boek *Under Pressure; Rescuing Our Children From The Culture Of Hyper-Parenting*, waarin hij de prestatie maatschappij als oorzaak neerzet voor het afnemen van kinderen hun vrijheid en jeugd. Zijn mening; stap over op *slow parenting*. Laat de kinderen zelf op ontdekking gaan en bemoei je er niet al te veel mee. Een ander boek dat wordt besproken, *Luie Ouders Hebben Gelijk* van Tom Hodgkinson (2009), heeft de stellige mening dat hoe ouders het tegenwoordig aanpakken, niet werkt. Hodgkinsons ‘luie ouderschap’ brengt het welzijn van ouders onder de aandacht, want ook zij zouden rustmomenten zonder stress en gillende kinderen moeten ervaren. Daarnaast maakt hij duidelijk dat kinderen veel baat hebben bij een vrije jeugd waarin ze eigen keuzes kunnen maken.

In deze studie zal er worden gekeken naar de oorsprong van deze ideeën en er wordt dieper in gegaan op de boeken, en ontvangst hiervan in de maatschappij, van Honoré en Hodgkinson.

Er zijn vele manieren van opvoeden te bedenken die tussen de autoritaire en laissez-faire aanpak inzitten. Eén van deze middenwegen, staat centraal in het derde hoofdstuk en is het goed genoeg ouderschap, dat nog het dichtst in de buurt komt van de autoritatieve opvoedingsstijl, en wordt vaak gezien als de meest effectieve benadering voor het opvoeden (Holden, 2019).

“Opvoeden is zwaarder dan ooit”, aldus hoogleraar pedagogiek Maartje Luijk, en “dat heeft er onder andere mee te maken dat we veel meer perfectionistisch zijn dan vroeger” (Ouders van nu, 2023). Het concept van ‘goed genoeg’ ouderschap (good enough parenting), in 1953 geïntroduceerd door Donald W. Winnicott, wordt in deze these onderzocht als een alternatieve benadering van opvoeding, waarbij gestreefd wordt naar een balans tussen extremen van perfectie en permissiviteit. Goed genoeg ouderschap houdt in dat ouders streven naar een balans tussen zorg, liefde en grenzen stellen, zonder de druk van perfectie. Het concept moedigt aan tot een ondersteunende opvoedingsstijl die gericht is op de behoeften van het kind, met ruimte voor fouten en groei.

Door te kijken naar verschillende perspectieven en kritieken op dit concept, wordt de complexiteit van ouderschap en opvoeding belicht. Door in te zoomen op wetenschappelijke argumenten en praktische programma’s die ouders ondersteunen bij het begrijpen en vervullen van de behoeften van hun kinderen, wordt de relevantie en effectiviteit van deze benadering onderzocht. Dit hoofdstuk biedt inzichten en reflecties op het ouderschap in een

moderne samenleving, waarbij gestreefd wordt naar een evenwichtige en ondersteunende opvoedingsstijl.

Opvoeding is echter niet iets dat exclusief gestalte krijgt binnen de muren van het gezin. Bronfenbrenner (1979) kwalificeerde in zijn ecologische systeemtheorie scholen als een belangrijke factor in het leven van kinderen en daarmee in de opvoeding van kinderen. Dit is het onderwerp van het vierde hoofdstuk.

In Nederland brengen kinderen tot aan de middelbare school gemiddeld tussen de 11.220 en 13.220 uur op school door, afhankelijk van hun onderwijsniveau (Rijksoverheid, 2024). Dit betekent dat een aanzienlijk deel van hun wakkere tijd op school wordt doorgebracht, waar zij worden gevormd door de normen, waarden en regels van de onderwijsinstellingen. Het onderwijs drukt dus een belangrijk stempel op de opvoeding van kinderen en deze invloed verloopt niet altijd zonder frictie.

Als we kijken naar de driehoek tussen ouder, kind en expert, dan plaatst de school zich met haar opgeleide vakdocenten en focus op kennisoverdracht veelal op de plaats van expert. Daar houdt de invloed van de school echter niet op, zo helpt het schoolmilieu ook bij de identiteitsvorming en socialisering van kinderen (Biesta, 2022). Verder heeft het kind zich te conformeren aan de regels, normen en waarden binnen de onderwijsinstelling, wat ons tot de conclusie brengt dat scholen niet alleen op de plaats van expert plaatsen, maar ook op die van de opvoeder. Scholen behandelen regelmatig onderwerpen die de thuissituatie raken, zoals digitaal welzijn, seksuele voorlichting en burgerschap, waarvan de inhoud controversieel kan zijn. Om deze reden zal ook worden gekeken naar de publieke opinie over de school als opvoeder en het daarbij behorende spanningsveld. Tot slot kijken we naar hoe het onderwijs haar bijdrage levert aan het idee van goed ouderschap.

Niet alleen het onderwijs is van invloed op de opvoeding. De toenemende digitalisering lijkt ook haar sporen achter te laten op de hedendaagse opvoeding. In de driehoek tussen ouder, deskundige en kind, kon de traditionele deskundige zich voorstaan op zijn specifieke expertise, ondersteund door opleiding en professionele status, daar opereert de moderne deskundige tegenwoordig vaker als een beïnvloeder – influencer – op social media. Facebook, Instagram, TikTok, Twitter en YouTube. De invloed van zogenoemde ‘momfluencers’ vormt het onderwerp van het vijfde hoofdstuk.

Influencers voorzien ouders van hulp en adviezen, niet zelden met commerciële belangen, waarbij hun status niet is gebaseerd op professionele expertise, maar in de eerste plaats op roem en bekendheid. Die status is in sommige gevallen sterk genoeg om de adviezen van ‘echte’ deskundigen in de wind te slaan. In dit hoofdstuk zullen we sociale media en

internet als opvoedinstrument bespreken, de mogelijke voor- en nadelen, het gebruik ervan en de kritiek erop. We zullen ook kijken naar de voorlopers van deze nieuwe digitale trends en ons verdiepen in wetenschappelijk onderzoek naar de relatie tussen ouderschap in combinatie met sociale media en internet. Ten slotte gaan we in op de vraag hoe deze ontwikkelingen van invloed zijn op onze ideeën over ‘goed ouderschap’.

In het slothoofdstuk zullen we de belangrijkste algemene conclusies langsgaan en enkele discussiepunten aan de orde stellen.

Hoofdstuk 1

Tijger-Ouderschap als Top Ouderschap

1.1 Inleiding

In deze thesis onderzoeken we de essentie van ‘goed ouderschap’ en hoe dit concept zich vertaalt naar concrete opvoedingsideeën en handelingen van ouders: wat willen ze met hun opvoeding bereiken, waarom willen ze dat, waar baseren ze zich op en hoe doen ze het. Volgens het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) omvat opvoeden het begeleiden van een kind naar zelfstandigheid, zodat het kan participeren in de samenleving. Ouders oefenen invloed uit op hun kinderen met als doel hen zelfredzaam te maken.

Hoewel het op het eerste gezicht nogal vanzelf spreekt dat ouders het beste voor hebben met hun kinderen, kan de manier waarop ze dit realiseren, zowel binnen een samenleving als tussen culturen, sterk verschillen. Zo worden opvoedingsideeën en -handelingen beïnvloed door culturele verschillen en tradities, wat soms tot botsende opvattingen leidt binnen een samenleving. De westerse opvoedingsstijl bijvoorbeeld, die in het algemeen gericht is op vrijheid en autonomie, wordt niet overal op de wereld gewaardeerd. In de Aziatische wereld is een meer strikte opvoedingsstijl populair (Ang & Goh, 2006).

Maar ook binnen een culturele traditie bestaat niet altijd consensus over een goede opvoeding. Dit wordt bijvoorbeeld zichtbaar in de manier waarop verschillende generaties naar de opvoeding kijken en die van een andere generatie beoordelen. Klagen over ‘de jeugd van tegenwoordig’ is meestal een uitvloeisel van die generatieverschillen.

Opvoedingsideeën en handelingen kunnen dus sterk uiteenlopen, variërend van streng tot meegaand, van geordend tot heel losjes, enzovoort. Iemand die geprobeerd heeft al die stijlen systematisch te ordenen, is Diana Baumrind (1966). Op basis daarvan is een viertal opvoedingsstijlen onderscheiden, waarvan drie op zijn minst in termen van goed ouderschap kunnen worden gezien. Voor het verwaarlozende ouderschap valt dat niet meer vol te houden (zie Figuur 2). In dit schema vormt de autoritaire opvoedingsstijl één van de extremen. Deze stijl is gebaseerd op strikte regels en gehoorzaamheid en staat in scherp contrast met de meer toegeeflijke benaderingen, zoals de permissieve en in mindere mate de autoritatieve opvoedingsstijl.

De autoritaire opvoedingsstijl is sinds de Tweede Wereldoorlog steeds meer bekritiseerd en in de opvoedingspraktijk ook steeds vaker losgelaten ten gunste van de twee

andere (positieve) opvoedingsstijlen. Dat betekent echter niet dat ze daarmee volledig is verdwenen. In deze these willen we een variant van een autoritaire stijl tegen het licht houden aan de hand van het spraakmakende boek van Amy Chua, *Battle Hymn of the Tiger Mother* uit 2011, dat al snel vertaald werd in meerdere talen, waaronder het Nederlands. Geheel in lijn met het controversiële standpunt dat de auteur inneemt ten aanzien van de opvoeding van haar eigen kinderen, riep dit boek sterke reacties op bij pedagogen, psychologen en andere professionals, maar ook bij ouders, met felle tegenstand, maar ook bijval van hen die een meer strikte aanpak van opvoeding voorstaan. Het boek kan gelezen worden als een kritiek op de dominante stijl in de opvoeding, maar ook als een cultuurkritiek voor zover we in de westerse opvoedingspraktijk doorgeschooten zouden zijn in een veel te softe benadering van onze kinderen.

Chua's boek dient in dit hoofdstuk als case study om de fundamenteën, ideeën en praktische uitvoering van de autoritaire opvoedingsstijl te onderzoeken. Dit hoofdstuk zal de kernprincipes en effecten van deze benadering analyseren in het licht van hedendaagse opvoedingsdiscussies evenals het boek zelf, om vervolgens af te sluiten met wat dit alles ons leert over 'goed ouderschap'. Daarvoor staan we eerst stil bij de opvattingen van Amy Chua. Wie is zij? Hoe ziet haar opvoedstijl eruit en waar baseert ze die op? Vervolgens zullen we de receptie en discussie naar aanleiding van haar boek bespreken. Daarna zullen we onderzoeken welk effect cultuur heeft gehad op deze opvoedingsstrategie en de uitvoering ervan waarbij de ecologische systeemtheorie van Bronfenbrenner (1979) wordt gebruikt. Ten slotte zullen we afsluiten met de vraag of wetenschappelijk onderzoek in de pedagogiek en ontwikkelingspsychologie deze ideeën ondersteunt, om vervolgens af te sluiten met de vraag hoe dit zich allemaal verhoudt tot goed ouderschap.

1.2 Tijgermoederpraktijken: een beschrijving van Amy Chua's opvoedingsstrategieën

'Als je nu niet goed speelt, pak ik al je knuffelbeesten af en verbrand ik ze!', aldus een uitroep van de tijgermoeder Amy Chua, die al snel beroemd en berucht werd na de publicatie van het boek waarin ze haar 'Chinese opvoedstijl' beschreef.

Chua, geboren in 1962, was de oudste dochter van Chinese immigranten die zich rond 1960 in de VS vestigden. Zelf werd zij volgens de Chinese tradities opgevoed, waarin de nadruk lag op excellent zijn en hard werken. In haar jeugd excelleerde Chua ook daadwerkelijk op academisch gebied. Consistent werden er zeer hoge cijfers behaald en

publiceerde ze al vroeg gewaardeerde artikelen en boeken. Daarnaast participeerde ze in studieorganisaties, werd ze vloeiend in Chinees en speelde op hoog niveau piano.

Naast hard leren te werken was er ook liefde in haar opvoeding, echter was dit aspect zo vanzelfsprekend dat het geen extra aandacht behoeft. Chua was gedisciplineerd en begreep heel goed wat de functie van haar opvoeding was geweest. Ze werkte hard en werd uiteindelijk een gerespecteerd hoogleraar aan de Harvard University, gespecialiseerd in internationaal recht, vrije markten en etnische conflicten. Ook publiceerde ze boeken over internationale betrekkingen en academische artikelen over recht en democratisering. Harvard was ook de plek waar ze de man ontmoette met wie ze later trouwde en twee kinderen kreeg. Hoewel haar ouders aanvankelijk moeite hadden met haar keuze voor een niet-Chinese, maar Joodse echtgenoot, werd hij later met open armen ontvangen.

Chua was trots op haar afkomst en begreep het belang van ‘goede’ opvoeding. De Chinese stijl die haar ouders hadden gehanteerd, wilde ze dan ook bij haar eigen dochters toepassen als eerbetoon, maar ook omdat ze zich zorgen maakte over de wet van de drie generaties. Deze wet stelt dat welvaart teloor gaat bij de derde generatie en Chua zou ervoor zorgen dat dit haar dochters niet zou overkomen. Door haar eigen opvoeding, inzichten en denkwijze, maar ook de angst dat alles wat haar familie had opgebouwd verloren kon gaan, maakte Chua van haar tijgermoeder-opvoedingsstijl haar ambitie. Of zoals ze zelf schrijft:

Als de oudste dochter van Chinese immigranten heb ik geen tijd om te improviseren of mijn eigen regels te bedenken. Ik heb een familienaam hoog te houden, ouders om trots te maken. Ik houd van duidelijke doelen en heb een heldere visie op succes meten (Chua, 2011, p.26).

Deze verantwoordelijkheid vormt dan ook de rode draad in haar boek. Ze deelt haar ervaringen als moeder van twee dochters en wil een discussie op gang brengen over opvoeding en cultuur. Ze beschrijft haar Tijgermoeder-aanpak, benadrukt de culturele verschillen tussen westerse en Aziatische opvoedingsstijlen, waarbij de laatste volgens haar superieur is, en wil een debat starten over effectieve manieren van opvoeden. De insteek was een ‘literair boek’ te schrijven met een ‘onbetrouwbare verteller’ en dus niet primair een pedagogische – wetenschappelijke – verhandeling. Ze richt zich op de definitie van succes en hoe dat wordt nagestreefd in verschillende culturen, met nadruk op de waarde van hard werken, doorzettingsvermogen en discipline. Chua slaagt er dan ook in om lezers te laten reflecteren op hun eigen opvoedingsbenaderingen en op de rol van ouders bij het bevorderen van het succes van hun kinderen.

Chua's opvoeding kan worden beschreven als streng, veeleisend en gericht op het maximaliseren van de (academische) prestaties van haar kinderen. Om een voorbeeld te geven, op haar verjaardag ontving Chua zelfgemaakte felicitatiekaarten van haar beide dochters, die destijds nog jong waren. Deze kaarten voldeden echter niet aan haar verwachtingen, waardoor Chua ze weggooidde en haar dochters opdroeg om betere kaarten te maken, want 'deze rotzooi' zou ze niet gaan bewaren.

Daarnaast legt Chua een sterke nadruk op discipline en regels, waarbij slordigheid niet wordt getolereerd. Als haar kinderen niet luisteren, stuurt ze hen bijvoorbeeld naar buiten in de vrieskou of maakt ze andere dreigementen zoals het drie jaar op rij geen verjaardagen meer vieren. Bovendien zijn er beperkingen op vrije tijd; er is geen ruimte om te spelen met vriendjes, huiswerk moet perfect worden gedaan en elke dag moet er een paar uur viool of piano worden gestudeerd, ook tijdens weekenden en vakanties. In de vakanties reserveert Chua speciale ruimtes waar haar dochters kunnen oefenen, omdat ze gelooft dat "elke dag dat je niet oefent, je slechter wordt" (Chua, 2011, p. 88).

Verder ligt de focus op hard werken en doorzettingsvermogen. De eerdergenoemde oefensessies tijdens vakanties moeten worden doorstaan zonder eten en plaspauzes, en Chua noemt haar dochter 'afval' als het voor het kind stimulerend werkt. Want, zo zegt Chua, "mijn taak is om jullie voor te bereiden op de toekomst, niet dat jullie mij leuk zouden moeten vinden" (Chua, 2011, p.49).

Beide dochters excelleren academisch gezien, behalen uitmuntende resultaten, vooral in wiskunde en andere exacte vakken. Hun prestaties worden erkend door docenten, wat resulteert in academische prijzen en toekenning van beurzen, evenals uitnodigingen voor prestigieuze academische programma's. Bovendien beheersen ze vloeiend meerdere talen, waaronder Mandarijn-Chinees.

De vaardigheden van de dochters op piano en viool bereiken eveneens een zeer hoog niveau. Ze slagen voor tal van audities, treden op bij diverse concerten, waarbij ze zelfs concertmeesters zijn, en worden beschouwd als veelbelovende talenten door vooraanstaande musici. Op regionaal, nationaal en internationaal niveau worden prijzen behaald, waarbij hun technische bekwaamheid en emotionele expressie in de muziek zeer wordt geprezen. Dat gaat niet altijd zonder slag of stoot, maar Amy Chua verdedigt haar werkwijze als haar dochters al eens morren:

Mijn vriendin Maya heeft zo veel geluk, zei Lulu. Ze heeft veel huisdieren, een hond, een goudvis en ook nog twee vogels. Oh ja, ook nog twee biggetjes. Misschien is ze

daarom nog maar in het eerste vioolles-boek bezig, zei ik. Omdat ze veel te veel met die dieren speelt. Ik wou dat ik een huisdier had zuchtte Lulu. Je hebt al een huisdier schreeuwde ik, je viool is je huisdier! (Chua, 2011, p. 65).

Chua's dochters bekleden ook leiderschapsposities in studentenorganisaties, clubs en andere buitenschoolse activiteiten. Ze vervullen rollen als voorzitter, organisator of *captain*, en ontvangen erkenning voor hun vermogen om hun taken met vertrouwen en competentie uit te voeren.

Na het verkennen van Amy Chua's opvoedingsmethoden en van de indrukwekkende resultaten die haar dochters hebben behaald, is het interessant om te onderzoeken hoe haar boek is ontvangen door publiek en critici. Deze receptie werpt licht op de impact van Chua's opvattingen over opvoeding en cultuur, en hoe deze worden waargenomen en besproken in de bredere samenleving. We zullen nagaan hoe haar controversiële benadering van ouderschap is ontvangen en welke discussies en debatten hieruit voortvloeiden.

1.3 Receptie *Battle Hymn of the Tiger Mother*

Bij verschijnen zorgde *Battle Hymn of the Tiger Mother* voor aanzienlijke opschudding vanwege de openhartige en controversiële benadering van opvoeding die Chua beschrijft. Terwijl sommigen zich ermee konden identificeren, veroordeelden anderen het. In Amerika riepen moeders destijds uit: “Dit is kindermishandeling!” In dit hoofdstuk zullen we de belangrijkste thema's en argumenten van Chua's werk verkennen, de reacties van het publiek en critici onderzoeken, evenals de kritiek die het heeft ontvangen. Vooral zullen we ingaan op waarom het boek zo'n heftige reactie teweegbracht, zowel bij wetenschappers en professionals als bij ouders, door gebruik te maken van citaten die zowel de uitersten als de nuances in de reacties weergeven. Daarnaast zullen we kijken naar de bredere impact van het boek op de samenleving om een beter begrip te krijgen van de invloed ervan.

De reacties van ouders op het boek waren uitgesproken en gepolariseerd. Voor sommigen was Chua's opvoedingsstijl een bron van inspiratie en bewondering. Zoals te lezen op online platforms als Goodreads (2011) uitten sommigen hun lof: “Eindelijk een boek dat de noodzaak van strenge opvoeding erkent! Chua's aanpak mag dan wel controversieel zijn, maar haar kinderen presteren wel op topniveau” en “Ik houd van Amy's frisse persoonlijkheid, openheid en directheid. Ze is echt een powervrouw, heeft zo veel te doen en zorgt ervoor dat haar kinderen optimaal opgroeien!” (Goodreads, 2011). Ook op opvoedingswebsites zijn er reacties te vinden die ouders laten nadenken over hun (westerse)

opvoedingsstijl en hen aanzetten tot aanpassingen: “Ik wil weer meer van mijn kinderen verwachten. Alhoewel het verhaal van de verjaardagskaarten mij eerst bang maakte (Chua accepteert geen verjaardagskaarten van lage standaard en smijt deze dan ook weg) deed het mij later realiseren dat we het beste van onze kinderen moeten verwachten!” (71toes, 2011).

In tegenstelling tot deze positieve reacties waren er ook heftige reacties van ouders die de aanpak van Chua als rigide en schadelijk beschouwden. Een bezorgde moeder deelde haar zorgen op social media: “Amy Chua moet stoppen. Ze zet Aziatische moeders in een slecht daglicht. Ik geloof in hard werken, niet in het verwoesten van het zelfvertrouwen van kinderen.” Op fora staan vele reacties waarin men het ook oneens is met Chua: “Ik denk dat Amy waardeloos is. Haar ouderschap is meer beschadigend dan helpend. Als Aziatisch ouderschap zo goed zou zijn, waarom is de suïcide dan zo hoog in Azië?” (Reddit, 2022).

Het moge duidelijk zijn dat de meningen van ouders uiteenlopen. De een ziet wel iets in Chua’s aanpak voor succes, terwijl de ander dit ziet als het verwaarlozen van het kind. Interessant is dat de negatieve reacties niet alleen uit de westerse wereld komen, waar cultuurverschillen een rol spelen, maar ook uit de Aziatische wereld. Aziatische mensen reageerden op social media met de hashtag #NotYourAsianTigerMom om aan te tonen dat zij zich niet identificeerden met Chua’s aanpak.

Opvoedingsdeskundigen en academici hebben het boek op verschillende manieren besproken en beoordeeld. Sommigen zagen de effectieve componenten van Chua’s benadering. Carol Dweck, hoogleraar psychologie aan de Stanforduniversiteit, doet onderzoek naar de ‘mindset’ van kinderen en zegt in een interview dat Amy Chua deels een ‘growth mindset’ promoot (Parentcorticalmass, 2013). Dit houdt in dat iemand focust op groei, in plaats van stagnatie. Dweck beaamt dat Chua duidelijk maakt dat een kind elk doel kan halen door hard te werken. Volgens Dweck begrijpt Chua de waarde van consistente oefening en training en probeert deze manier van denken door te geven aan haar dochters.

Ook Mieke van Stigt (2012), socioloog en pedagoog, ziet wel iets in Chua’s aanpak. Zo geeft ze aan dat we ook in Nederland niet zo zeker zijn over onze opvoeding. Niet alleen vanuit de vraag of onze liefdevolle en geluksgerichte opvoedingsmethode wel zulke gelukkige en succesvolle kinderen heeft voortgebracht, maar ook met het oog op onze maatschappij. Waar de vorige generatie kon leunen op zekerheden (een vaste aanstelling of overwaarde op een huis) is dat nu veel minder het geval. Van Stigt geeft aan dat ambitie voor kinderen in deze tijd een goed idee kan zijn; Chua inspireert daartoe.

Albert de Korte, orthopedagoog, is minder enthousiast. Hij geeft aan dat talentontwikkeling betekent dat kinderen de gelegenheid krijgen te ontdekken wat ze leuk

vinden en goed kunnen. En die ontdekking doen kinderen niet als ze een overvolle agenda moeten afwerken zoals bij Chua het geval is. Dat past volgens De Korte niet bij de ‘natuurlijke ontwikkeling’ van een kind (Nederlands Dagblad, 2014). Daarnaast zijn er verschillende psychologen die beschrijven dat ouders de autonomie en keuzevrijheid van hun kinderen, binnen een ondersteunende omgeving, moeten accepteren en dat dit ook noodzakelijk is voor kinderen. En dit zou bij Chua ontbreken. Als argument geven deze psychologen aan dat Chua zelf in haar boek ook toegeeft dat wanneer dochter Lulu ouder wordt, haar methodes niet (meer) werken (Society for Research on Adolescence, z.d.).

De publicatie van het boek leidde tot een breed maatschappelijk debat over opvoedingsnormen en cultuurverschillen, waarbij verschillende perspectieven naar voren kwamen over de rol van ouders en de impact van opvoedingsstijlen. Amy Chua's nadruk op discipline en prestatiegerichtheid in haar opvoeding benadrukte de contrasten met traditionele westerse opvattingen, wat leidde tot discussies over de effectiviteit van verschillende opvoedingsmethoden. Terwijl sommigen haar aanpak prezen en de rigide opvoedstijl als de sleutel tot een succesvolle opvoeding zagen, wezen anderen op mogelijke negatieve gevolgen voor het emotionele welzijn van kinderen.

Het boek bracht ook de culturele verschillen in opvoeding onder de aandacht, met name tussen westerse en Aziatische normen. Terwijl sommigen Chua's benadering zagen als een stereotype voorbeeld van de *Tijgerouder* uit Aziatische culturen, benadrukten anderen de diversiteit van opvoedingspraktijken binnen Aziatische gemeenschappen, zoals eerder onder het fenomeen #NotYourAsianTigerMom. De discussie verschoof ook naar de grenzen van extreme opvoeding, waarbij zorgen werden geuit over mogelijke schadelijke effecten voor de ontwikkeling van kinderen.

Naast de reactie van lezerspubliek en professionals, zowel positief als negatief, hebben ook Chua zelf en haar dochter Lulu – jaren nadien – gereageerd. Lulu, op het moment van interviewen 22 jaar oud en studierend aan Harvard, herinnert zich de tijd beschreven in het boek nog goed (New York Post, 2018). Ze zegt dat het een intense jeugd was, net als in het boek beschreven, en dat haar moeder niet makkelijk was. Lulu geeft echter aan dat ze staat waar ze staat door haar moeder, ze gaat alleen voor maximaal resultaat en voelt zich goed. Bovendien vertelt ze dat ze in haar eigen kwaliteiten gelooft en veel zelfvertrouwen heeft. “I don’t slack – and that is part of tiger mom”, aldus Lulu. Daarnaast weet ze dat haar moeder haar altijd te hulp schiet, mocht er iets zijn. Lulu meent dan ook zeker te weten zelf een *tiger mom* te worden.

Chua heeft in verschillende interviews en opiniestukken haar standpunten verdedigd en haar intenties met het boek toegelicht. Ze benadrukt herhaaldelijk dat haar boek bedoeld was als persoonlijke memoires over haar eigen opvoedingservaringen en niet als handboek voor ouderschap. Ook wilde ze de nuances van haar benadering uit te leggen, waarbij ze benadrukt dat haar strengheid niet bedoeld was om haar kinderen te vernederen, maar juist om ze te motiveren. Chua vertelt in een interview: “Eens, toen mijn dochter Lulu slecht presteerde op een wiskundetoets, ik denk dat ze ongeveer 10 jaar oud was, kwam ze thuis en zei ze: ‘Ik haat wiskunde, ik ben slecht in wiskunde.’ Nou, ik ging op de zogenaamde ‘Chinese manier’, ik maakte tonnen oefentoetsen. We oefenden. Ik had een stopwatch. En raad eens? Een week later deed ze het echt goed op haar wiskundetoets en kwam ze thuis en vond ze wiskunde leuk. Dus ik denk dat het in zekere zin de taak van de ouder is om hun kind te helpen zien wat ze kunnen bereiken” (Martin, 2011).

In sommige interviews geeft Chua toe dat passages in het boek provocerend waren bedoeld; ze begrijpt waarom sommige lezers aanstoot nemen aan haar opmerkingen. Ze houdt echter vol dat haar intentie was om een belangrijk gesprek op gang te brengen over opvoedingsstijlen, culturele verschillen en de complexiteit hiervan. Om deze complexiteit nader toe te lichten, zal in het volgende hoofdstuk worden ingegaan op de invloed van cultuur op opvoeding en hoe zich dit verhoudt tot ‘goed ouderschap’.

1.4 Culturele invloed op opvoedingsstijlen

Opvoeding is een complex fenomeen dat wordt beïnvloed door diverse factoren, zoals cultuur, sociale normen, economische omstandigheden en individuele overtuigingen. Binnen dit multidimensionale spectrum van invloeden speelt cultuur een cruciale rol bij het vormgeven van opvoedingspraktijken en -normen. Culturele waarden, overtuigingen en tradities hebben een diepgaand effect op de manier waarop ouders hun kinderen opvoeden, en vormen daarmee wereldwijd de kern van diverse opvoedingsstijlen (Yim, 2022).

Dit hoofdstuk richt zich op de culturele invloed op opvoedingsstijlen, met een specifieke focus op de benadering van Amy Chua. Om een dieper inzicht te verkrijgen in dit onderwerp, zal de ecologische systeemtheorie van Bronfenbrenner (1979) als theoretisch kader worden gebruikt. Deze theorie biedt een holistische benadering van de ontwikkeling van kinderen en biedt inzicht in de dynamische relatie tussen cultuur en opvoeding. Door de lens van de systeemtheorie zullen we de complexe interacties tussen individu, gezin, gemeenschap en cultuur verkennen, met bijzondere aandacht voor de invloed van deze

verschillende systemen op de opvoedingsstijl van Chua. Het doel is om een breder begrip te verschaffen van de rol van cultuur in opvoeding en de implicaties daarvan. Alvorens hier dieper op in te gaan, zal de systeemtheorie kort worden toegelicht.

De ecologische systeemtheorie van Bronfenbrenner (1979) biedt een raamwerk voor het begrijpen van individuele ontwikkeling in relatie tot meerdere niveaus van omgevingsinvloeden. Op micro-, meso-, exo-, macro en chronosysteemniveaus beschrijft deze theorie de interactie tussen individuen en hun omgevingen, met aandacht voor zowel directe als indirecte invloeden, zoals gezin, school, gemeenschap en bredere culturele context. Het chronosysteem benadrukt veranderingen in de tijd die de ontwikkeling beïnvloeden. Deze theoretische benadering onderstreept de complexe en dynamische aard van ontwikkeling, waarbij zowel individuele kenmerken als omgevingsfactoren in samenhang worden beschouwd. In het vierde hoofdstuk wordt hier nader op teruggekomen.

Om opvoedingsstijlen goed te begrijpen, is het essentieel om deze invloeden mee te nemen, met name het culturele aspect. Cultuur is immers onlosmakelijk verbonden met denken en bepaalt mede de vorming van ouderschapsideeën. Vélez-Agosto et al. (2017) gaan zelfs nog een stap verder door te betogen dat het culturele aspect, dat oorspronkelijk viel onder het macrosysteem, zou moeten worden verplaatst naar het microsysteem, omdat cultuur deze juist definieert en organiseert, en daardoor aanzienlijke invloed uitoefent.

Binnen collectivistische culturen, zoals veel Aziatische samenlevingen, worden bijvoorbeeld familiale cohesie, sociale harmonie, het hoog houden van de familienaam door prestaties, emotionele zelfcontrole en onvoorwaardelijk respect voor ouderen hoog gewaardeerd (Yim, 2022). Zoals Chua zelf letterlijk aangeeft: “Ik heb een familienaam hoog te houden en mijn ouder trots te maken” (Chua, 2011, p. 26). Dit leidt tot opvoedingspraktijken waarin gehoorzaamheid, respect voor autoriteit en groepsbelangen worden benadrukt, resulterend in een opvoedingsstijl die, in termen van Baumrind, vaak als autoritair wordt beschreven. Strenge discipline en hoge academische verwachtingen worden gezien als middelen om kinderen voor te bereiden op hun rol binnen de samenleving, zoals Chua zelf al aangaf, is lager dan een 10 scoren, onvergeeflijk. In het geval van Chua's familie, die als immigranten aankwamen in Amerika, bracht dit sociaaleconomische uitdagingen met zich mee, zoals taalbarrières, financiële onzekerheid en discriminatie, wat logischerwijs van invloed was op opvoedingsprioriteiten, gericht op succes en stabiliteit. In de volgende passage zegt Chua (2013, p.21) kort iets over haar eigen opvoeding:

Opgegroeid in het Midwesten, wisten mijn drie jongere zussen en ik altijd al dat we anders waren dan iedereen. Beschamend genoeg brachten we Chinees eten mee in thermosflessen naar school; hoe graag had ik een boterham met salami gehad zoals iedereen! Thuis moesten we verplicht Chinees spreken, de straf was één klap met de eetstokjes voor elk per ongeluk uitgesproken Engels woord. We oefenden elke middag wiskunde en piano en mochten nooit blijven slapen bij vrienden. Elke avond als mijn vader thuiskwam van het werk, trok ik zijn schoenen en sokken uit en bracht ik hem zijn pantoffels. Onze rapporten moesten perfect zijn; terwijl onze vrienden werden beloond voor Bs, was een A-min ondenkbaar voor ons. In de achtste klas won ik de tweede plaats in een geschiedeniswedstrijd en nam ik mijn familie mee naar de prijsuitreiking. Iemand anders had de Kiwanis-prijs gewonnen voor de beste allround student. Later zei mijn vader tegen me: “Nooit, nooit meer moet je mijn naam zo te schande maken zoals toen.”

Daarentegen benadrukken individualistische culturen, zoals die in het Westen, vaak autonomie, zelfexpressie en persoonlijke prestatie (Xing, 2023). Opvoedingsstijlen binnen deze culturen zijn doorgaans minder strikt en meer gericht op het bevorderen van persoonlijke groei en het volgen van individuele interesses en passies. Chua (2013, p. 47) beschrijft ook wat ze bij de opvoeding door westerse ouders zoal ziet:

Allereerst heb ik opgemerkt dat westerse ouders buitengewoon bezorgd zijn over het zelfbeeld van hun kinderen. Ze maken zich zorgen over hoe hun kinderen zich zullen voelen als ze ergens niet in slagen, en ze proberen hun kinderen voortdurend gerust te stellen over hoe goed ze zijn ondanks een matige prestatie op een toets of bij een optreden. Met andere woorden, westerse ouders maken zich zorgen over de psyche van hun kinderen. Chinese ouders doen dat niet. Ze gaan uit van kracht, niet van kwetsbaarheid, en als gevolg daarvan gedragen ze zich heel anders.

Deze verschillen in culturele waarden en normen leiden tot uiteenlopende opvattingen en praktijken van ‘goed ouderschap’ en kunnen het onbegrip van Noord-Amerikaanse en meer in het algemeen westerse ouders jegens Chua's benadering verklaren. Om Chua's opvoedingsbenadering in context te plaatsen, zullen we nu aan de hand van de verschillende systemen van Bronfenbrenner kijken naar de oorsprong van haar ideeën.

De verschillende systemen waarin Amy Chua werd grootgebracht, hebben een aanzienlijke invloed gehad op haar opvoeding en latere opvoedingsstijl, zoals beschreven in haar boek. Als professor aan een prestigieuze universiteit, omringd door hooggeschoolde mensen, en met een echtgenoot die eveneens een gerespecteerd academicus is, was Chua's directe omgeving doordrenkt van academische excellentie en prestatiegerichtheid. De hoge verwachtingen die Chua's ouders aan haar stelden komen hoogstwaarschijnlijk vanuit hun eigen hoogopgeleide en succesvolle omgeving.

Als rolmodellen hebben zij een sterke nadruk gelegd op het belang van onderwijs en prestaties in schoolvakken. Bovendien kan de culturele achtergrond van Chua's voorouders, die academici, rijke handelaren of zelfs dienaren van de Chinese keizer waren, hebben bijgedragen aan de (familiale) waarden en normen die werden overgedragen in haar opvoeding. Ook haar zorgen over de wet van de derde generatie, beschreven in het hoofdstuk 'On Generational Decline', heeft een rol gespeeld. Chua vertelt hoe een Chinees gezegde stelt dat rijkdom nooit drie generaties duurt. Chua besloot dat dit haar niet zou overkomen. Ze gaf aan dat toen haar eerste dochter Sophia geboren werd ze naar haar schattige gezichtje keek en bij zichzelf dacht: ik ben vastbesloten jullie niet als zwakke kinderen op te voeden en mijn familie te laten vallen. Deze combinatie van factoren heeft invloed gehad op Chua's eigen opvoeding en haar keuze voor een strikte, gedisciplineerde en veeleisende opvoedingsstijl.

Na een verkenning van de culturele invloeden op Amy Chua's opvoedingsstijl, waarbij we hebben gekeken naar de context waarin Chua opvoedt en hoe culturele verwachtingen haar keuzes beïnvloeden, blijft de vraag: is de tijgermoedermethode wetenschappelijk gezien effectief?

1.5 De Tijgermoeder methode: onderzoeksbevindingen

Amy Chua had met haar boek niet de intentie een wetenschappelijk verantwoorde opvoedingsmethode te schrijven, niettemin is het de moeite waard om te kijken of het mogelijk is een wetenschappelijke onderbouwing te geven van haar opvoedingsaanpak. Door de lens van empirisch onderzoek zullen we proberen te begrijpen of de kenmerken en praktijken van tijgermoederschap daadwerkelijk gunstige uitkomsten voor kinderen bevorderen, zoals Chua beweert. We zullen verschillende studies en bevindingen bespreken die relevant zijn voor aspecten zoals academische prestaties, psychologisch welzijn, emotionele ontwikkeling en interpersoonlijke relaties, om zo hopelijk een helderder beeld te krijgen van de effectiviteit en impact van Chua's opvoedingsstijl.

Om te beginnen, op grond van onderzoek valt er geen eenduidig antwoord te geven op de vraag of tijgerouderschap al dan niet gunstig is. Aanvankelijk toonden diverse studies aan dat Chinese kinderen in autoritaire huishoudens betere academische prestaties behaalden dan hun leeftijdsgenoten uit autoritatieve huishoudens (Yim, 2022). Later onderzoek liet echter zien dat juist een autoritatieve opvoedingsstijl significant bijdroeg aan verbeterde academische prestaties bij niet-Chinese, Europees-Amerikaanse kinderen, in tegenstelling tot de eerste- of tweede-generatie Chinese kinderen (Yim, 2022). Deze bevindingen suggereren

dat de effecten van een autoritaire opvoedingsstijl niet uniform zijn voor alle kinderen, maar sterk afhankelijk van de culturele achtergrond.

Volgens onderzoek van Carol Dweck (2013) kan tijgerouderschap in het algemeen meer academisch succes voor kinderen opleveren doordat deze kinderen gemiddeld een meer incrementele kijk op intelligentie hebben, in tegenstelling tot een entiteitsbenadering. Dit houdt in dat de tijgerkinderen geloven dat meer inzet leidt tot meer succes, in tegenstelling tot de opvatting dat intelligentie aangeboren is en grotendeels vaststaat. Tijgerouders beamen deze incrementele opvatting.

Een longitudinale studie over een periode van acht jaar concludeerde echter dat tijgerouderschap niet resulteerde in betere academische prestaties (Society for Research on Adolescence, z.d.). In vergelijking met kinderen van meer toegeeflijke ouders, behaalden kinderen van deze laatste groep gemiddeld hogere cijfers en leken zij naarmate ze ouder werden meer plezier te hebben in hun studie. Het is echter belangrijk op te merken dat deze studie specifiek keek naar Chinees-Amerikaanse families. Ander onderzoek toont gemengde resultaten met betrekking tot academisch succes; soms draagt deze opvoedingsstijl daaraan bij, soms minder (Society for Research on Adolescence, z.d.).

De literatuur suggereert dat de zeer strikte opvoeding beter lijkt te werken voor Aziatische families, waar de normen anders zijn dan in het Westen, waar een meer toegeeflijke opvoedingsstijl lijkt te leiden tot betere academische prestaties. Het is aannemelijk dat een belangrijke moderator het temperament van het kind is, zoals ook in Chua's boek blijkt dat methodes die voor Sophia werkten, dat voor Lulu niet deden. Afgezien van academisch succes rijst de vraag hoe de strikte opvoedingsstijl van invloed is op het psychosociale welzijn van kinderen.

Zang en Wang (2024) vonden dat tijgerouderschap een direct significant verband had met hogere niveaus van angst en depressieve symptomen bij Chinese kinderen, vooral als deze kinderen laag scoorden op impulscontrole. Kinderen met hoge impulscontrole konden beter omgaan met tijgerouderschap, hoewel de onderzoekers aangaven dat deze opvoedingsstijl nog steeds een risico vormde op verslechterde uitkomsten op mentale gezondheid. Ook al is tijgerouderschap meer geaccepteerd in collectivistische culturen, waar academische successen zeer belangrijk zijn, bleef de negatieve invloed op het mentaal welzijn van kinderen significant. Uit onderzoek bleek dat de negatieve emotionele effecten van tijgerouderschap significant blijven over verschillende culturen heen, wat in contrast staat met de effecten op academisch succes die meer cultuurafhankelijk zijn. Zij beargumenteren dat

tijgerouders niet aansluiten bij de behoeften van hun kinderen, wat het startpunt van deze emotionele problemen zou zijn (Calzada et al., 2012).

Dexian et al. (2024) en Garcia et al. (2020) toonden aan dat tijgerouders minder sociaal competente kinderen grootbrengen. Dit komt doordat kinderen die door autoritaire ouders worden opgevoed, waarschijnlijk een vijandige attributiestijl ontwikkelen, waarbij ze geneigd zijn te geloven dat andere mensen agressieve of antagonistische intenties hebben. Hierdoor vertrouwen zij anderen minder snel en vinden zij het moeilijker om gezonde relaties aan te gaan. Tegelijkertijd missen deze kinderen vaak rolmodellen die hen leren hoe op een effectieve manier met negatieve emoties om te gaan. Deze factoren kunnen resulteren in twee uitkomsten: de sociale normen worden overboord gegooid of kinderen trekken zich compleet terug. Beide reacties leiden echter tot de onderontwikkeling van gezonde relaties, wat kan bijdragen aan de eerdergenoemde angst en depressieve klachten. (Chodura et al., 2021).

Samenvattend laat het beschikbare onderzoek zien dat de effectiviteit van tijgerouderschap sterk afhankelijk is van de culturele context en individuele eigenschappen van het kind. Hoewel er aanwijzingen zijn dat een autoritaire opvoedingsstijl kan leiden tot betere academische prestaties bij bepaalde groepen, wijzen andere studies op negatieve gevolgen voor het psychosociale welzijn en de sociale competentie van kinderen. Deze bevindingen onderstrepen de complexiteit van opvoedingsstijlen en hun uiteenlopende effecten op verschillende aspecten van kinderlijke ontwikkeling. In de volgende paragraaf sluiten we dit hoofdstuk af met enkele concluderende opmerkingen over de impact van tijgerouderschap op de ontwikkeling van kinderen in termen van de notie van goed ouderschap.

1.6 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we Amy Chua's *Battle Hymn of the Tiger Mother* besproken tegen de achtergrond van een bredere discussie over opvoedingsstijlen, culturele invloeden en de wetenschappelijke onderbouwing ervan.

Chua's boek heeft een aanzienlijke controverser veroorzaakt vanwege haar opvoedingsbenadering, die wordt gekenmerkt door strenge discipline, hoge academische verwachtingen en een focus op prestatiegerichtheid. Deze aanpak leidde tot gepolariseerde reacties van zowel ouders als experts, met sommigen die het bewonderden als een weg naar succes en anderen die het veroordeelden als rigide en schadelijk.

De culturele invloed op opvoedingsstijlen kwam sterk naar voren in de besprekingen. In collectivistische culturen, zoals veel Aziatische samenlevingen, worden strenge discipline en hoge academische verwachtingen vaak gewaardeerd als middelen om kinderen voor te bereiden op hun rol binnen de samenleving. Daarentegen benadrukken individualistische culturen, zoals die in het Westen, vaak autonomie, zelfexpressie en persoonlijke prestatie.

Het theoretisch kader van Bronfenbrenner zijn ecologische systeemtheorie hielp ons de complexe interacties tussen individu, gezin, gemeenschap en cultuur te begrijpen, en hoe deze van invloed zijn op opvoedingspraktijken. Cultuur werd gezien als een cruciale factor die opvoedingsidealen en -normen vormt.

Wanneer we de wetenschappelijke onderbouwing van Chua's opvoedingsmethode onderzoeken, zien we gemengde resultaten. Hoewel sommige studies suggereren dat een autoritaire opvoedingsstijl kan bijdragen aan betere academische prestaties, tonen andere onderzoeken aan dat dit gepaard kan gaan met negatieve gevolgen voor het psychosociale welzijn van kinderen, zoals angst, depressie en verminderde sociale competentie.

Een belangrijk aspect in deze discussie is de vraag wat goed ouderschap inhoudt en hoe Chua daar invulling aan geeft. Chua lijkt aan de kwalificatie van goed ouderschap te voldoen wanneer het gaat om de academische en prestatiegerichte successen van haar eigen kinderen. Haar aanpak, gericht op discipline en hoge verwachtingen, heeft hen inderdaad opmerkelijke prestaties opgeleverd. Vanuit een breder perspectief blijkt dit echter moeilijker vol te houden. De nadelige effecten van een dergelijke autoritaire stijl, zoals verhoogde stress en verminderde emotionele veerkracht bij kinderen, moeten in overweging worden genomen. Bovendien wijzen sommige onderzoekers erop dat vergelijkbare positieve resultaten ook bereikt kunnen worden via een autoritatieve benadering. Deze stijl combineert hoge verwachtingen met emotionele steun en responsiviteit, en wordt geassocieerd met zowel academisch succes als een beter psychosociaal welzijn.

Deze bevindingen benadrukken de complexiteit van opvoedingsstijlen en onderstrepen het belang van het in context plaatsen van verschillende benaderingen. Er is geen one-size-fits-all aanpak als het gaat om opvoeding; wat werkt voor het ene kind of de ene cultuur, werkt mogelijk niet voor het andere. Het is cruciaal voor ouders en opvoeders, maar ook academici en andere professionals, om zich bewust te zijn van de culturele invloeden, individuele behoeften en wetenschappelijke inzichten bij het vormgeven van opvoedingspraktijken. In het volgende hoofdstuk wordt een opvoedingsbenadering besproken die haaks staat op de benadering van Chua, bekend als 'luie ouderschap'.

Hoofdstuk 2

Het Luie Ouderschap

2.1 Inleiding

I let my 9-year-old ride the subway alone. I got labeled the ‘world’s worst mom’ (Lenore Skenazy, 2015).

De permissieve, ook wel laissez-faire, opvoedingsstijl van Skenazy en veel andere ouders wordt vaak bekritiseerd. Het is een uiterste in de omgang met kinderen en staat haaks op de autoritaire opvoedingsstijl uit het vorige hoofdstuk. Vanwege de grote culturele verschillen en tradities die het opvoeden beïnvloeden, zijn er uiteenlopende stijlen ontwikkeld. Baumrind heeft dit samengebracht tot vier opvoedingsstijlen. Een autoritaire, autoritatieve, permissieve of verwaarlozende opvoedingsstijl (Kuppens & Ceulemans, 2019). Waar de autoritaire opvoedingsstijl van onder andere Amy Chua (2011) vasthoudt aan strikte regels, grenzen en structuur, laat de permissieve opvoedingsstijl die juist los. Permissieve ouders, zo is de kritiek, zouden hiermee te veel vertrouwen geven aan hun kinderen (The Washington Post, 2015). Skenazy stelt daar tegenover dat wanneer het kind te veel wordt beschermd, het kind zelf ook gaat denken dat hij of zij niks kan. Dit zou leiden tot kinderen die ook daadwerkelijk niks kunnen (Free Range Kids, 2008).

Wat maakt dat ouders tegenwoordig zo beschermend zijn en hun kinderen niet meer vrij durven te laten om zelf op ontdekking te gaan? Uiteindelijk zal het kind wel op eigen benen moeten leren staan. Hier is te zien dat iedere opvoedingsstijl op zijn minst impliciet een kritiek is op andere opvoedingsstijlen, die altijd iets te veel of juist te weinig doen, met gevolgen die het kind niet ten goede komen.

Zoals bij elke opvoedingsstijl zijn er binnen de permissieve opvoedingsstijl verschillende gradaties. Veel ouders zijn nooit volledig consequent in hun opvoeding. Soms mag er wat meer, soms zijn ze wat strikter. Ouderstellen kunnen onderling verschillen; de ene ouder is toegeeflijker dan de ander. Ook zullen niet alle ouders zich bewust zijn van hun stijl. In het vorige hoofdstuk zagen we echter hoe Amy Chua juist zeer bewust en doelgericht koos voor een strikte opvoedingsstijl. In dit hoofdstuk kijken we naar een opvoedingsvariant die niet alleen relatief extreem permissief is, maar daar ook doelbewust voor lijkt te kiezen. We doen dat aan de hand van een tweetal spraakmakende publicaties.

Ten eerste *Under Pressure; Rescuing Our Children From The Culture Of Hyper-Parenting*, een boek van Carl Honoré (2009). Hierin brengt hij verschillende trends aan het licht die leiden tot *helicopter-parenting*: overbeschermende, veeleisende ouders. Hij propageert een vorm van opvoeden die hier dwars tegenover staat. Deze nieuwe vorm wordt tegenwoordig vaak ‘slow parenting’ genoemd. De focus ligt hierbij op voldoende vrijheid voor het kind, tijd om uit te rusten voor de gehele familie, aandacht en liefde. Ouders hoeven zich niet altijd uit te sloven om de kinderen te vermaken (The New York Times, 2009).

De tweede publicatie betreft *Luie Ouders Hebben Gelijk* van Tom Hodgkinson (2009), die nog een stap verder gaat dan Honoré. Gebaseerd op de ideeën van Engelse romanschrijver D.H. Lawrence uit 1918 pleit hij ervoor om je kind volledig los te laten, niet alleen ten gunste van het kind, maar ook (of juist) van de ouder (Lawrence, 1980; Feigel, 2022). Hij zet uiteen hoe belangrijk het is dat je als ouder tijd voor jezelf neemt. Wanneer jij je goed voelt, straal je dit uit naar jouw kind. Kinderen moeten zichzelf leren vermaken, terwijl ouders juist zo weinig mogelijk moeten doen. Hodgkinson bepleit vanuit die visie het luie ouderschap.

Het Nederlands Jeugdinstituut beschrijft opvoeden als het begeleiden van het kind bij de ontwikkeling tot een persoon dat zelfstandig mee kan doen in de samenleving. Dit kan door middel van het bieden van een verzorgende en beschermende omgeving, structuur en het overdragen van kennis, waarden en normen. Er valt over te discussiëren of de permissieve opvoedingsstijl hier goed op aansluit en voldoet aan deze omschrijving. Het welbevinden van ouders wordt niet in overweging genomen bij het beschrijven van opvoeden. Dit is echter ook van groot belang, onder andere vanwege de voorbeeldrol die ouders hebben voor het kind. Een ouder die zich goed voelt, kan flexibel omgaan met vervelend gedrag van een kind en rustiger reageren in moeilijke situaties. Door middel van observatie leert het kind hoe hij of zij kan reageren op eenzelfde soort situatie (Nederlands Jeugdinstituut, 2021).

In dit hoofdstuk zal er worden gekeken naar de oorsprong van de verschillende ideeën over en de betekenis van *slow parenting* en het luie ouderschap. Verder wordt er dieper in gegaan op de boeken van Honoré en Hodgkinson; hoe zijn ze ontvangen door de maatschappij en wat hebben ze bij gedragen aan het idee van het ‘goede ouderschap’?

2.2 Wat houdt een permissieve opvoedingsstijl in?

We leven tegenwoordig, zo is de algemene opinie, in een prestatimaatschappij, met veel competitie en onzekerheid (Van Baar, 2014). De opkomst van globalisatie, waarbij de gehele

wereld in contact staat met elkaar, speelt hierin een belangrijke rol. Ouders willen hun kinderen klaarstomen voor de harde wereld, waarbij de concurrentie op werkgebied wereldwijd is (The New York Times, 2009). Om ervoor te zorgen dat jouw kinderen later een goede baan kunnen krijgen, zullen ze van jongs af aan al hard moeten werken. Door de druk die op de kinderen komt te liggen wordt er een klimaat gecreëerd dat ervoor zorgt dat ze versneld opgroeien. Daarnaast krijgen ze, dankzij de media, informatie mee die niet voor kinderen is bedoeld, waardoor ze op jonge leeftijd hiermee om moeten leren gaan (Isenberg, 2012; Van Baar, 2014). De vraag is dan, waar blijft de vrijheid en onwetendheid van hun jeugdijaren?

Een permissieve opvoedingsstijl geeft kinderen juist de vrijheid die bij andere opvoedingsstijlen wordt beknot. Baumrind (1967) typeert permissieve ouders als hoog in responsiviteit en laag in controle. Verder wordt deze vorm van opvoeden gekarakteriseerd door warme, verzorgende ouders met minimale verwachtingen. Hierbij krijgen de kinderen voldoende ruimte om zelfstandigheid te ontwikkelen, doordat er weinig grenzen vanuit de ouders worden meegegeven. Het risico is echter dat wanneer je geen grenzen stelt, het kind negatieve gewoontes ontwikkelt, zoals het niet maken van huiswerk, laat naar bed gaan of het maken van egoïstische keuzes (Sanvictores & Mendez, 2022).

De journalisten Honoré en Hodgkinson hebben een vorm van opvoeden gepropageerd die het dichtst in de buurt komt bij een permissieve opvoedingsstijl en benadrukken vooral de voordelen ervan. Aan de hand van hun boeken gaan we bespreken hoe zij vormgeven aan opvoeding.

2.3 De boeken van Honoré en Hodgkinson

Allereerst de internationale bestseller *In Praise of Slow; How A Worldwide Movement is Challenging the Cult of Speed* van Carl Honoré (2004) besproken. Van dit boek zijn meer dan een half miljoen exemplaren zijn verkocht in 30 talen en wordt als handboek voor de ‘slow movement’ gezien. Deze beweging houdt in dat de focus verplaatst van kwantiteit naar kwaliteit, waarbij het belangrijk is om in het nu te leven en van elke dag te genieten. Honoré noemt het steeds sneller willen gaan een drug waar we tegenwoordig allemaal verslaafd aan zijn en waarschuwt tegelijkertijd voor de gevolgen van deze *fast-paced culture*. Je onthoudt dingen minder goed als je er doorheen snelt en geniet niet volop van het leven. Zo werkt het ook in het ouderschap.

De *slow movement* loopt daarmee vooruit op het idee van *slow parenting*, dat het thema is van het tweede boek van Honoré, genaamd *Under Pressure; Rescuing Our Children from the Culture of Hyper-Parenting* (2008). Dit boek is in 20 talen vertaald en wordt als aanstichter gezien van de *slow parenting movement*. In het boek beschrijft Honoré eerst verschillende trends, zoals globalisatie en onzekerheid bij ouders. Deze onzekerheid ontstaat met name doordat velen tegenwoordig op oudere leeftijd ouders worden. Er is geen tijd om het opnieuw te proberen met een volgend kind. Deze invloedrijke trend zorgt ervoor dat ouders zich onzeker voelen, omdat ze het idee hebben dat er geen ruimte is om fouten te maken. Deze trend is ook verantwoordelijk voor het feit dat ouders vaak al langer aan het werk zijn voordat ze kinderen krijgen. Daarnaast worden er minder kinderen geboren per gezin (Sociaal-Economische Raad, 2011; Eos Wetenschap, 2021). Als gevolg hiervan is er meer aandacht en geld voor de kinderen. Dit zorgt er echter voor dat de focus zeer nadrukkelijk op hen komt te liggen en de lat om te slagen hoger ligt (The New York Times, 2009).

Vervolgens gaat Honoré dieper in op ‘het redden van onze kinderen’; een andere manier van opvoeden, waarvan hij veronderstelt dat het beter uitpakt voor kinderen. Deze alternatieve manier noemt hij *slow parenting*. Het gaat er hierbij om dat er balans komt in de thuissituatie. Ouders geven hun kinderen genoeg tijd en ruimte om zelf de wereld te ontdekken, zonder er een race van te maken. Kinderen worden niet als een project gezien, maar in plaats daarvan is het een reis die je als gezin met elkaar moet maken. Hiermee wil Honoré de vrijheid en fantasierijke jeugd weer leven inblazen en kinderen beschermen voor de lasten die in onze moderne tijd vaak de opvoeding karakteriseren. Als ouder willen we graag dat ons kind een eigen persoonlijkheid ontwikkelt, zodat hij of zij uitvindt wat hen gelukkig maakt. Honoré stelt dat we deze mogelijkheid om een eigen identiteit te creëren bij het kind wegnemen, doordat ze constant bij de hand worden genomen en alles steeds voor hen wordt geregeld. Een belangrijk statement in het boek van Honoré luidt: “Children can only really be children when adults are adults”. Het is echter bijzonder dat Honoré dit stelt, omdat de ouder in een permissieve opvoedingsstijl vaak meer als vriend dan ouder wordt beschouwd (Cherry, 2022).

Honoré is niet de eerste die op deze manier naar het ouderschap en opvoeding kijkt. In 1918 schreef D.H. Lawrence een essay, *Education of the people*, waarin hij ervoor pleitte om het kind meer zijn gang te laten gaan en advies geeft over de manier waarop we kinderen (onze) liefde tonen. Volgens Lawrence heeft het opdringen van liefde aan je kinderen averechtse gevolgen en kan je ze soms beter alleen laten.

Hodgkinson heeft dit essay van Lawrence als uitgangspunt genomen voor het schrijven van zijn boek *Luie ouders hebben gelijk*. Hierin beschrijft hij het leren loslaten van je kinderen. Daarmee wordt geen verwaarlozing bedoeld, maar een zorgeloze vorm van ouderschap, wat Hodgkinson ‘het luie ouderschap’ noemt. Ontwikkelingspsycholoog Steven Pont staat achter het luie ouderschap van Hodgkinson. Aan de hand van twee vragen, geeft hij een richtlijn voor het vrijlaten van je kinderen. Ten eerste: vraag je af of wat je kind doet levensgevaarlijk is. Ten tweede: kijk of anderen er last van hebben. Mocht je beide vragen met ‘nee’ kunnen beantwoorden, dan stelt Pont voor om je kind zijn gang te laten gaan (Enthoven, 2012).

Hodgkinson pleit ervoor dat je als ouder geen slaaf moet worden van je kinderen; ze alsmaar brengen en ophalen of leuke activiteiten moeten verzinnen, zodat de kinderen vermaakt worden. De verantwoordelijkheid valt op die manier weg bij de kinderen, terwijl zij juist moeten leren voor zichzelf te zorgen (Borggreve, 2017). “Moderne ouders klagen voortdurend dat ze het zo ‘druk, druk, druk’ hebben, maar de remedie daarvoor is eenvoudig: je minder druk maken”, zo luidt de simpele filosofie van Hodgkinson (Breeuwsma, 2009). Hij benadrukt het belang van regelmatig nee zeggen, aangezien iedere bevestiging verplichtingen met zich mee brengt en nieuwe verlangens bij het kind doet ontstaan. Dit betekent niet dat je een slechte ouder bent, maar dat je realistisch omgaat met de torenhoge eisen die ouders tegenwoordig aan zichzelf opleggen (Breeuwsma, 2009). Deze manier van opvoeding gaat tegen de traditionele gedachten in, waarbij ouderschap hard werken is.

Honoré en Hodgkinson zijn beiden journalist en hebben geen achtergrond in de ontwikkelingspsychologie. Ze hebben een humoristische en anekdotische stijl en hebben de mogelijkheid om met grote stelligheid te schrijven, doordat ze niet gebonden zijn aan de wetenschappelijke mores. Toch sluiten hun ideeën wel degelijk aan bij een traditie in de psychologie, die teruggaat naar Rousseau en de Piagetbenadering, waarbij een van de stelregels is dat je kinderen niet moet haasten, maar dat je hun natuurlijke ontwikkelingstempo moet volgen (Koops, 2016).

2.4 Hoe zijn de boeken ontvangen?

Honoré en Hodgkinson geven beiden veel positieve argumenten voor hun invulling van een permissieve opvoedingsstijl. De reacties op de door hun geschreven boeken laten echter een divers beeld zien. Allereerst een lezer over Honoré’s boek:

Under pressure by Carl Honore is not a recipe for raising children in the twenty first century. Rather, it is a discussion about giving children time to become who they were meant to be, on their own. The book gives us permission to live slow. As a grandmother, I love this. The days I remember best are the ones where things simply unfolded. Carl suggests we organize less! (Maureen Haddock via Goodreads, 2013).

Maureen geeft aan dat het boek goed bij haar aansluit. Van de vele momenten die zij met haar kinderen en kleinkinderen heeft meegemaakt, onthoudt ze de spontane momenten het beste. Daarom vindt ze het een mooi uitgangspunt om die spontaniteit erin te houden en vooral niet te veel te plannen, ondanks de aanwezigheid van kinderen. Toch is niet iedereen positief:

The constant alarm bells are a bit much. He paints in sweeping strokes a picture of things that I don't believe are actually happening to the degree he suggests. The average nine year old is not spending seven hours in front of a screen every single day. Western children are not incapable of creative play. When you focus on the extremes, arguments become less convincing. (Skylar Burris via Goodreads, 2010).

Deze lezer bekritiseert met name de manier waarop het boek is geschreven. In plaats van een beeld te geven van de doorsnee opvoeding, kijkt Honoré vaak naar uitersten en dit is volgens Skylar niet de juiste aanpak. Op die manier generaliseert Honoré daar waar dit eigenlijk niet kan. Niet iedereen stoort zich daaraan:

Some people feel Honore hasn't done his research well enough. I don't care. When you get a dose of common sense, you know it. This came at a good time for me. I was getting muddled by the weirdness of how people do things. I wasn't brought up this way, and feel lost in the mix. This book reaffirmed my idea of letting my kids be what they are, giving them credit for their individual abilities and allowing them as much space and freedom as is safely possible. (Sylvester via Goodreads, 2016).

Het is duidelijk dat de meningen erg uiteenlopen wanneer het gaat om het boek van Honoré. Sylvester zegt dat hij niet goed werd van de aanpak van veel ouders van tegenwoordig en dat dit boek hem weer terugbracht naar waar hij zelf in gelooft. Iedereen heeft natuurlijk een eigen stijl, maar door de druk en scheve gezichten vanuit bijvoorbeeld 'de moedermaffia' kunnen veel ouders ontregeld raken (Kluijver, 2021). Het boek van Honoré brengt die ouders een (nieuw) perspectief op hoe het anders kan.

Hodgkinsons boek roept al evenzeer felle reacties op. Allereerst merkt een kritische lezer op dat 'luie Tom Hodgkinson' niet erg consistent is in zijn boek. Zo herhaalt hij meerdere keren dat ouders de kinderen hun gang moeten laten gaan en zich er niet mee

moeten bemoeien, maar tegelijkertijd vertelt hij over allerlei beeldhouwwerken waar hij samen met zijn kinderen uren aan heeft gewerkt (Nicoleau, 2023). Los van Hodgkinsons zijn boek zou niemand gek opkijken wanneer je zegt dat je veel tijd spendeert met je kinderen, maar na zijn pleidooi voor een andere aanpak roept dit toch vraagtekens op. Als hij zelf al die uren in zijn kinderen steekt, wat maakt zijn stelling dat je dit juist niet moet doen dan waard? En hoe wil hij dat andere ouders dit aanpakken, wanneer het hem zelf niet eens lukt om achterover te leunen en toe te kijken?

Een ander punt waarop wordt gewezen is het risico dat je kind geen manieren meekrijgt. Als alle kinderen voortaan tegen de leerkracht ingaan en geen respect meer hebben voor autoriteit dan ligt chaos op de loer (Nisrofah, 2023). En dat is dan te danken aan ouders die geen ‘nee’ durven of willen zeggen tegen hun kinderen.

Aan de andere kant staat een blije lezer, namelijk Mama Hanne (Mama Baas, 2023). Zij heeft na een lange zoektocht naar een passende opvoedingsstijl helemaal haar draai gevonden in het luie ouderschap. Ze geeft aan dat ze tot een fijne middenweg is gekomen, waarbij ze alsnog voorbereid op pad gaat met het gezin door bijvoorbeeld natte doekjes mee te nemen, maar een strakke planning en de stress die hierbij komt kijken achterwege laat. Hanne en haar man ervaren meer rust sinds ze zich (enige) luiheid permitteren.

Honoré en Hodgkinson zijn van mening dat ouders het een stuk rustiger aan moeten doen. Maar is dat altijd mogelijk? Veel ouders moeten hard werken om eten op tafel te kunnen zetten. Meer rust, betekent dan automatisch minder geld. Niet ieder gezin heeft die optie (Kelley, 2006). De vraag is dan ook, voor wie zijn deze boeken geschreven? Honoré formuleert het volgende:

Even in the developed world, millions of youngsters, especially in poorer families, are more likely to suffer from underparenting than overparenting. Let’s be honest: most helicopter-parents hail from the middle classes.

Hij is zich bewust van het feit dat niet iedereen de optie heeft om zijn *slow parenting* toe te passen, ook al zou dit wellicht een fijne keuzemogelijkheid zijn. In tegenstelling tot Honoré staat Hodgkinson daar nauwelijks bij stil en blijft hij stellig zijn bij zijn standpunt.

2.5 Waar komen de opvattingen vandaan?

Zowel Honoré als Hodgkinson benaderen hun onderwerp meer journalistiek dan wetenschappelijk. Ze permitteren zich ook stijlmiddelen die in een wetenschappelijke tekst al

snel als problematisch zouden worden gezien, maar dat betekent niet dat ze de wetenschap – en het wetenschappelijke debat over opvoeding en (goed) ouderschap – helemaal links laten liggen. Honoré sluit zijn boek af met een overzicht van gebruikte bronnen, websites en andere referenties, die de lezer de mogelijkheid geeft zijn beweringen (deels) te controleren.

Hodgkinson is waarschijnlijk te lui geweest om een overzicht van zijn referenties te geven, maar verwijst in zijn boek wel degelijk naar de literatuur, citeert daar soms ook uit en langs die weg is het wel degelijk mogelijk zijn beweringen van context te voorzien. Voor beiden geldt dat ze op zijn minst impliciet geplaatsd kunnen worden in wat je de Rousseau-Piagettraditie in de ontwikkelingspsychologie zou kunnen noemen (Koops, 2016).

In 1762 kwam Jean-Jacques Rousseau met het boek *Emile of over de opvoeding*. Hij introduceerde een nieuw perspectief waarbij hij stelde dat de jeugd van kinderen gerespecteerd moet worden. Daarnaast vond Rousseau dat een kind niet zou moeten leren van datgene wat een leraar vertelt, maar door middel van eigen ervaring en de fouten die hierbij gemaakt worden. Volgens Rousseau leert het kind het meeste wanneer het zijn of haar eigen keuzes mag maken, zonder onnatuurlijke grenzen en straffen die opgelegd worden door de verzorgers. Hiermee zou je Rousseau één van de voorlopers van een permissieve opvoedingsstijl kunnen noemen. Al kleeft daar wel meteen iets paradoxaals aan, want zijn *Emile* heeft juist geleid tot steeds meer bemoeienis met het kind (Breeuwsma, 2009).

Een belangrijk onderdeel van de permissieve opvoedingsstijl is de gedachte dat kinderen zelf de wereld moeten ontdekken, zonder al te veel hulp (en moeite) van de ouders. De cognitieve ontwikkelingstheorie van Zwitsers psycholoog Jean Piaget sluit hier goed bij aan. Hij was geïnteresseerd in de manier waarop kinderen kennis over de werkelijkheid verwerven en leren en zijn onderzoek hiernaar wordt als een van de belangrijkste bijdragen van de (cognitieve) ontwikkelingspsychologie gezien. Volgens zijn theorie leren kinderen vooral door middel van interacties met de wereld om hen heen. Oftewel, kinderen moeten eigen ervaringen opdoen om kennis te verkrijgen. Ouders zouden volgens hem hier wel ondersteuning in moeten bieden, door de kinderen genoeg mogelijkheden aan te reiken. Permissieve ouders zijn over het algemeen hoog in responsiviteit en geven daarnaast de vrijheid die het kind nodig heeft om zelf op ontdekking te gaan (Appel, 1977).

Helaas wordt veel kinderen hun vrijheid ontnomen. Een belangrijke bron van Honoré is Frank Furedi, die benadrukt dat we in een angstcultuur leven. We worden bang gemaakt voor allerlei gevaren en onze kinderen zijn hierin de grote verliezers. Zij krijgen extra regels opgelegd, als voorzorgsmaatregel voor hun veiligheid, maar in werkelijkheid is de Westerse samenleving veiliger dan ooit (Furedi, 2007).

Een andere bron van Honoré is David Elkind, de man die zich in 1981 in *The Hurried Child* al verzette tegen het idee dat kinderen worden gepusht om succesvol te zijn en dingen te behalen, en meende dat volwassenen hiermee het tegenovergestelde bereikten. Elkind beschrijft dat deze haastige sfeer veel stress met zich mee kan brengen en dat heeft een grote invloed op de ontwikkeling van een kind.

Zijn boek maakte veel los bij lezers. In 2008 schreef hij voor *Psychology Today* een korte reactie op zijn boek en een aantal boeken die daarna volgden en verwees in quotes naar pedagogische voorgangers:

The child, the boy, the man should know no other endeavor, but to be at every stage of development, what that stage calls for (Freidrich Froebel).

The child's work is to create the man that is to be. The adult will be a fully harmonious individual only if he has been able, at each preceding stage, to live as nature intended him to (Maria Montessori).

Volgens Elkind weten we dat het beter is om het kind ruimte te geven in plaats van onder druk te zetten. Ondanks dat plannen veel ouders de schema's van de kinderen overvol, omdat ze het kind willen voorbereiden op de wereld waarin wij tegenwoordig leven.

Zoals eerder opgemerkt noemt Honoré dit een *fast-paced culture*, maar het staat ook wel bekend als *forward-thinking cultures*. Zo onderzocht Mansour Javidan (2007) de mate waarin verschillende landen op de toekomst gericht zijn. Hierbij werd gekeken in hoeverre de inwoners plannen, ze een beloning uitstellen en in de toekomst investeren. Singapore bleek de grote winnaar, maar Nederland volgt al snel. Landen die hoog op *forward-orientation* scoren, geven vaak ook een hoge score op competitiviteit, aldus Javidan. Deze manier van denken heeft invloed op de manier van opvoeden. Ouders willen het beste voor hun kinderen en wanneer zij veel competitiviteit om hen heen ervaren en wellicht daardoor extra op de toekomst gericht zijn, stralen ze dit ook uit naar hun kinderen. De autoritatieve en autoritaire opvoedingsstijl passen in dit straatje, maar de permissieve opvoedingsstijl is als reactie hierop nieuw leven in geblazen (Honoré, 2009).

De bronnen van Hodgkinson zijn minder duidelijk aangegeven, maar hij sluit zich aan bij bepaalde standpunten van Locke en Rousseau. Hodgkinson citeert Locke instemmend:

Let your rules to your son be as few as is possible... (John Locke).

Deze filosofen waren het eens dat kinderen zich in de praktijk – empirisch – ontwikkelen. Een belangrijk verschil tussen de twee is de manier waarop een kind volgens hen aan het leven

begint. Waar Locke kinderen als een onbeschreven blad omschrijft, stelt Rousseau dat het kind wel degelijk met capaciteiten en potenties wordt geboren (Baggerman & Dekker, 2005). Een terugkomende basis blijft dat kinderen door middel van eigen ervaringen leren, hetgeen Hodgkinson uit hun beider theorieën heeft opgepikt voor zijn notie van het luie ouderschap.

Ook benoemt Hodgkinson *The Continuum Concept* (Liedloff, 1975), een boek waarbij de primitieve Yeguana-Indianen stam wordt gevolgd. Liedloff beschrijft hoe kinderen hier als gelijkwaardige, die zich bewust zijn van gevaren, worden behandeld. Het kind is niet het middelpunt van de belangstelling en het dagelijkse ritme. De Westerse ouder handelt juist beschermend, terwijl de kans op een ongeluk verminderd wanneer het kind mee vertrouwen meekrijgt vanuit zijn ouders en omgeving (Gasman, z.d.).

Zoals eerder benoemt houdt Hodgkinson zijn bronvermelding vrij beperkt met enkele kernwoorden en namen. Daarentegen geeft Honoré een overzichtelijke afsluiting waarbij hij zijn bronnen per hoofdstuk heeft gesorteerd. Dit maakt zijn standpunten krachtiger, omdat het aan de hand van wetenschappelijk onderzoek besproken is en gecontroleerd kan worden.

2.6.1 Wetenschappelijk onderzoek over permissieve ouders

Honoré en Hodgkinson bewegen zich met hun boeken goed beschouwd buiten het wetenschappelijke onderzoek en zoeken rechtstreeks de confrontatie met het algemene publiek. Hun bevindingen, of eigenlijk vooral opinies, laten zich daarom niet terecht herleiden tot wetenschappelijk onderzoek. Wat nog het dichtst in de buurt komt is de permissieve ouderschapsstijl zoals die door Baumrind is getypeerd. Daar is wel het nodige onderzoek naar gedaan, zowel naar lange en korte termijneffecten, en dat is dan ook de reden dat we daar nader op ingaan.

Als eerste toont wetenschappelijk onderzoek aan dat de permissieve opvoedingsstijl veel gevolgen met zich meebrengt voor de ontwikkeling van kinderen. Om te beginnen met de leermotivatie, die zich slecht lijkt te ontwikkelen bij permissief opgevoede kinderen. Ze zouden vaker een luie houding aannemen en vertonen minder aandacht en respect richting leerkrachten. Vanwege een verminderde druk in de kindertijd hebben deze kinderen niet geleerd hoe ze gedisciplineerd te werk moeten gaan. Dit leidt tot onrust in het klaslokaal, omdat de kinderen snel afgeleid zijn (Nisrofah, 2023). Vervolgens gaan de schoolresultaten dan ook achteruit. Wanneer de kinderen volwassen zijn, laat onderzoek zien dat een permissieve opvoeding samengaat met minder academisch succes (Hayek et al., 2022).

In een ander onderzoek is gekeken naar de relatie tussen zelfregulatie, het vertonen van risicovol gedrag en een permissieve opvoedingsstijl. De rol van de ouder is erg belangrijk wanneer het aankomt op het leren omgaan met je emoties. Bij het permissieve ouderschap zijn er weinig regels en mogen kinderen zelf beslissingen nemen. Volgens Muhammad Luqman Khan (2024) kan het ontbreken van structuur leiden tot slechte zelfregulatievaardigheden. Dit houdt in dat permissief opgevoede kinderen vaker moeite hebben met het reguleren van emoties, hierdoor niet slagen in het stellen van gedisciplineerde doelen en vervolgens er niet of minder voor werken.

Wanneer een kind geen goede ontwikkeling heeft gehad op het gebied van zelfregulatie is hij of zij vaak ook meer geneigd om risico's te nemen. Dit kan komen doordat het kind niet heeft geleerd om verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar acties. In een permissieve opvoeding worden er weinig consequenties gesteld aan bepaald gedrag dat kinderen vertonen. Als gevolg hiervan ontbreekt bij hen de kennis over wat wel en niet door de beugel kan. Wanneer deze kinderen ouder worden is te zien dat ze in verhouding tot leeftijdsgenootjes vaker experimenteren met alcohol en drugs, onveilige seksuele handelingen en andere risicovolle activiteiten (Kahn, 2024).

Het gebrek aan autoriteit, rustige planning en lage verwachtingen. Deze termen blijven terugkomen, omdat het belangrijke eigenschappen zijn van het permissieve ouderschap. Maar deze eigenschappen brengen nog meer gevolgen met zich mee. Zo vond Chenyue Yang (2024) dat kinderen die opgroeien met een permissieve opvoedingsstijl een hoger angstniveau laten zien. Dit zou volgens Yang komen door het gebrek aan emotieregulatie, onzekerheid en onveiligheid. Kinderen weten niet goed wat ze in bepaalde situaties moeten doen, doordat ze geen duidelijkheid vanuit huis meekrijgen. Dit kan leiden tot angstige kinderen, aldus Yang.

Als kind benijd je vaak vriendjes en vriendinnetjes waarvan de ouders veel toestaan. Wanneer andere kinderen een latere eindtijd mee krijgen is het als kind soms lastig om hiermee om te gaan, omdat jij zelf ook die vrijheid wil. Toch blijkt uit onderzoek dat de kinderen die weinig grenzen en regels van thuis meekrijgen hier op de lange termijn niet altijd voordeel van ervaren. Volgens Jonice Webb, een erkende psycholoog op het gebied van emotionele verwaarlozing bij kinderen, speelt *Childhood Emotional Neglect (CEN)* vaak een rol bij kinderen die permissief opgevoed zijn. Als therapeut heeft Webb veel gesprekken gevoerd met kinderen die zich schuldig voelen over het gedrag dat ze vertoonden naar hun ouders. Dit is echter niet de schuld van de kinderen, meent Webb. Ieder kind zoekt de grenzen op. Permissieve ouders stellen echter zo weinig grenzen dat kinderen extra veel kunnen

uittesten. Je bent dus niet per definitie een lastig kind, maar je krijgt meer ruimte om bepaalde uitersten te ontdekken waar andere kinderen deze optie niet hebben (Webb, 2018).

Naast emotionele verwaarlozing noemt Webb enkele andere gevolgen. Allereerst zouden kinderen niet goed met moeilijke emoties om kunnen gaan, doordat ze thuis nooit ruzie hebben leren maken. Ruzie klinkt snel negatief, maar voor de ontwikkeling van een kind is het belangrijk om te leren dat boosheid een emotie is die erbij hoort in het leven en waar je mee om moet leren gaan. Doordat permissieve ouders weinig nee zeggen en conflicten uit de weg gaan, ontbreekt dit in de opvoeding. Kinderen krijgen dan het idee dat ze hun eigen regels kunnen creëren. Dit kan voor veel opstandigheid zorgen, zowel in de thuissituatie als daarbuiten. Ze stellen weinig verwachtingen aan hun kinderen, maar hierdoor leren ze ook geen eisen aan zichzelf te stellen. Doordat deze kinderen erg positief terugkijken op hun jeugd zien ze niet in dat eventuele hedendaagse problemen wellicht uit de opvoeding voortkomen. In plaats daarvan geven veel kinderen henzelf de schuld van de moeilijkheden die ze als volwassenen ervaren, aldus Webb op haar eigen website (Webb, 2020).

Een permissieve opvoeding brengt niet alleen negatieve gevolgen met zich mee. Deze ouders dwingen hun kinderen nergens toe, waardoor ze veel ruimte krijgen om datgene te doen wat ze zelf willen. Hierdoor ontdekken kinderen zelf waar ze het meeste plezier uit halen. Doordat de kinderen hier weinig sturing in meekrijgen ontwikkelen ze vaak een breed scala aan interesses en creativiteit. Of zoals Honoré (2009) Einstein citeert:

To stimulate creativity, one must develop the childlike inclination for play and the childlike desire for recognition (Albert Einstein).

Hier kunnen de kinderen later veel voordeel uit halen. Deze vrijheid leidt ook ertoe dat kinderen erg op zichzelf aangewezen zijn, waardoor ze meer durven dan veel leeftijdsgenootjes. Vaak zijn deze kinderen zelfverzekerder en staan ze meer open voor nieuwe ervaringen dan anderen. Deze zelfverzekerdheid komt mede voort uit onvoorwaardelijke liefde vanuit de ouders, een onderdeel waar de permissieve ouder enorm hoog op scoort volgens India's mentale gezondheidstijdschrift, *Psychologists World* (2024).

2.6.2 Wat zegt wetenschappelijk onderzoek over de opvoedingsstijlen van Honoré en Hodgkinson?

De opvoedingsstijlen van Honoré en Hodgkinson zijn meer dan alleen een permissieve stijl. Daarom wordt er ook gekeken naar onderzoek dat relevant is voor het ouderschap dat zij

voorstaan. Tsjechisch ontwikkelingspsycholoog Hanus Papousek heeft onderzoek gedaan waarin hij wilde toetsen of vroege leerervaringen van invloed zijn op de latere ontwikkeling van een kind. De kinderen leerden hun hoofd te draaien bij het horen van specifieke geluiden. Papousek gebruikte drie groepen baby's met een verschillende leeftijd. Zijn bevindingen tonen aan dat leerervaringen niet alleen nutteloos zijn op deze leeftijd, maar dat het ook schadelijke gevolgen kan hebben voor de latere ontwikkeling van het kind. Wanneer het kind op jonge leeftijd primair wordt blootgesteld aan leeractiviteiten waar hij of zij de cognitieve capaciteiten voor bezit, en dus niet wordt overvraagd, kan dit betekenen dat het kind langzamer leert dan wanneer het, al of niet met hulp, eerder met leren wordt geconfronteerd. Het leerproces wordt dus aangepast aan het tempo van het kind (Papousek, 1977). Dit sluit aan bij de gedachte van Honoré dat ouders tegenwoordig veel te snel willen, waardoor het kind een enorme druk wordt opgelegd.

Ontwikkelingspsycholoog David Bjorklund heeft samen met twee collega's onderzoek gedaan naar meta-imitatie, het besef van het eigen imitatie-vermogen, bij kinderen. Veel kinderen imiteren hun ouders, denk bijvoorbeeld aan afwassen, een dansje of het gebruiken van make-up. Voor kinderen is dit een belangrijke manier waarop ze nieuwe dingen leren, al denken ze vaak dat ze het beter doen dan in werkelijkheid het geval is (Bjorklund et al., 1993). In het luie ouderschap van Hodgkinson zouden kinderen vaker mee moeten doen aan de bezigheden van ouders. Op die manier hoeven ouders niet iedere keer een nieuwe, vermakende activiteit voor de kinderen te bedenken en krijgen ze tegelijkertijd de dagelijkse verplichtingen gedaan. Dat brengt minder inspanning met zich mee voor de ouders en de kinderen leren ook nog hoe dagelijkse handelingen werken. Dit is een combinatie die door het luie ouderschap wordt gepropageerd.

Er zijn verschillende voordelen te vinden wanneer er specifiek wordt gekeken naar onderdelen van *slow parenting* en het luie ouderschap. De moderne tijd zorgt ervoor dat jonge kinderen zichzelf gemakkelijker kunnen redden, denk bijvoorbeeld aan een telefoon, koelkast of magnetron. Dat ze hiermee om leren gaan en daarmee sneller voor zichzelf kunnen zorgen, betekent niet dat ze ook daadwerkelijk eerder de volwassenheid bereiken. Daarnaast zijn de verwachtingen hoger met betrekking tot de verwerving van kennis. Alleen leren lezen en schrijven is niet meer genoeg. De beroepen van tegenwoordig vereisen veel meer kennis en daarmee ook een langere opleiding. Voordat je als mens aan het 'echte volwassenen leven' begint, ben je tegenwoordig ouder vergeleken met vroeger, of zoals Bjorklund (2007, p. 277-278) het formuleert:

Ik ben ervan overtuigd dat als we de snelheid kunnen verminderen waarmee we opgroeien in de periode die we nog steeds de kindertijd noemen, we beter voorbereid zouden zijn om de belangrijke beslissingen van de jonge volwassenheid te nemen.

Het is niet altijd beter om sneller te willen, is een conclusie die in het boek *Neem de tijd voor de kindertijd* van Bjorklund sterk naar voren komt. Het zou een sterk argument voor de opvattingen van Honoré en Hodgkinson kunnen zijn, maar er zijn geen aanwijzingen dat ze op de hoogte zijn geweest van Bjorklunds pleidooi. Wel bespreekt Honoré (2009, p. 44) vergelijkbaar onderzoek:

John Bruer is the author of *The Myth of the First Three Years* and president of the James S. McDonnell Foundation, which funds research into brain science. He dismisses outright the belief that more stimulation yields a better brain: 'The idea that you can provide more synapses by stimulating the child has no basis in science'.

Daarnaast zijn er meerdere deskundigen met wie Honoré hierover in gesprek is gegaan en hij vindt daarin bevestiging van zijn standpunt om het vooral rustig aan te doen en kinderen niet te vroeg bloot te stellen aan leeractiviteiten.

2.7 Conclusie

De opvoedingsstijl die we in dit hoofdstuk hebben besproken staat haaks op die uit het vorige hoofdstuk, de autoritaire opvoedingsstijl. In dit hoofdstuk is dieper ingegaan op de draai die Honoré en Hodgkinson hebben gegeven aan wat het dichtst in de buurt komt van de permissieve opvoedingsstijl uit het schema van Baumrind. Hiermee hebben ze voor behoorlijk wat ophef gezorgd, omdat de aandacht nu niet alleen uitging naar het welzijn van het kind, maar, vooral bij Hodgkinson, ook van de ouder. Aan de hand van verschillende reacties en wetenschappelijke resultaten is geprobeerd een zo volledig mogelijk beeld te schetsen van *slow parenting* en het luie ouderschap.

In plaats van een continue druk pleiten Honoré en Hodgkinson voor meer rust en vrijheid binnen het gezin, ook voor de ouders. Deze aanpak geeft kinderen de kans om zelf op ontdekking te gaan en hiermee komt de primaire verantwoordelijkheid van vermaak weer terug bij het kind. Een ander belangrijk punt is het kind zijn of haar kindertijd te gunnen, iets wat tegenwoordig vaak over het hoofd wordt gezien. Volgens Honoré en Hodgkinson is onze maatschappij hierin doorgeschoten en is het van groot belang dat we ons hier bewust van

worden. Ze betogen vooral niet te gehaast door het leven te gaan en te genieten van de kleine momenten.

Veel ouders worden in plaats daarvan bang gemaakt, waardoor ze onzeker in hun rol zijn geworden (Furedi, 2007). Vanwege de globalisatie is de competitiviteit steeds groter en we willen natuurlijk wel het beste voor onze kinderen. Als gevolg daarvan wordt er meer naar de toekomst gekeken dan naar het heden, terwijl Rousseau (1762) al meende dat niet de toekomst maar het heden het perspectief voor het kind zou moeten zijn.

Wanneer we kijken naar de wetenschappelijke resultaten, zien we gevarieerde uitkomsten. De stijlen van Honoré en Hodgkinson bevatten onderdelen van het permissief ouderschap, wat in veel onderzoek in verband wordt gebracht met minder academisch succes, een laag zelfregulatievermogen, een hoger angstniveau en zelfs emotionele verwaarlozing. Aan de andere kant laat onderzoek negatieve gevolgen zien wanneer een kind te vroeg wordt blootgesteld aan leeractiviteiten. Dit zou op de lange termijn schadelijke gevolgen met zich meebrengen. Daarnaast leren jonge kinderen met name door middel van imitatie, wat perfect aansluit bij de aanpak van Hodgkinson.

Het is duidelijk dat opvoeding een complex concept is en dat iedereen hier een eigen kijk op heeft, waarbij we kunnen vaststellen dat wetenschappelijke denkbeelden niet altijd leidend zijn voor de praktijk, maar dat er soms alternatieve routes ingeslagen worden. Daarbij hoeft een aanpak niet voor iedereen te werken, aantrekkelijk of mogelijk te zijn. In die zin hangen de ideeën van Honoré en Hodgkinson ook samen met een bepaalde levensstijl en levensstandaard die volgens sommige critici elitaire trekken heeft. Wat als ‘goed ouderschap’ wordt opgevat kan daar niet los van worden gezien en heeft niet voor iedereen dezelfde invulling. Voor dit hoofdstuk is het essentieel om te onthouden dat het haasten van kinderen niet alleen negatieve gevolgen met zich mee kan brengen, maar ook de jeugd van hen afneemt. Een periode die we, sinds Rousseau (1762) daar de nadruk op wees, beter zouden kunnen koesteren dan afjakkeren. Tegelijkertijd moeten we constateren dat Rousseaus woorden de bemoeienis met kinderen eerder heeft aangewakkerd dan getemperd en het is best mogelijk dat het pleidooi van Honoré en Hodgkinson eenzelfde lot beschoren is. Na de uitersten van Chua, Honoré en Hodgkinson gaan we in het volgende hoofdstuk kijken of er ook een middenweg mogelijk is met wat door Donald Winnicott als ‘goed genoeg ouderschap’ is gemunt.

Hoofdstuk 3

Goed Genoeg Ouderschap

3.1 Inleiding

Niet perfect, maar goed genoeg (Bruno Bettelheim)

Het voordeel van extreme standpunten is dat er veel stelligheid en duidelijkheid vanuit gaat. Wat je verder ook vindt van Amy Chua, haar standpunt is duidelijk. Er is niet veel ruimte voor twijfel over de invulling van het ouderschap, de verhouding tussen ouders en kinderen en het doel van de opvoeding, al kwam die twijfel later wel, ook bij haarzelf. De permissieve ouders uit het voorgaande hoofdstuk, in de varianten van Honoré en Hodgkinson, zijn niet minder stellig, al lijken zij er daarentegen vooral een groot vertrouwen in te hebben dat het allemaal wel goed komt, juist als ze niet veel doen. Maar is de voorstelling van zaken, aan beide extremen van het spectrum niet een te simpele voorstelling van zaken?

“Opvoeden is zwaarder dan ooit”, zegt hoogleraar pedagogiek Maartje Luijk, “dat heeft er onder andere mee te maken dat we veel meer perfectionistisch zijn dan vroeger” (Jobse, 2023). Luijk pleit daarom voor een manier van opvoeden die veel meer het midden probeert te houden tussen de extremen en refereert naar een vorm van ‘goed genoeg’ opvoeden (Jobse, 2023). De ‘goed genoeg’ moeder (*the good enough mother*) werd in 1953 geïntroduceerd door de Engelse kinderarts en psychoanalyticus Donald W. Winnicott (1896-1971). In het verlengde daarvan heeft schrijver en kinderpsycholoog Bruno Bettelheim in zijn opvoedingsboek *A Good Enough Parent* uit 1987 een lans gebroken voor de ‘goed genoeg ouder’ (*the good enough parent*), omdat hij van mening was dat beide ouders belangrijk zijn voor de ontwikkeling van het kind. Bettelheim benadrukt in zijn boek dat perfectie niet binnen het bereik van gewone mensen ligt. We zouden volgens hem dus niet moeten proberen een perfecte ouder te zijn (Bettelheim, 1987).

Met de term goed genoeg ouderschap wordt een stabiele, zorgzame en liefdevolle opvoeding van het kind bedoeld, waardoor het kind zich goed ontwikkelt en onafhankelijk wordt, waarmee het veel overeenkomsten heeft met de Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming (2020). Naast dat je een veilige basis biedt waar kinderen op terug kunnen vallen, is het belangrijk dat je duidelijke grenzen aangeeft over wat wel en niet kan (De Winter, 2021). Dit samengevoegd met het geven van liefdevolle aandacht, je kind voldoende

ruimte geven om de wereld te verkennen en om zich goed te ontwikkelen, schetst een goed beeld van hoe een goed genoeg ouder omschreven kan worden.

Uit veel ontwikkelingspsychologisch onderzoek blijkt dat kinderen het meeste profijt hebben van een opvoeding met genoeg liefde, maar waarin ook grenzen worden aangegeven. Dit wordt een ‘autoritatiev’ of een democratische opvoeding genoemd in het kwadrant van opvoedingsstijlen volgens het schema van Baumrind (zie inleiding, *Figuur 2*). Bij deze benadering bieden ouders dus zowel genegenheid als grenzen, maar geven ook ruimte voor autonomie en zelfontwikkeling van het kind. Het draait om een balans tussen betrokkenheid en loslaten, waarbij ouders reageren op de individuele behoeften en ontwikkelingsfasen van hun kinderen (Baumrind, 1966).

Het boek *Parenting: A Dynamic Perspective* van G.W. Holden (2019) bespreekt de autoritatiev opvoedingsstijl als een van de meest effectieve benaderingen voor het opvoeden van kinderen. Volgens Holden (2019) geven autoritatiev ouders geen bevelen en verwachten ze geen directe gehoorzaamheid, maar sturen ze hun kinderen met redelijkheid en warmte. Daarnaast moedigen ze de ontwikkeling van zelfstandigheid bij hun kinderen aan. Autoritatiev ouders kunnen een evenwicht vinden tussen responsiviteit en veeleisendheid (Holden, 2019).

Autoritatiev opvoeden betekent dus het bieden van open communicatie, steun en liefde aan je kinderen binnen een duidelijk kader van helder en rustig gecommuniceerde regels. Bij zowel autoritatiev ouderschap als goed genoeg ouderschap is het belangrijk om sensitief te reageren op het kind, goed naar het kind te kijken, je reactie daarop af te stemmen en aan te voelen wat het kind nodig heeft. Acceptatie, liefde, empathisch reageren, structuur, ontwikkeling, afhankelijkheid en samenwerken staan bij beide hoog in het vaandel. Echter, waarbij flexibiliteit centraal staat bij goed genoeg ouderschap, legt autoritatiev ouderschap meer de nadruk op het bieden van structuur en duidelijke verwachtingen. Bij beide benaderingen is zelfstandigheid en zelfontwikkeling erg belangrijk, maar autoritatiev ouders kunnen soms wat meer autoriteit uitoefenen dan goed genoeg ouders.

Filosoof en schrijver Alain de Botton geeft in zijn boek *The Good Enough Parent* (2021) 20 lessen hoe je tevreden, interessante en veerkrachtige kinderen opvoedt. Hij eindigt zijn boek met deze woorden:

It is important to be merely good enough parents. Perfect parents would create particular headaches for children; they would set a standard besides which they would always feel like failures. Flawed but kind parents do their children an enormous service: they prepare them for the world as it is. With love, goodwill and plenty of

mistakes, they ready them for the only life they are ever likely to lead: one that is deeply imperfect *but good enough* (De Botton, 2021, p. 185-186).

De woorden van Botton zijn in essentie precies waar het bij goed genoeg ouderschap om draait. Maar wat is nu precies de ontwikkelingspsychologische achtergrond van het goed genoeg ouderschap en waarom is het tegenwoordig zo in trek, als milde tussenweg tussen perfectionisme en permissiviteit? Dat zijn vragen die we in dit hoofdstuk aan de orde willen stellen.

Er zal in de volgende paragraaf worden ingegaan op wat verschillende theoretici, zoals Winnicott en Bettelheim, over ‘goed genoeg’ ouderschap te zeggen hebben. Daarna zullen we ingaan op de vraag waar deze ideeën vandaan komen, waarbij we onder meer een link leggen tussen het concept van goed genoeg ouderschap en zowel de hechtingstheorie van Bowlby als de objectrelatietheorie. Tot slot zal er worden nagegaan wat onderzoek over deze term te zeggen heeft en wat goed genoeg ouderschap ons leert over goed ouderschap.

3.2 Wat houdt goed genoeg ouderschap in?

Volgens de Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming (2020) houdt goed genoeg ouderschap een stabiele, zorgzame en liefdevolle ‘bemoedering’ van het kind in, waardoor het kind zich goed kan ontwikkelen. Volgens deze richtlijnen hebben kinderen naast basisbehoeften als lichamelijke zorg, voeding en bescherming, ook drie emotionele behoeften: liefde, zorg en verbintenis; controle en het consistent stellen van grenzen; en het stimuleren van de ontwikkeling (Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming, 2020). Deze definitie komt niet zomaar uit de lucht vallen, maar kan worden herleid naar het werk van Donald W. Winnicott (1896-1971), een Engelse kinderarts en psychoanalyticus die de ontwikkeling van kinderen bestudeerde (GoodTherapy, 2015).

Een van zijn vele boeken, *The Child, the Family, and the Outside World*, werd door Winnicott gepubliceerd in 1964. In dit boek werd voor het eerst het concept van de ‘goed genoeg moeder’ geïntroduceerd en besproken. Het vormde in feite de grondslag van zijn opvatting over het ouderschap en niet zomaar een aspect daarvan. Hij verkent de basisrelaties van de kindertijd en benadrukt de cruciale rol van de liefdesband tussen moeder en baby in de vorming van persoonlijkheid. Met zijn boek heeft hij de kijk op de kindertijd veranderd door ouders aan te moedigen op hun instincten te vertrouwen. Hij behandelt onderwerpen als voeding, huilen, spelen en onafhankelijkheid, evenals ernstigere kwesties zoals stelen en liegen. Hij benadrukt de aangeboren vaardigheden van ouders en het belang van vaardigheden

die geleerd kunnen worden (Winnicott, 1964). Winnicott's ideeën over de goed genoeg moeder zijn verweven in zijn bredere onderzoek naar de ontwikkeling van kinderen, moederlijke zorg en de rol van het gezin.

In zijn boek *Playing and Reality* (1971) beschrijft hij de goed genoeg moeder als volgt:

The good enough 'mother' (not necessarily the infant's own mother) is one who makes active adaptation to the infant's needs, an active adaptation that gradually lessens, according to the infant's growing ability to account for failure of adaptation and to tolerate the results of frustration (Winnicott, 1971, p. 13).

Hij geeft hiermee aan dat de goed genoeg moeder niet per se de eigen moeder van het kind hoeft te zijn. Toch suggereert hij in de zinnen die volgen dat de eigen moeder van het kind eerder goed genoeg is dan een ander persoon:

Naturally, the infant's own mother is more likely to be good enough than some other person, since this active adaptation demands an easy and unresented preoccupation with the one infant; in fact, success in infant care depends on the fact of devotion not on cleverness or intellectual enlightenment. The good-enough mother, as I have stated, starts off with an almost complete adaptation to her infant's needs, and as time proceeds she adapts less and less completely, gradually, according to the infant's growing ability to deal with her failure (Winnicott, 1971, p. 14).

Met die laatste zin benadrukt hij één van de belangrijkste aspecten van de definitie van een moeder die goed genoeg is. Winnicott geloofde namelijk dat de goed genoeg moeder in eerste instantie bijna volledig afgestemd is op de behoeften van haar baby (Winnicott, 1960). Ze is gericht op de zorg voor haar baby en reageert snel op zijn behoeften. Haar persoonlijke behoeften zet ze opzij om aan de behoeften van haar kleintje te kunnen voldoen (Wedge, 2016). Deze reactie is belangrijk voor de ontwikkeling van de baby en leert de baby dat hij veilig is en dat er voor hem gezorgd wordt, waarbij de moeder consistente zorg, liefde en ondersteuning biedt (Winnicott, 1960). Naarmate de tijd verstrijkt en de baby opgroeit en groter wordt, reageert de moeder niet altijd onmiddellijk, wat mogelijk enige frustratie bij de baby kan veroorzaken. Het is juist deze korte en milde frustratie, ontstaan door even te wachten voordat aan de behoefte van de baby wordt voldaan, die volgens Winnicott bijdraagt aan hun emotionele ontwikkeling (Winnicott, 1971).

Ook in zijn artikel 'Theory of the Parent-Infant Relationship' uit 1960, benadrukt Winnicott de cruciale rol van de moeder in de vroege ontwikkeling van de baby, waarin deze aanpassende overgang wordt gezien als essentieel voor de onafhankelijkheid van het kind en

om ze te leren omgaan met teleurstellingen in het leven (Winnicott, 1960).

Winnicott observeerde duizenden baby's en hun moeders, waarbij hij tot het besef kwam dat baby's en kinderen daadwerkelijk profiteren wanneer hun moeders soms kleine foutjes maken, zoals een huilbui niet meteen zien of het slaapschema niet altijd perfect volgen. Hij vond dat de manier om een goede moeder te zijn, is om gewoon goed genoeg te zijn. Door als moeder zijnde kleine foutjes te maken, leert de baby om te gaan met een imperfecte wereld. Winnicott geloofde dat deze goed genoeg benadering veerkracht, aanpassingsvermogen en zelfstandigheid bij kinderen bevorderde (Seleni, 2018).

Winnicott en zijn ideeën worden uitvoerig besproken in de YouTube-video van The School of Life (2014). In deze video worden op basis van Winnicott zijn ideeën enkele aanwijzingen gegeven over wat er nodig zou zijn om ouders aan te moedigen een goed genoeg ouder te zijn. Ten eerste moet men zich bewust zijn van de grote kwetsbaarheid van het kind. Winnicott benadrukt hoe psychologisch fragiel een baby is. Hij wijst erop dat de omgeving rond de baby zich moet aanpassen om de behoeften van het kind te begrijpen. Ten tweede moet je een kind boos laten zijn. Het is voor ouders van groot belang om de woede te laten uitrazen en zich niet bedreigd of belerend op te stellen ten aanzien van 'slecht' gedrag. Ten derde moet je er als ouder voor zorgen dat je kind niet te meegaand is. Winnicott maakte zich zorgen om 'goede' kinderen. Hij dacht dat dit kinderen waren van ouders die niet goed overweg konden met 'slecht' gedrag en te snel en te streng gehoorzaamheid forceren. Volgens hem zou dit leiden tot het vormen van een '*false self*', een vals zelfbeeld – een persoon die aan de buitenkant meegaand en goed is, maar die zijn essentiële instincten onderdrukt. Ten vierde moet je je kind laten zijn wie het is. Elke tekortkoming van de omgeving dwingt een kind om snel te veranderen. Volgens Winnicott is het voor ouders het belangrijkste om soms zichzelf opzij te zetten en echt te begrijpen wat een kleine en kwetsbare baby nodig heeft en het te respecteren zoals het is. Tot slot is het belangrijk om de ernst van de taak van het ouderschap te begrijpen. Volgens The School of Life (2014) had Winnicott in zijn uitleg over wat ouders voor hun kinderen zouden moeten doen, het over een term die hij zelden expliciet noemde: liefde. Volgens Winnicott draait liefde om het loslaten van het ego en het opzij zetten van je eigen behoeften en aannames. Het gaat om echt en met respect luisteren naar een ander en de belofte om niet beledigd te zijn of te reageren wanneer er iets 'slechts' naar boven komt (The School of Life, 2014).

Volgens The School of Life (2014) vergeten we nog vaak onze eigen behoeften opzij te zetten als we bij een kind zijn en falen op het gebied waar Winnicott zich op richtte: '*adaptation*' (aanpassing). Volgens Winnicott is dat de reden dat er nog steeds veel mensen

rondlopen die van buiten succesvol lijken maar van binnen niet helemaal ‘echt’ zijn en hun pijn op anderen projecteren (The School of Life, 2014).

In *A Good Enough Parent* (1987) begint Bruno Bettelheim met een dankwoord waarin hij aangeeft dat de titel van zijn boek geïnspireerd is op het concept van de goed genoeg moeder van Winnicott. Bettelheim heeft het concept aangepast naar beide ouders, omdat hij van mening is dat beide ouders essentieel zijn voor de ontwikkeling van hun kind. Bettelheim begint meteen krachtig door op de eerste bladzijde van zijn boek zijn definitie van een goed genoeg ouder te presenteren:

My title suggests that in order to raise a child well one ought not to try to be a perfect parent, as much as one should not expect one's child to be, or to become, a perfect individual. Perfection is not within the grasp of ordinary human beings. Efforts to attain it typically interfere with that lenient response to the imperfections of others, including those of one's child, which alone make good human relations possible. But it's quite possible to be a good enough parent – that is, a parent who raises his child well. To achieve this, the mistakes we make in rearing our child – errors often made just because of the intensity of our emotional involvement in and with our child – must be more than compensated for by the many instances in which we do right by our child (Bettelheim, 1987, p. 5).

Volgens Bettelheim (1987) streven ouders er dus niet naar om perfecte ouders te zijn en verwachten ze eveneens geen perfectie van hun kinderen. Het is niet goed om als ouder perfectie na te streven, want niemand is perfect; juist onze imperfectie is menselijk. Een bijkomend probleem van streven naar perfectie is dat elke fout, zelfs de onvermijdelijke, extra opvalt (Gray, 2015).

Hoewel Bettelheim ervan overtuigd is dat zowel moeders als vaders een cruciale rol spelen in de opvoeding van een kind geeft hij toe dat met name de moeder in de vroege jaren waarschijnlijk een aanzienlijk grotere rol speelt in het proces (Bettelheim, 1987).

Bettelheim benadrukte bovendien dat ouders hun kind niet naar hun eigen wensen moeten proberen te vormen, maar het juist moeten ondersteunen in het worden van de persoon die het zelf wil zijn (Matthews, 2020). Goed genoeg ouders realiseren zich dat de toekomst van hun kind in handen van het kind zelf ligt, niet bij de ouders. Hun rol is om te zorgen voor een positieve en gezonde kindertijd. Een goede kindertijd is meestal een voorspeller voor een gelukkige volwassenheid, terwijl een moeilijke kindertijd vaak tot ongelukkigheid in het latere leven leidt (Gray, 2015).

Tevens stelt Bettelheim (1987) dat goed genoeg ouders begrijpen dat liefde nooit perfect is; het heeft een zekere mate van onvoorspelbaarheid. Volgens hem zijn er maar

weinig liefdes die helemaal vrij zijn van tegenstrijdige gevoelens. Niet alleen kan de liefde van de ouders voor hun kinderen soms vermengd zijn met irritatie, ontmoediging en teleurstelling, maar hetzelfde geldt voor de liefde die kinderen voor hun ouders voelen. Goed genoeg ouders zien dit als een natuurlijk onderdeel van het mens-zijn (Gray, 2015).

Om hun kinderen het beste te kunnen ondersteunen, streven goed genoeg ouders ernaar om hen echt te begrijpen (Gray, 2015). De belangrijkste middelen hiervoor zijn; bewuste reflectie, volwassenheid (dus ook geduld) en empathie. Empathie is volgens Bettelheim (1987) cruciaal voor het begrijpen van een kind door een volwassene en betekent dat je de ander als gelijkwaardig ziet. Niet op basis van kennis, intelligentie of ervaring, maar wel met betrekking tot de gevoelens die ons allen motiveren (Gray, 2015). Dus, ouders hoeven niet perfect te zijn, maar eerder goed genoeg in de zorg voor hun kinderen. Dit wekt nieuwsgierigheid op naar de grondleggers van deze term en waar deze opvattingen – over bewuste reflectie, volwassenheid en empathie – vandaan komen. In de volgende paragraaf zullen we hier verder op ingaan.

3.3 Waar komen de opvattingen vandaan?

Rond 1900 werd conformiteit en afstandelijkheid in de opvoeding van kinderen gepromoot door opvoedingsdeskundigen. Toentertijd stelde John B. Watson, psycholoog en stichter van het behaviorisme, dat kinderen als volwassenen moesten worden behandeld. In zijn boek uit 1928 schreef hij dat je je kinderen nooit zou moeten kussen en knuffelen of bij je op schoot moest laten zitten. Hij pleitte dus voor een rationele en afstandelijke, om niet te zeggen koele houding, van ouders ten opzichte van hun kinderen (Watson, 1928).

Kinderarts Benjamin Spock, die de naoorlogse opvoedkunde in belangrijke mate heeft vormgegeven en gedomineerd, dacht daar diametraal anders over. Hij was een grondlegger op het gebied van meer liefdevol opvoeden. In 1946 publiceerde Spock de bestseller *The Common Sense Book of Baby and Child Care*, waarmee hij een pionier was op het gebied dat ouders voor zichzelf moesten denken en hun instincten moesten vertrouwen. De zachte, zorgzame wijsheid van Spock heeft bijgedragen aan de vormgeving van het hedendaagse ouderlijk gezag, door het belang van vriendelijkheid, respect, empathie, responsiviteit en liefde in de opvoeding van kinderen te benadrukken (Dr. Spock, z.d.). Deze principes delen enige overeenkomsten met het concept van de goed genoeg moeder van Winnicott, hoewel Spock het niet specifiek in die bewoordingen heeft uitgedrukt. “Trust yourself, you know more than you think you do”, zijn de bekende woorden van de man die een radicaal andere

benadering had dan alle andere theoretici van zijn tijd (Dr. Spock, z.d.).

De pedagogische aannames en achtergronden van goed genoeg ouderschap zijn diep geworteld in de theorieën van Winnicott en zijn visie op de ontwikkeling van kinderen en het ouderschap. Winnicott werd op zijn beurt weer beïnvloed door verschillende theoretici en denkers in zijn ontwikkeling van de concepten van goed genoeg ouderschap en de goed genoeg moeder. Er zullen hier enkele belangrijke invloeden op zijn werk besproken worden.

Winnicott wordt door velen gezien als de meest vooraanstaande clinicus binnen de theorie van de objectrelaties (Stouten, 2013). In de objectrelatietheorie, een psychoanalytische stroming, wordt de persoonlijke ontwikkeling van een individu beschreven aan de hand van de verschillende relaties die het kind gedurende zijn ontwikkeling aangaat met belangrijke hechtingsfiguren, met name de ouders (Stouten, 2013). De kerngedachte is dat de representaties van vroegere relaties met primaire verzorgers later in het leven centraal worden opgezocht en/of opnieuw worden uitgebeeld in interacties met anderen (Stouten, 2013). Vooral de kwaliteit van de vroege interactie tussen moeder en kind staat centraal. Winnicotts werk heeft aanzienlijk bijgedragen aan de ontwikkeling van deze theorie en zijn concept van de goed genoeg moeder is daarom een belangrijk aspect van zijn theorie over objectrelaties. Bij zowel de goed genoeg moeder als de objectrelatietheorie staat het concept van vroege relaties, hechting en ontwikkeling met beide ouders en vooral de moeder-kind interactie centraal.

Winnicotts voornaamste inzichten binnen de objectrelatietheorie betreffen de ontwikkeling van de psychische structuur van een baby, waaronder het vermogen om alleen te zijn, *the true self*, *the false self* en het concept van het 'overgangsobject' (Müller, z.d.). Tijdens het proces van het herkennen van anderen als aparte objecten, gebruiken de meeste kinderen het overgangsobject. Dit overgangsobject kan een knuffelbeer of een deken zijn, vaak iets zachts (Encyclopedia.com, z.d.). Het helpt het kind om de kloof te overbruggen tussen zijn innerlijke belevingswereld en de buitenwereld. Dit object is vaak het eerste dat het kind identificeert en als iets 'anders dan zichzelf' beschouwt (Müller, z.d.).

Deze theorie is terug te voeren op Sigmund Freuds drifttheorie, die hiermee in eerste instantie de innerlijke driften naar het belang van het zoeken of nodig hebben van relaties met anderen en de ontwikkelingsfasen en verstoringen hiermee benadrukte (Counsellor Tutor, z.d.). Freuds theorie werd verder ontwikkeld door psychoanalytica Melanie Klein en door haar de objectrelatietheorie genoemd. Binnen de theorie worden er twee kampen van elkaar onderscheiden (Müller, z.d.). Het kamp van de 'harde objectrelatietheorie' wordt vertegenwoordigd door Melanie Klein en Otto Kernberg (Müller, z.d.). Daarnaast wordt het

kamp van de ‘zachte objectrelatietheorie’ vertegenwoordigd door Michael Balint, William Fairbairn en Donald Winnicott (Müller, z.d.). Winnicott werd vooral beïnvloed door de psychoanalytische theorieën van onder andere Freud en Klein. Hoewel hij sommige ideeën van hen overnam, was het concept van de goed genoeg moeder een origineel concept en perspectief van hem.

Naast de psychodynamische theorie van Freud en de objectrelatietheorie van Klein heeft ook het werk van John Bowlby, grondlegger van de hechtingstheorie, invloed gehad op Winnicotts begrip van de moeder-kindrelatie. De hechtingstheorie van Bowlby veronderstelt dat de emotionele en sociale groei van een baby sterk wordt beïnvloed door de band met hun primaire verzorgers. Bowlby's visie is gebaseerd op het idee dat baby's van nature geneigd zijn tot het vormen van hechtingsrelaties, een strategie dat als overlevingsmechanisme dient (Main, 2023). Deze vroege hechtingen, ontwikkeld in de eerste levensjaren, zijn meer dan tijdelijke banden en hebben een essentiële rol in de vorming van het emotionele welzijn en de relaties van het kind in de toekomst (Main, 2023). De nadruk van de theorie ligt dus op een veilige en stabiele hechting aan de primaire verzorger. Volgens Bowlby kunnen verstoringen of inconsistenties in deze vroege hechtingen resulteren in diverse psychische gezondheids- en gedragsproblemen op latere leeftijd (Main, 2023).

Bowlby's theorie introduceerde eveneens het idee van individuele verschillen in hechtingspatronen, wat later werd uitgebreid door Mary Ainsworth in haar invloedrijke werk *Patterns of Attachment* (Main, 2023). Naast dat het onderzoek van Ainsworth de theorie van Bowlby bevestigde, bood het een kader voor het begrijpen van de verschillende hechtingsstijlen; veilig, vermijdend en angstig. Deze hechtingsstijlen komen voort uit de kwaliteit van vroege interacties met verzorgers (Main, 2023).

De autoritatieve opvoedingsstijl geïntroduceerd door Baumrind (1966) heeft ook invloed gehad op het concept van goed genoeg ouderschap. Het concept is namelijk bijna niet te plaatsen in één van de andere drie opvoedingsstijlen; autoritair, permissief of verwaarlozend. Beide concepten passen goed bij elkaar en hebben een aantal aspecten hoog in het vaandel staan, zoals een goede balans tussen warmte en structuur, realistische verwachtingen, onafhankelijkheid en veerkracht, en een gezonde ontwikkeling. Zowel de autoritatieve opvoedingsstijl, als het concept van de goed genoeg ouder streven naar een evenwichtige benadering van opvoeden, waarin liefde, steun, en structuur hand in hand gaan met realistische verwachtingen en ruimte voor de natuurlijke ontwikkeling van het kind. De belangrijke verschillen tussen beide benaderingen hebben voornamelijk te maken met hun theoretische achtergronden, de nadruk op bepaalde aspecten van opvoeding (balans tussen

warmte en discipline versus emotionele beschikbaarheid en de rol van ouderlijke imperfectie) en de context waarin ze zijn ontwikkeld. Kortom, de autoritatieve stijl biedt concrete, meetbare opvoedingsstrategieën, terwijl de goed genoeg ouder meer een filosofische benadering en opvoedingssuggestie biedt voor het omgaan met de realiteiten van ouderschap.

De link tussen Bowlby's hechtingstheorie en Winnicotts goed genoeg moeder ligt dus in hun gedeelde focus op de rol van de primaire verzorger, meestal de moeder, in de vroege kinderjaren en de vorming van een veilige hechting. Winnicotts theorie lijkt dus aan te sluiten bij een dominante benadering in de ontwikkelingspsychologie, maar wat nou als we het eens vanaf een andere kant gaan bekijken. Wat is dan de kritiek op het concept van de goed genoeg ouderschap?

3.4 Kritiek op de goed genoeg benadering

Hoewel goed genoeg ouderschap veelal wordt beschouwd als een positieve benadering van het ouderschap, dat ouders bevrijdt van onrealistische verwachtingen van perfectie, is er ook kritiek op deze benadering.

Barlow (2004) geeft een kritische bespreking van het concept vanuit een etnografisch perspectief, gebaseerd op haar studie van de Murik-gemeenschap in Papua Nieuw-Guinea. Ze benadrukt hoe belangrijk het is om verder te kijken dan de westerse idealen van moederschap en verschillende culturele perspectieven te onderzoeken. Volgens Barlow (2004) is goed genoeg ouderschap geworteld in westerse ideeën over moederschap en ouder-kindrelaties, en is het niet per se van toepassing op andere culturen. In het artikel onderzoekt ze hoe het moederschap wordt geconceptualiseerd en praktisch vormgegeven binnen de Murik-gemeenschap en vergelijkt dit met westerse opvattingen. Haar onderzoek suggereert dat moederpraktijken in deze niet-westerse samenleving aanzienlijk verschillen van die in westerse culturen.

Barlow's (2004) kritiek mondt uit in een oproep om een meer genuanceerde en cultureel gevoelige benadering toe te passen bij het bestuderen van moederpraktijken, waarbij de diversiteit aan ervaringen en perspectieven buiten de westerse kaders wordt erkend. Daarnaast analyseert ze de rol van moeders binnen de Murik-gemeenschap en hoe deze verschilt van de idealen van de goed genoeg moeder in de westerse context. In de Murik-gemeenschap reikt, in contrast met westerse samenlevingen, de relationele focus verder dan het kerngezin. Ten tweede heeft de Murik-gemeenschap een uitgebreider verzorgingsnetwerk dan westerse samenlevingen, waarbij de hoofdverantwoordelijkheid voor de zorg van

kinderen vaak bij de biologische moeder ligt. Ten derde verschilt de culturele context, waarbij volgens Barlow (2004) de goed genoeg moeder uit de westerse samenleving ondertonen van ontoereikendheid en escalerende verwachtingen met zich mee kan brengen in tegenstelling tot de moeders uit de Murik-gemeenschap. Tot slot is er een verschil in genderrollen; de zorgverantwoordelijkheden in de Murik-gemeenschap zijn niet beperkt tot biologische moeders of vrouwen, waarbij dit een uitdaging is voor de traditionele genderrollen in de westerse samenlevingen (zie ook Hrdy, 2009).

Concluderend weerspiegelt de rol van de moeders in de Murik-gemeenschap een breder en meer cultureel verankerd begrip van zorg en sociale relaties in vergelijking met het meer individualistische en op het kerngezin gerichte concept van de goed genoeg moeder in westerse samenlevingen. In feite komt haar kritiek overeen met die van Judith Harris (1998). Harris meent dat autoritatieve ouders – die zij enigszins railerend ‘precies goed’ ouders noemt – zo goed uit veel onderzoek tevoorschijn komen, omdat die ‘nou net [doen] wat eind-twintigste-eeuwse blanke Amerikanen vinden dat ouders móéten doen’ (p. 63). Anders gezegd, als je een bepaald type ouderschap voor ideaal houdt, is het vanzelfsprekend dat het ouderschap dat daarmee overeenkomt het beter doet. Volgens Barlow (2004) is het dus noodzakelijk om het concept van de goed genoeg moeder te herdefiniëren op een manier die rekening houdt met culturele diversiteit.

Van een heel andere orde is de kritiek van Daniel Mackler (2021), voormalig psychotherapeut, filmmaker en muzikant. Op het sociale media platform YouTube legt hij uit waarom hij het niet eens is met het concept van de goed genoeg moeder en hoe makkelijk het volgens hem misbruikt wordt. Ook op zijn website *Wild Truth* (2006/2013) en bij een interview van *Liberal Rebel* (2020) heeft hij zich hierover uitgesproken.

Mackler (2013) plaatst kanttekeningen bij de ogenschijnlijke vriendelijkheid, mildheid en menselijkheid, omdat het volgens hem bedrieglijk is en de potentie heeft om misbruik te rationaliseren. Volgens hem mishandelt de goed genoeg moeder haar kind mild genoeg, waardoor haar gedrag net onder de radar van maatschappelijk onaanvaardbaar blijft. Ze wijst hem slechts af in een mate die zijzelf en de samenleving kunnen rationaliseren als zijnde in zijn eigen belang (Mackler, 2013). Dit biedt volgens Mackler (2013) een handige uitweg voor alle falende, afwijzende, licht gestoorde, narcistische, imperfecte ouders die er zijn.

In zijn bijna 13 minuten durende betoog op YouTube wordt de kritiek van Mackler (2021) op de goed genoeg moeder nog duidelijker, met name hoe het wordt gebruikt en verdedigd in onze samenleving. Hij bekritiseert het concept, omdat het zo breed is dat volgens hem vrijwel elke ouder als goed genoeg kan worden beschouwd, zelfs als ze aanzienlijke

tekortkomingen vertonen in de opvoeding van hun kinderen. Het biedt volgens Mackler (2021) een excuus voor hun slechte gedrag en rationaliseert hun fouten als zijnde in het belang van het kind. Hij vindt het concept achterhaald en daarnaast laat het ouders toe om hun verantwoordelijkheid te ontlopen. In plaats daarvan zouden ouders moeten streven naar het volledig en effectief vervullen van de behoeften van hun kinderen, omdat dit leidt tot gezondere en meer autonome volwassenen (Mackler, 2021). Kinderen groeien niet weg van hun ouders vanwege hun falen, maar juist vanwege het succes van hun ouders in het voldoen aan hun behoeften. Mackler (2021) concludeert dat het belangrijk is voor ouders om actief te streven naar het ontmoeten van alle behoeften van hun kinderen op een passende manier en dat dit leidt tot een gezondere ontwikkeling en onafhankelijkheid. Bovendien wijst hij erop dat het oplossen van de eigen onopgeloste behoeften ook essentieel is voor volwassenen om gezonder te worden (Mackler, 2021).

Naast de positieve benaderingen over het concept van de goed genoeg moeder, zijn er dus ook duidelijke kritiekpunten geformuleerd die in beschouwing moeten worden genomen. Barlow (2004) beschouwt het vooral als een concept dat geworteld is in westerse ideeën en pleit voor een meer cultuur gevoelige benadering, waarbij er rekening wordt gehouden met culturele diversiteit, verschillende contexten en genderrollen. Mackler (2013/2021) lijkt het vooral te zien als een excuus om *geen* perfect goede ouder te hoeven zijn, waarmee misbruik kan worden gerationaliseerd en ouders hun verantwoordelijkheid kunnen ontlopen. Hij pleit voor een benadering waarbij ouders actief streven naar het vervullen van alle behoeften van hun kinderen, wat leidt tot gezondere ontwikkeling en onafhankelijkheid. In de volgende paragraaf zullen verschillende wetenschappelijke artikelen aangehaald worden om nog meer diverse perspectieven te belichten om ten slotte in de laatste paragraaf te concluderen wat dit ons leert over goed genoeg ouderschap.

3.5 Wetenschappelijke argumenten voor goed genoeg ouderschap

Bovenstaande kritiek richt zich in de breedte op het concept van het goed genoeg ouderschap en ziet het als een cultureel (en zelfs ideologisch) bepaald fenomeen. Er is echter ook meer praktisch georiënteerd onderzoek naar goed genoeg ouderschap gedaan om met behulp van het concept ouders te ondersteunen in hun opvoeding.

Louis et al. (2021) gebruiken het concept van goed genoeg ouderschap als een programma voor ouders om hen te helpen de emotionele behoeften van hun kinderen te begrijpen en aan te pakken door middel van praktische strategieën die zijn afgestemd op

verschillende ontwikkelingsstadia. Het programma moedigt ouders aan om na te denken over hun eigen opvoedingsstijlen, gedragingen en copingsstijlen om hun interacties met hun kinderen te verbeteren. De resultaten laten zien hoe het programma effectief negatieve vroege ervaringen aanpakt en het mentale welzijn verbetert door het bevorderen van positieve ouder-kind interacties (Louis et al., 2021). Ouders rapporteerden een toegenomen zelfbewustzijn, geduld en doelgerichtheid in hun opvoeding, wat leidde tot verminderde negatieve uitkomsten voor kinderen (Louis et al., 2021). Het programma helpt ouders om de sterke punten van hun kind te identificeren en te benadrukken, emotioneel contact te maken en de balans te vinden tussen steun en grenzen stellen, wat risicofactoren voor latere mentale gezondheidsproblemen vermindert. Daarnaast ontdekten ouders dat wat ze hadden geleerd over goed genoeg ouderschap een gemeenschappelijke taal bood, voor zowel dagelijkse communicatie als het oplossen van conflicten. Over het algemeen ondersteunt deze studie dus de effectiviteit van het programma van goed genoeg ouderschap door het bevorderen van positieve ouder-kind relaties en het welzijn van kinderen, ongeacht de leeftijd van het kind (Louis et al., 2021).

Pedersen (2016) onderzocht hoe gebruikers van het Britse ouderforum Mumsnet de begrippen van de goede en slechte moeder vormgeven. Door de discussies op het platform te analyseren, probeerde Pedersen (2016) de overheersende overtuigingen van het moederschap in de hedendaagse Britse samenleving te beoordelen. Het onderzoek verkende ook het concept van de goed genoeg moeder en hoe gebruikers op Mumsnet navigeren door de moeilijkheden van het moederschap binnen een online gemeenschapsomgeving. We zullen hier alleen ingaan op de verkenning van het onderzoek naar de goed genoeg moeder. Het concept van de goed genoeg moeder wordt omarmd door de gebruikers op het platform, aangezien een groot deel van de discussies vastbesloten het goede-moederideaal afwees en in plaats daarvan het idee van de goed genoeg moeder verkoos (Pedersen, 2016). Volgens Pedersen (2016) tonen gebruikers op Mumsnet begrip voor het feit dat perfectie onbereikbaar is in het moederschap en dat het maken van fouten een natuurlijk onderdeel is van het opvoedingsproces. Deze acceptatie van imperfectie sluit dus aan bij het idee van de goed genoeg ouder, in dit geval moeder, waarbij wordt benadrukt dat moeders niet aan onrealistische normen hoeven te voldoen om als succesvol in hun rol te worden beschouwd.

In een studie over de beoordelingen van hulpverleners van goed genoeg ouderschap onderzochten Taylor et al. (2009) de professionele oordelen van wijkverpleegkundigen over ouderschap. De onderzoeksresultaten toonden aan dat wijkverpleegkundigen een onderscheid konden maken tussen goed genoeg ouderschap en andere vormen van ouderschap. Hun beoordelingen werden beïnvloed door een aantal belangrijke aspecten, zoals het stellen van

grenzen bij slaapgedrag, (type) huisvesting en gezondheidsgedrag (Taylor et al., 2009). In de studie werden verschillende aspecten benadrukt, zoals hoe moeilijk het is om het concept van goed genoeg ouderschap te definiëren. Toch werden consistentie, onvoorwaardelijke liefde en voorrang geven aan de behoeften van het kind als belangrijke factoren genoemd (Taylor et al., 2009). De resultaten benadrukken het belang van het erkennen en ondersteunen van goed genoeg ouderschap om een stimulerende omgeving voor kinderen te creëren. Volgens Taylor et al. (2009) moeten training en middelen van de wijkverpleegkundigen gericht worden op het ondersteunen van ouders bij het bieden van goed genoeg ouderschap.

Aching & Granato (2016) deden psychoanalytisch onderzoek naar hoe moeders het beeld van een goed genoeg moeder samenstellen wanneer ze in sociaal kwetsbare omstandigheden leven. Ze onderzochten dit tegen de achtergrond van de onzekerheid van de familiebanden en sociale steun van deze vrouwen, en de geïdealiseerde opvattingen over moederschap die heersen in de samenleving. Om dit te kunnen doen, ontwikkelden ze het zogenoemde interactieve verhaal, wat elementen bevat uit het dagelijks leven van de vrouwen en dat een open verhaallijn heeft. Dit maakt het mogelijk voor de vrouwen om het verhaal persoonlijk te maken (Aching & Granato, 2016). Eenzaamheid is een gedeeld kenmerk van alle ideeën van de vrouwen. Daarbij lijken de vrouwen in de onderzoeker een vertrouwd en vriendelijk figuur te hebben gevonden, omdat ze zich gehoord voelden, waar ze dankbaar voor waren (Aching & Granato, 2016). De moeders in dit onderzoek leven in een samenleving die veel moederlijke toewijding vraagt, maar geen basisvoorzieningen biedt, dus moeten vrouwen zoals deze, aan andere behoeften tegemoetkomen (Aching & Granato, 2016). De goed genoeg moeders in kwetsbare omgevingen vertellen dat ze soms hun eigenwaarde opzij moeten zetten om voor hun kinderen te zorgen. Ze herkennen de (basis)behoeften van hun kinderen en doen hun best om hieraan te voldoen, ondanks de moeilijkheden (Aching & Granato, 2016).

Dit laat zien wat het betekent om een goed genoeg moeder te zijn in moeilijke situaties. Door het bieden van medische, psychologische en sociale hulp, kan moederschap ondersteund worden, waardoor een goed genoeg moeder kan ontstaan (Aching & Granato, 2016). Kortom, deze studie benadrukt de moeilijkheden van het moederschap in de context van sociale kwetsbaarheid en laat zien wat de noodzaak is van op maat gemaakte ondersteuning en interventies om moeders die in soortgelijke omstandigheden leven te helpen.

Tegelijkertijd laat het zien dat ook goed genoeg ouderschap, ooit geformuleerd als verlichting van de eis van perfectie, zijn eigen eisen kan stellen en niet voor iedereen eenvoudig realiseerbaar is. Maar wat leert dit alles ons nu over goed ouderschap?

3.6 Conclusie

Wat leert goed genoeg ouderschap ons over de (on)vanzelfsprekendheid van goed ouderschap? Goed genoeg ouderschap kan gezien worden als een poging om de druk van het ouderschap kleiner te maken. Vergeleken met vroeger zijn ouders veel perfectionistischer geworden en voor veel ouders is opvoeden zwaarder dan ooit. Sinds psychologen en pedagogen zich met kinderen zijn gaan bemoeien, is er veel nadrukkelijke informatie over ouders uitgestort waar ouders niet altijd meer zekerheid aan wisten te ontleen.

De tem goed genoeg moeder, bedacht door Winnicott in 1953 en later uitgebreid tot beide ouders door Bettelheim in 1987, is in die zin een poging geweest om ouders in een oerwoud van adviezen de druk van de schouders af te halen. Goed genoeg ouderschap streeft naar een manier van opvoeden die het midden probeert te houden tussen de extremen, zoals we die bij de tijgermoeders en de luie ouders tegenkwamen. Deze tussenpositie probeert het opvoeden doenlijk te maken voor ouders. Het hoeft namelijk niet perfect, goed genoeg is ook voldoende. Daarnaast is niemand perfect, want onze imperfecties maken ons juist menselijk. Zoals Bettelheim zei: "Perfectie ligt niet binnen het bereik van gewone mensen". Goed genoeg ouderschap is een min of meer dominante vorm van opvoeden waarmee we om kunnen gaan met al die opvoedingsproblemen.

Echter, geven deze opvoedingshandboeken, zoals die van Bettelheim en Spock, een paradoxaal effect. Aan de ene kant zijn ze bedoeld om ouders te helpen en te verlichten, maar aan de andere kant belicht het veel vanzelfsprekende zaken waar je misschien nooit over zou hebben getwijfeld wanneer je er niet op was geweest. Elke karakterisering van het ouderschap stelt normen aan de kwaliteit van de concrete opvoedingshandelingen van ouders, als ze, zoals in het geval van Spock ("Trust yourself, you know more than you think you do"), bedoeld zijn om de regie bij de ouders te leggen en niet te veel naar de wijze raad van deskundigen te luisteren. In veel opvoedingsboeken wordt beaamd dat ouders hun instincten moeten volgen, maar waarom dan al die opvoedingsboeken die vaak honderden pagina's lang ingaan op de kleinste details? Ook het concept van goed genoeg ouderschap ontkomt niet aan deze paradox, want ook al zet het zich duidelijk af tegen extreme verwachtingen, wat precies goed genoeg is en wanneer je daar als ouder aan hebt voldaan is veel lastiger vast te stellen.

In het volgende hoofdstuk zal worden ingegaan op de dynamiek in de relatie tussen deskundige, ouder en kind en wordt er met een andere blik naar de rol van de ouders gekeken waarbij de focus meer zal liggen op het onderwijs.

Hoofdstuk 4

Onderwijs en opvoeding

4.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken is getracht duidelijk te maken hoe ‘goed ouderschap’ vormgegeven wordt. We hebben gezien dat de invulling daarvan sterk kan uiteen kan lopen, met de ‘tjgermoeder’ en de ‘luie ouder’ als uitersten. Neutraler verwoord, in termen van de door Baumrind onderscheiden ouderschapsstijlen, de autoritaire ouder aan de ene kant en de permissieve ouder aan het andere uiterste. Binnen dit spectrum hebben we het autoritatieve ouderschap gepositioneerd als niet alleen een mildere tussenvariant, maar ook als de, in de huidige westerse samenleving, dominante variant.

In dit hoofdstuk willen we voortgaan op de dynamiek in de relatie tussen deskundige, ouder en kind en laten we zien dat de rol van ouders op nog een andere manier ter discussie gesteld kan worden. Ouders, al of niet in een klassieke gezinsconstellatie, zijn niet de enige ‘instantie’ die invloed (willen) hebben op de opvoeding. Naarmate het kind ouder wordt zal hij of zij steeds meer tijd doorbrengen op school en dat betekent het onderwijs. De representanten daarvan, in de hoedanigheid van onderwijzers en docenten, oefenen invloed uit op de opvoeding.

In Bronfenbrenners (1979) ecologische systeemtheorie, die we eerder al tegenkwamen in hoofdstuk 1, zijn gezin en school de belangrijkste spelers in het microsysteem rond het kind. Daarbij opereren ze niet als volledig losse onderdelen, maar zijn ze in meer of mindere mate met elkaar betrokken en streven idealiter dezelfde doelen na. Het onderwijs richt zich niet alleen op kennisoverdracht (kwalificatie), maar omvat tevens socialisatie en het vormen van een eigen identiteit (subjectivering) in zijn takenpakket (Biesta, 2022). Plaatst de onderwijsinstelling zich met haar hoger opgeleide leerkrachten op de stoel van expert in de bestaande driehoek, of plaatst zij zich met haar regels en normenstelsel op de plek van opvoeder?

In dit hoofdstuk willen we, tegen de achtergrond van de ecologische systeemtheorie (Bronfenbrenner, 1979) de functie van het onderwijs in de opvoeding onderzoeken, nagaan hoe de school haar rol als ‘opvoeder’ vormgeeft, invulling geeft aan haar opvoedende taak en daarbij de concurrentie aangaat met de opvoedende rol van de ouders. Er wordt met behulp van een cultuur-historisch perspectief beschreven hoe de school zich, middels verschillende

interacties binnen de ecologische systeemtheorie, mengt in de opvoeding en daarmee in het gezin. Daarbij wordt het belang van sociale netwerken buiten het gezin onderstreept als we kijken naar de opvoeding. Ook wordt er gekeken naar verschillende denkwijzen over de taak van de school over de jaren. Er zal duidelijk worden dat kennisoverdracht niet langer de primaire taak van het onderwijs is. Middels de pedagogische opdracht hebben opvoedingstaken een prominentere plek in het onderwijs gekregen. Er wordt gekeken naar of dit een al dan niet wenselijke verandering is, waarbij meerdere visies over de invulling van de onderwijstaak aan bod zullen komen. Verder werpen we een blik op het spanningsveld dat de inmenging van het onderwijs in de opvoeding met zich meebrengt, met inzichten van zowel onderwijzers als opvoeders. In een ontzuilde, heterogene samenleving beïnvloed door marktwerking gaat deze inmenging namelijk niet altijd zonder slag of stoot. Het komt regelmatig voor dat deze normen en waarden niet overeenkomen met die van de ouders en dat er onderwerpen worden onderwezen die niet altijd door de ouders worden goedgekeurd (Exalto, 2017).

Tot slot onderzoeken we welke ouder ‘meekomt’ en welke haar stem verliest binnen de invulling van het moderne onderwijs. Daarbij wordt de groeiende kloof tussen arm en rijk en de ongelijkheid tussen verschillende sociale klassen behandeld. De Rijksoverheid beschrijft in haar vorige coalitieakkoord dat ieder kind dezelfde kansen in het onderwijs moet genieten om zichzelf te ontplooien (Rijksoverheid, 2021), maar wie George Orwells roemrijke boek *Animal Farm* (2021) heeft gelezen, weet dat gelijkheid in een maatschappij soms ver te zoeken is.

4.2 Onderwijs en opvoeding

Waar de ontwikkelingspsychologie zich voornamelijk beroept op de invloed van ouders op de opvoeding van hun kinderen, relativeerde Judith Harris, in *het misverstand opvoeding* (1999) hun invloed. Ouders mogen dan verantwoordelijk zijn voor de genen, maar de ontwikkeling van een kind en diens karaktervorming zou volgens haar grotendeels worden bepaald door de peergroup. Nu was zij niet de eerste die eventuele invloeden op de opvoeding buiten het gezin zocht, al was het ontwikkelingspsychologische werkveld relatief laat met het onderkennen van deze invloeden (Hrdy, 2009).

De antropologe Sarah Blaffer Hrdy bespreekt in *Een kind heeft vele moeders* (2009) de cruciale rol van het sociale netwerk rond moeder en kind, waarmee de opvoeding van baby's en kinderen kan worden aangevuld en moeders kunnen worden ondersteund. Sociale

samenwerking en de verdeling van zorgtaken zou een van de kernfactoren zijn die heeft bijgedragen aan het succes van de menselijke soort. Door de unieke omstandigheden waarin onze voorouders hebben geleefd en de uitdagingen die zij hebben overwonnen is moederschap geëvolueerd in een onmisbaar deel van de overlevingsstrategie beïnvloed door verschillende omgevings- en cultuurfactoren.

Volgens Hrdy is dit in de eerste plaats een kenmerk van de biologische evolutie, een factor die de overlevingskansen van de menselijke soort enorm heeft gefaciliteerd. Door historici zoals Philippe Ariès (1987) zijn er echter ook sociaal-historische processen die hierop ingrijpen. Zo meent hij dat in de loop van de zestiende en zeventiende eeuw het kind steeds meer apart gezet is van de volwassene en juist daardoor ook steeds meer object van opvoedingsbemoeyenis werd. Voor de zestiende eeuw was volgens hem het gezin vooral een economische eenheid, waarin het kind zo snel als mogelijk een rol moest spelen, door middel van klusjes in huis of werk. Toen het kind ‘als kind werd ontdekt’ veranderde dat de rol van het gezin, dat steeds meer een emotionele eenheid werd waarin het kind moest worden gesocialiseerd en opgevoed. Ariès voegt daar echter aan toe dat het onderwijs daarin eveneens een rol ging spelen als de plek waar de kennisoverdracht werd gereguleerd. Het aantal kinderen dat onderwijs kreeg en de periode waarin kinderen werden blootgesteld aan onderwijs werd echter steeds omvangrijker, zodat de invloed van de school op het kind ook toe kon nemen. Aan het eind van de negentiende eeuw en begin twintigste eeuw werd dit ook vastgelegd in kindervetten die het kind buiten het economische verkeer moest houden en schoolwetten die het kind aan het onderwijs bonden (Bakker et al., 2006). Met de expansie van de onderwijsdeelname van kinderen, gingen school en onderwijs ook een steeds grotere rol spelen in kwesties die de opvoeding van kinderen betraf.

Al in 1916 schreef Amerikaanse filosoof, psycholoog en pedagoog John Dewey (1859 – 1952) in zijn boek *Democracy and education* dat onderwijs niet alleen moet draaien op het overdragen van kennis, maar ook jongeren moet voorbereiden op actieve deelname aan de samenleving (Dewey, 2011/1916). Dewey zet zijn denkbeelden uiteen over hoe een democratie zou moeten werken, maar beschrijft ook (de in zijn tijd erg progressieve) ideeën over hoe het onderwijs ingericht zou moeten worden. Dewey was voorstander van het experimentele leren, waarbij studenten actief werden betrokken bij hun eigen leerproces en ook het sociale leren stond bij hem hoog in het vaandel. Leren zou een sociaal proces zijn dat zich altijd afspeelt binnen de context van gemeenschappen en de samenleving. Studenten leren samenwerken door interacties met de bredere samenleving en peers. Dewey karakteriseert het onderwijs als volgt: “a social function, securing direction and development

in the immature through their participation in the life of the group to which they belong” (Dewey, 1966, p. 81). In dit citaat wordt duidelijk dat Dewey de school niet alleen als kennisoverdrager zag, maar geeft het ook een prominente plaats in de driehoek van deskundige, ouder en kind, waarbij dit de positie van de ouders zou kunnen ondergraven.

Waar Dewey met dit werk voornamelijk filosofische/pedagogische aspecten aansneet (Biesta, 2019), raakt het aan modernere stromen van de ontwikkelingspsychologie. Hoewel Dewey in het begin van de 20^e eeuw de omgeving al betrok en Lewin en collega's (1936) in hun veldtheorie omschreven dat het veld een complexe reeks krachten beslaat die individueel gedrag beïnvloeden en daarmee dus het belang van de omgeving aanstippen, wordt Urie Bronfenbrenner toch met regelmaat als pionier van dit gedachtengoed bestempeld. Om te kunnen begrijpen wat zijn theorie precies behelst gaan we eerst in op de hoofdpunten ervan.

Bronfenbrenner groeide op, op het werkterrein van zijn vader, die arts, neuropatholoog en zoöloog was in de Verenigde Staten. Zijn vader werkte bij een ‘instituut voor zwakzinnigen’ in een ruraal gebied met bos, moeras en landbouw om hen heen. Tijdens de wandelingen met zijn vader werd Bronfenbrenner telkens door zijn vader gewezen op de complexe wisselwerking tussen levende organismen en hun omgeving. Hier lijkt het eerste zaadje voor de uiteindelijke ecologische systeemtheorie geplant te zijn, al jaren voor Bronfenbrenner een universiteit binnenstapte (Bronfenbrenner, 1979). Bronfenbrenner behaalde een mastergraad en promotie in de ontwikkelingspsychologie in de jaren 40, waarop een glansrijke carrière volgde als onderwijzer, onderzoeker en lid van verscheidene (inter)nationale commissies waarvoor hij oorkondes en eredoctoraten heeft ontvangen (Bronfenbrenner Center for Translational Research, 2019). Zijn nalatenschap bestaat uit grofweg 300 onderzoekspapers en 14 boeken.

Bouwend op de werken van onder anderen Vygotsky, Lewin, Mead en Piaget stelde Bronfenbrenner dat de ontwikkeling van een individu beïnvloed wordt door zijn omgeving (Bronfenbrenner, 1979). Invloeden op de ontwikkeling kwamen niet alleen uit het gezin, maar ook uit andere, zogeheten kleinste ‘microsystemen’ als de school, kerk en leeftijdsgenoten (we verwijzen hiervoor naar *figuur 2* uit de inleiding).

Het microsysteem kan het beste begrepen worden als de omgeving waarin het individu rechtstreeks deelneemt. Dit kan de ouder-kind interactie zijn, maar ook het contact tussen kind en onderwijzer. Verder wordt het individu beïnvloed door het ‘mesosysteem’ dat bestaat uit de interacties tussen de verschillende microsystemen zoals het contact tussen het gezin en de school. Dit beïnvloedt het kind, zonder dat het kind directe deelnemer is. Deze interacties waren volgens Bronfenbrenner, geciteerd door Cole, de plek waar het hoofdeffect gevonden

kon worden. Weer een schil verder bevinden wij ons in het ‘exosysteem’, de omgeving waar het individu niet direct onderdeel van is maar waar deze wel door beïnvloed wordt. Stel beide ouders werken in het onderwijs, werkend in een omgeving waarin de waarden van educatie, leergierigheid en academische discipline vooraan staan. Deze ‘functie-eisen’ beïnvloeden de normen, waarden en attitudes van de ouders en worden vervolgens overgedragen aan het kind. Veranderingen in het exosysteem vertalen zich vaak pas concreet in het micro- of mesosysteem (in het voorbeeld zal het kind, indirect beïnvloed door de werkomgeving van de ouders, hierdoor een grotere kans hebben om zich te binden aan het onderwijs). De voorlaatste schil bestaat uit het ‘macrosysteem’, wat gezien kan worden als de bredere culturele context. Hier beïnvloeden de normen en waarden, maar ook de overtuigingen, instituties, politiek en religie het individu. Tot slot noemt Bronfenbrenner het ‘chronosysteem’, waarin de veranderingen op een individu en samenleving overstijgende tijdsdimensie plaatsvinden.

De school en het gezin zijn belangrijke factoren in de eerste schil, gezien deze de meeste invloed op het kind uitoefenen en het kind hier het meeste tijd doorbrengt. Terugblikkend naar het verleden, ten tijde van de verzuiling in Nederland, was het voor veel ouders niet eens een kwestie van keus om een school te selecteren. Behoorde je tot de protestantse zuil, dan ging je naar een protestantse school bij voorkeur dicht in de buurt. Ditzelfde gold voor de andere zuilen; de micro- en mesosystemen bleven onder de verzuiling homogeen. Ouders kozen de school uit op basis van hoe deze zich aansloot bij hun eigen ideologie en door deze ideologische overeenstemming voelde de ouder veel minder noodzaak zich te bemoeien met het gezag van de school (Exalto, 2017; Mellink, 2014). Hoe nauwer de aansluiting en hoe beter de afstemming tussen beide spullen in het microsysteem, des te meer het kind hierbij gebaat was. Niet alleen hebben scholen een directe invloed op het kind door zich te richten op meer dan kennisoverdracht, maar ook socialisatie en verantwoordelijk burgerschap (Biesta, 2006; Biesta, 2019; Dewey, 2011). Dit betekent dat de school het kind en de ouders direct beïnvloeden (micro), alsook middels waardenoverdracht aan het kind een indirect effect in het gezin meebrengen (meso). Onderwijs mengt zich dus met de opvoeding, maar hoe ziet deze (in)menging er dan uit?

4.3 Geschiedenis en ontwikkeling van de pedagogische taak

De invoering van de leerplicht in Nederland in 1901 en de daaropvolgende hogere aantal beroepen dat een voortgezette opleiding vereiste, maakte dat Nederlanders sinds de start van

de 20^e eeuw langer op school doorbrengen (Boekholt & de Booy, 1987). De aantallen kinderen in het voortgezet onderwijs stegen explosief na de naoorlogse babyboom. Dit soort veranderingen worden dikwijls gevolgd door nieuw politiek beleid en zodoende werden de pijlers gericht op gelijke kansen in het onderwijs voor met name de armere arbeidersbevolking (Amsing & Bakker, 2014). Hoewel de politiek zich, volgens artikel 23 van de grondwet (vrijheid van onderwijs), niet direct mag mengen met de inrichting van het onderwijs, bepaalt de politiek wel in grote lijnen de vorm van het onderwijs. Dit door bijvoorbeeld de leerplicht in het begin van de 20^e eeuw in te voeren, maar ook het verplicht maken van burgerschap aan het begin van de 21^e eeuw en tal van andere eisen en verplichtingen tussen beide eeuwen in.

De politiek gaf daarbij, beïnvloed door hervormingspedagogen, een meer opvoedende waarde aan de scholing (Bruiel van der Palm, et al., 1986). Er ontstonden andere onderwijsvormen als de Montessorischool, de Waldorfschool en de Daltonschool waarmee er ruime mogelijkheden kwamen om een eigen invulling aan dit beleid te geven. Het onderwijs heeft een pedagogische opdracht gekregen om uit te voeren. Deze opdracht is over de jaren meermaals bijgeschaafd en aangepast en elke onderwijsinstelling mag zelf invullen hoe met deze taak om te gaan. Biesta (2017) omschrijft de moderne pedagogische opdracht als volgt: “The educational task consists in arousing the desire in another human being for wanting to exist in and with the world in a grown-up way, that is *as subject*”. (Biesta, 2017, p. 7). Hiermee wordt een verantwoordelijkheidsgevoel geambieerd waarbij de mens zelfstandig en als sociaal wezen kan functioneren. Een waardig streven dat meer betreft dan enkel de ‘oude’ primaire taak van de school; kennisoverdracht.

Gert Biesta is een Nederlandse onderwijswetenschapper, pedagoog en filosoof, inmiddels woonachtig en werkende in Ierland, maar nog steeds lid van de Nederlandse Onderwijsraad. Zijn werk, dat vooral gekenmerkt wordt door kritische noten op de standaardisering van het onderwijs, ontvangt internationale erkenning. Biesta (2022) spreekt van drie taken van het onderwijs, kennisoverdracht, subjectivering (identiteitsvorming) en socialisatie. Hij sluit hierbij aan op een onderscheiding die zich ontleent aan onze oosterburen.

In de Duitse taal kan de onderwijsbenadering op verschillende wijzen worden verstaan en brengt daarbij een elegant onderscheid met zich mee. Het woord ‘Unterricht’ staat voor het overdragen van kennis en vaardigheden binnen de formele onderwijsomgeving. Zoals we echter al hebben vastgesteld gebeurt op school meer dan alleen feitelijke kennis overdragen, waarop het woord ‘Erziehung’ van belang raakt. Als we spreken van Erziehung, dan hebben wij het over een proces van socialisatie, waarbij culturele normen en waarden worden

overgedragen door ouders, leraren en andere opvoeders. Dit is wezenlijk verschillend van 'Bildung', wat staat voor de bredere ontwikkeling van een individu als geheel met haar eigen zelfreflectie, moreel en persoonlijkheid met als doel zelfontplooiing (Biesta, 2010; Steffen, 1921).

Biesta stelt dat de primaire focus in het onderwijs op verandering ligt, met name in de drie bovengenoemde domeinen. Een leerling wordt gaandeweg wijzer en vaardiger, krijgt een sterkere eigen identiteit en kan zich beter plaatsen in de sociale omgeving in lichaam, geest en handelen. Ondanks deze veranderingen moet onderwijs op een stabiele wijze verantwoordelijk blijven voor het nastreven van de drie bovengenoemde taken, opdat het kind een volwassen manier kan vinden om zijn leven te leiden en hun plek in de wereld in te kunnen nemen (Biesta, 2019). Later in dit hoofdstuk komt Frank Furedi aan bod, die meent dat het onderwijs gefaald heeft in de taak zoals Biesta die omschrijft.

Dat het onderwijs zich bezighoudt met de vorming van kinderen en daarmee intervenueert in het opvoedingsaspect lijkt duidelijk naar voren te komen in de werken van Biesta. Dat deze vorming niet nieuw is, wordt duidelijk als we begrijpen dat de stellingen van Biesta grote overlap hebben met de eerdere werken van John Dewey in 1916. De oprichting van het pedagogisch tijdschrift *Pedagogische Studiën* in 1919 heeft ook bijgedragen aan de vorming van het onderwijs, met name in het pedagogiseren hiervan. In haar jonge jaren heeft het wetenschappelijk georiënteerde vakblad, middels haar banden met onderzoekers en universiteiten, snel een status van autoriteit en prestige opgebouwd (Van Hilvoorde, 2013).

Het blad richtte zich op het samenbrengen van theorie en praktijk en poogde nieuwe wetenschappelijke kennis op begrijpelijke wijze aan het adres van onderwijzers te brengen. Met name in de naoorlogse periode was er de oproep om het onderwijs te hervormen en hierbij was *Pedagogische Studiën* een belangrijke spil tussen politieke wensen, wetenschappers en onderwijzers en heeft hierbij bijgedragen aan de verschuiving van kennisoverdracht naar meer opvoedingsgerichte taken. In de vele uitgaven die het blad in haar meer dan 100-jarige bestaan heeft verspreid wordt ronduit gesproken over de taak van het onderwijs in de vorming/opvoeding van de leerlingen (De Block, 1966; De Miranda 1966; Leenders et al., (2007). Ook De Block (1966) gebruikt de begrippen *Unterricht*, *Erziehung* en *Bildung*. Een merkwaardig contrast met Biesta is hierbij dat De Block duidelijk demarqueert dat de opvoeding bij de ouders ligt, de vorming (*Bildung*) is aan de opgeleide leerkrachten en het onderwijs (*Unterricht*) aan gespecialiseerde experts. Hij suggereert daarmee dat de ouders op het domein van vorming en onderwijs niets te zoeken hebben. De focus van *Pedagogische Studiën* heeft vanaf het begin voornamelijk gelegen bij hoe de onderwijzer de opvoeding moet

aanpakken, terwijl er weinig wordt stilgestaan bij hoe de ouder bij dit proces betrokken moet worden. Biesta (2019) daarentegen meent dat deze drie domeinen alle in het onderwijs liggen in een samenwerkingsverband met de ouders. Hij sluit daarmee meer aan bij het systeemtheoretisch denken van Bronfenbrenner (1979).

Al meer dan een eeuw houden verscheidene experts zich bezig met hoe het onderwijs ingericht moet worden, waarbij de keuzes hierin beïnvloed worden door politieke, maatschappelijke en cultuur-historische veranderingen. De Britse socioloog Frank Furedi ziet met lede ogen aan hoe het onderwijslandschap zich heeft veranderd in de door hem genoemde ‘wegwerppedagogiek’ (Furedi, 2009). Door de inmenging van de vele experts in de microsystemen is het welbevinden van het kind op de voorgrond geplaatst en niet de cognitieve vorming die centraal zou moeten staan binnen het onderwijs. Zich baserend op het werk van Hannah Arendt en met een kritische stellingname ten opzichte van John Dewey stelt Furedi dat opvoeding en onderwijs tegenwoordig enkel toerusting en kwalificering is. In een review van Furedi’s werk beschrijven Berding en Pols (2011) hoe Furedi de huidige pedagogiek typeert als een domein waar: “alles [...] zo gladjes mogelijk [moet] verlopen: via uitgekende motivatietechnieken moeten leerlingen tot leren worden gebracht. Dit leidt tot ‘geïnfantiliseerd’ onderwijs: kinderachtige werkvormen, tot in het hoger onderwijs toe.” Door zich enkel te richten op verandering, zich aan te passen aan het kind en andere maatschappelijke verandering heeft het onderwijs zichzelf tekortgedaan. Wát er precies onderwezen wordt staat niet meer op de voorgrond; er is een gebrek aan respect voor en zicht op het verleden, aldus Furedi (2009). Volgens Furedi is de maatschappij te veel de school ingetrokken en raakt hierdoor de primaire taak van de school, het onderwijzen, in het gedrang (zie ook Huygen, 2023). Dit is een van de oorzaken van het afnemen van het opvoedersgezag afneemt en dat leraren het veelal ook de regie en het gezag kwijt zijn, iets dat ontstaan is vanuit het ‘kindvriendelijke onderwijs’. De onderwijzer is dermate veel bezig met opvoedingstaken dat er van onderwijs nog weinig terecht komt en dit maakt dat de onderwijzer meer een belangenbehartiger van het kind wordt. Dit fenomeen wordt duidelijk aan de hand van een passage van NRC-redactrice Patricia Veldhuis, die een jaar ‘stageliep’ op een school:

Het valt me tijdens mijn eerste weken in vrijwel elke les Nederlands die ik observeer op: hoeveel tijd er gaat naar zaken die niets met kennisoverdracht te maken hebben en alles met de relatie en de verbinding tussen docent en leerling (NRC, 2024).

Naast het uit het oog verliezen van haar originele taak faalt het onderwijs, volgens Furedi, ook in de taak waar zij zich nu mee bezig houdt: het oplossen van allerlei maatschappelijke problemen. Hoewel er wel wat af te dingen valt op de stelligheid van Furedi, aldus Berding en Pols (2011), blijven zijn stellingen een verfrissende tegendraadse blik op de verdeskundiging van het onderwijs.

‘Verdeskundiging’ of niet, het is duidelijk dat het onderwijs niet zomaar tot stand komt. De onderwijzer heeft wat te zeggen over het kind, de pedagoog en de politicus weer over het onderwijs en tussen dit alles heeft de ouder zijn wensen en inspraak en moet het kind zich ook zien te redden. De onderwijsinstelling heeft van oudsher al meerdere functies gehad, maar nog nooit dergelijke mate als tegenwoordig. Over de jaren is de focus van Unterricht naar Erziehung gegaan, waarbij de onderwijzer steeds verantwoordelijker is geworden voor opvoedingsprocessen rondom het kind. De onderwijsinstelling heeft echter geen opvoedingsgezag en ondervindt daardoor moeilijkheden bij het invullen van de opvoedingstaken en het begrenzen van het kind, waarbij er geconcurrereerd wordt met het ouderlijk gezag. Bovendien zijn de opvoedingstaken veelal te vaag en te breed gesteld en raakt de primaire onderwijstaak in het gedrang door het toevoegen van al deze extra taken. De ouder heeft door deze ontwikkelingen een deel van hun opvoedingsverantwoordelijkheid afgestaan aan de scholen. Dit en de ontzuiling van de maatschappij maakt dat zij nu meer dan ooit bezig zijn om ‘de juiste school’, die het meest aansluit bij hun eigen opvoedingsideeën, voor hun kind te vinden. Dit ‘shoppen’ naar de juiste fit en de daarbij ontstane marktwerking (Volkskrant, 2024) tussen concurrerende scholen maakt dat ouders meer macht hebben over de scholen, die de ouders op hun beurt proberen te paaien met pedagogisch verantwoorde marketing. De verschuiving van gezag, verantwoordelijkheid en onderlinge dynamiek is een voedingsbodem voor spanningen tussen ouder en onderwijzer.

4.4 Normen, waarden en de clash tussen ouders en scholen

Zoals gezegd zijn onderwijs en opvoeding onlosmakelijk met elkaar verbonden. Waar de primaire taak van de docent het onderwijzen is, zal deze zich geregeld bezighouden met opvoedingstaken en bij ouders is dit vice versa. De scheidingslijnen tussen onderwijs en opvoeding zijn echter wel veranderd over de jaren. De primaire taken lijken minder prominent aanwezig en onderwijs en opvoeding is een gezamenlijke taak voor school en gezin geworden (Herweijer & Vogels, 2004). De verantwoordelijkheid van de ouder om zich te betrekken bij het onderwijs is door sociaal-maatschappelijke veranderingen (waaronder de ontzuiling)

gegroeid in de jaren 90 en het is haast niet voor te stellen dat je als ouder in deze tijd niet actief bij je kind betrokken bent in het schoolproces. Waar ten tijde van de verzuiling het nog een eenvoudige keuze was om te beslissen bij welke sportclub of school het kind terecht kwam, is het tegenwoordig een kwestie van kritisch consumentisme. Niet het geloof of politieke kleur staat nog op de voorgrond, maar er wordt op een krimpende markt gezocht naar hoe het kind het best tot zelfontplooiing komt. Het goede ouderschap lijkt tegenwoordig te beginnen bij het maken van de best passende school voor het kind. De vraag rest nu of dit ook een wenselijke ontwikkeling is (Huygen, 2023).

Volgens het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (1995) is dit kennelijk zo want dat stelt: “dat kwaliteit van het onderwijs gebaat is bij een actieve, dynamische dialoog tussen al degenen die zich bij de school betrokken weten.” Niet alleen de overheid ziet heil in deze samenwerking, Jeynes (2005) legt verbanden tussen ouderbetrokkenheid en studieresultaten, De Vries (2023) noemt dat *te* betrokken ouders niet bestaan. Vanuit een wetenschappelijk en politiek perspectief lijkt het dus wenselijk dat de ouder meer en meer betrokken is. Scholen beamen dat samenwerking en betrokkenheid goed zijn (Volkskrant, 2022; NRC, 2023), al zien zij ook een keerzijde van de te mondige of assertieve ouder. Er wordt meer druk van het thuisfront ervaren, wat extra taken en draaglast voor het onderwijzend personeel met zich meebrengt. Tevens missen de leerkrachten nu de ideologische rugdekking die de verzuiling eertijds met zich meebracht, de ouders nemen (met hun kinderen) meer verantwoordelijkheid voor hun keuze, maar de school wordt ook meer afgerekend op hun prestaties en beloften.

De betrokken ouder brengt ook niet enkel heil mee voor hun kind: Ze komen grotendeels uit “gezinnen waarvan de ouders heel betrokken zijn [...]: ze zitten er vaak bovenop. [...] De keerzijde is, een zekere mate van overstimulering.” Leerlingen lopen hier soms op hun tenen omdat hun ouders graag willen dat ze naar het vwo gaan, terwijl ze eigenlijk beter op de havo of het vmbo passen (NRC, 2023).

Wat vindt de onderwijzer van deze betrokken ouders? Het merendeel van de onderwijzers is goed te spreken over positieve inmenging van de ouder (Volkskrant, 2022). Ouders worden vaker als partner dan als last gezien, al is de eisende ouder geen uitzondering. Opvallend is dat uit een enquête van de Volkskrant (2022) blijkt dat maar 4% van de leraren zich voorbereid voelt op het contact met de ouders en dat maar 20% van de scholen richtlijnen over oudercontact op papier hebben staan. Dit is verwonderlijk, gezien de stelligheid van een geïnterviewde basisschooldirecteur: “...de meeste conflicten ontstaan door gebrekkige communicatie. Als je ouders vanaf het begin meeneemt en duidelijk bent, loopt alles op en

rond school niet alleen soepeler, het versterkt het onderwijs”. Communicatie lijkt dus hetgeen te zijn waar het allemaal op staat of valt. Uit kritiek van onderwijzers op de ouders blijkt ook dat het met name gaat om de omgangsvormen, niet over de betrokkenheid. Zo heeft 16% van de onderwijzers benoemd dat ouders (dreigen) juridische stappen te ondernemen en ervaren zij met enige regelmaat een ‘denigrerende’ en ‘intimiderende’ houding.

Niet alle ouders hebben dezelfde verwachtingen ten aanzien van de school. Het Sociaal Cultureel Planbureau (Vogels, 2002) komt met een onderverdeling van vier groepen. Eerst heb je de meer betrokken ouders, de partners en participanten, welke betrokken zijn bij formele bestuursorganen binnen de school (bijvoorbeeld de medezeggenschapsraad) en informele activiteiten (bijvoorbeeld hulp bij uitstapjes). Deze ouders zijn al bij het uitzoeken van de school erg betrokken, zoeken ze veel informatie en inspraak. Voor hen is het kiezen van de juiste school een serieuze aangelegenheid, zoals blijkt uit een column van Aylin Bilic in de NRC, al klinkt er ook enige scepsis in door:

De afgelopen twee maanden hebben mijn man, dochter en ik twintig middelbare scholen bezocht. Tijdens die bezoeken volgen de kinderen proeflesjes en kunnen ouders met een bakje koffie naar de gelikte praatjes van de rector luisteren. Doubleren is op deze school nauwelijks aan de orde, horen we doorgaans. Modelleerlingen lardenen het verhaal met hun persoonlijke beleving: hoe ze gestimuleerd worden en wat ze aan extra dingen doen op school naast het curriculum (NRC, 2024).

Dat deze ouders het welbevinden van hun kinderen voorop hebben staan lijkt duidelijk, in een tijd van gedevalueerde diploma’s zoeken ouders manieren om hun kinderen in de sociaal-maatschappelijk prestigieuze plekken te krijgen opdat zij betere kansen in het leven krijgen (Furedi, 2009). Daarbij zijn ze wel afhankelijk van de (meer of minder gelikte) zelfpresentatie van de scholen. Dit type ouder wil, generaliserend gezegd, de beste plek met de meeste kansen voor hun kind en zal hard vechten tot dit voor elkaar is. Naast deze typen ouder zijn er ook de passieve en onzichtbare ouders. De passieve ouder behelst met name diegenen met een confessionele levensbeschouwing. Zolang het binnen de grenzen van hun overtuigingen blijft, zien zij docenten en deskundigen als de juiste mensen aan wie zij het onderwijs kunnen overlaten (Vogels, 2002). Deze groep ouders lijkt nog het meeste op de ouder onder de verzuilde samenleving, hun keuzes baserend op levensbeschouwelijke overtuiging.

De onzichtbare ouder is vooral de ouder met een lage sociaaleconomische status die minder betrokken zijn vanuit mogelijke eigen negatieve ervaringen met het onderwijs, zich geïntimideerd voelen door de mondigere hoogopgeleide ouders en zichzelf mogelijk als niet geschikt zien voor formele functies. Bekend is dat een groot aandeel van deze ouders niet-

westerse allochtonen zijn. Door de geringe betrokkenheid en aanwezigheid is deze groep moeilijk te onderzoeken.

Niet zelden komt het voor dat er een mismatch is tussen wat de school wenst te onderwijzen en wat de ouders wensen dat onderwezen wordt. Dit wordt mede veroorzaakt door het verschijnsel dat ouders zich thuis meer zijn gaan richten op schoolse activiteiten als huiswerkbegeleiding (Herweijer & Vogels, 2004), terwijl scholen zich meer zijn gaan bezighouden met taken die voorheen in het gezin lagen als seksuele opvoeding (Rutgers, 2024) en digitaal welzijn (HLN, 2024). Veelal wordt deze mismatch op nette wijze middels discours in de media of medezeggenschapsraden bespreekbaar gemaakt of zelfs tot in de Tweede Kamer uitgevochten (NOS, 2023b). Zo zijn er aangepaste programma's voor seksuele voorlichting op religieuze scholen en kan elke school zich enige bewegingsvrijheid veroorloven bij het vaststellen of aanpassen van hun curriculum. Toch lijkt dit niet voor iedereen voldoende en wordt de mismatch, vaak beïnvloed door desinformatie (Rutgers, 2024), ook op andere wijzen opgelost. Zo zijn in België minstens vier basisscholen in brand gestoken vanwege lessen over seksuele voorlichting (NOS, 2023a), terwijl in de Amerikaanse staat Florida het bespreken van seksualiteit op scholen wettelijk verboden is na kritiek vanuit conservatieve hoeken (NOS, 2023c).

Mensen met een lagere sociaaleconomische status lijken hun stem te verliezen in de onderwijsdiscussie. Hoewel de Rijksoverheid (2021) stelt dat ieder kind gelijke kansen in het onderwijs moet krijgen, is dit lang niet altijd het geval. Kinderen met mondige ouders krijgen meer voor elkaar, zij worden immers het best gerepresenteerd. Ook kan de rijke ouder commerciële bijles betalen, waardoor hun kind beter meekomt en de kloof tussen arm en rijk groter wordt (Elffers, 2018). De 'werkende klasse' schikt zich sneller onderdanig aan de autoriteit van de onderwijsinstelling, terwijl 'hogere status ouders' makkelijker hun invloed kunnen laten gelden (Bowles & Gintis, 1976; Alwin 1984; Denessen, 1999). Ook het SCP ziet een grotere afstand tot het onderwijs onder mensen met lage sociaaleconomische status en allochtonen, wat maakt dat deze groepen minder inspraak hebben in beleidsopbouw en de inrichting van ons onderwijslandschap (Vogels, 2002). Ook voelen ze zich minder welkom binnen het onderwijs, sluiten zij zich minder aan bij de pedagogische taak en hebben zij veelal niet voldoende kennis van de te bewandelende paden en informatieroutes binnen het onderwijs.

De combinatie van lage SES, het niet begrijpen en zich minder gehoord voelen kan een voedingsbodem zijn voor geweld (Dennison, 2016). En zo belanden we gemakkelijk in een vicieuze cirkel, waarin mondige hoogopgeleide autochtonen, met een hoge SES de

vormgeving van het onderwijs domineren (Peschar & Wesselingh, 1985) en de richtlijnen geven voor hoe het onderwijs met hen moet omgaan. Over de jaren ontstaat op deze manier een ‘onzichtbare pedagogiek’ (Bernstein, 1971) die bestaat uit verborgen regels en afspraken omtrent gewenst gedrag. Deze onzichtbare pedagogiek bestaat naast de ‘zichtbare pedagogiek’, welke de duidelijke (geschreven) gedrags- en omgangsregels bevatten. Waar de dominante ouders deze ongeschreven regels mede bepalen en deze thuis ook aan hun kinderen doorgeven, is dit bij de lagere SES minder het geval. Dit versterkt vervolgens de vervreemding van de lagere SES en allochtonen binnen het onderwijs, wat minder inmenging en beleidsinvloed met zich meebrengt.

4.5 Conclusie

In de voorgaande hoofdstukken is gekeken naar de opvoeding binnen het microsysteem van het gezin. In dit hoofdstuk is gepoogd breder te kijken naar opvoedingsinvloeden. Met behulp van de ecologische systeemtheorie van Bronfenbrenner onderbouwen wij dat opvoeding niet enkel thuis plaatsvindt, maar dat het onderwijs hier ook een grote invloed op heeft. Over de jaren is er meer aandacht gekomen voor de pedagogische opvoedingstaak van het onderwijs. Dit betekent dat de school minder kan investeren in haar primaire taak van kennisoverdracht en dat zij met behulp van onder andere pedagogen zich in de driehoek ouder, kind en expert heeft geplaatst. De opvoedingstaak van het onderwijs wordt echter niet gefaciliteerd, wat de uitvoering van deze taak frustreert, terwijl tegelijkertijd een concurrentie met de ouder wordt aangegaan over gezag.

De school als opvoeder, ontzuiling, groei van het individualistische denken en het ontstaan van marktwerking omtrent scholen maakt dat er ook een verschuiving van verantwoordelijkheden plaatsvindt. De school draagt nog steeds de verantwoordelijkheid voor de kennisoverdracht, maar meer en meer ook voor de opvoeding en dit kan ten koste gaan van de kennisoverdracht. Ondertussen zien we dat ouders zich meer bezighouden met van oudsher ‘schoolse taken’ als huiswerkbegeleiding. Door de deling van opvoeding en onderwijstaken is het moeilijker om te zien wie er nu waarvoor verantwoordelijk is, dit maakt het aanzienlijk lastiger om te duiden wat goed ouderschap is binnen deze dynamiek. Ook is de ouder als kritische consument verantwoordelijker geworden voor het goed kiezen waar het kind terecht komt en of de school wel de juiste match is.

We zien dat met name hoogopgeleide, welvarende ouders met een hoge sociaaleconomische status hier mee bezig zijn. Deze groep is het meest zichtbaar en brengt

een dominantie met zich mee die het onderwijs vormt en beïnvloedt. Daartegenover zien wij dat mensen met een lagere sociaaleconomische status en migratieachtergrond niet goed meekomen in het onderwijs. Zij snappen de structuren en omgangsvormen niet altijd en voelen zij zich vaak niet gehoord.

Hoe redt de ‘goede ouder’ zich nu in het landschap dat in dit hoofdstuk geschetst wordt? Het heeft weinig zin om verzet te tonen tegen de enorme krachten van maatschappelijke verandering, wel is het mogelijk om een eigen invulling van nieuwe rollen te geven. De mondige ouder krijgt meer voor elkaar en wordt beter gerepresenteerd in het onderwijslandschap. Verder helpt het door niet te kijken naar de experts en onderwijzers als ‘mensen die zich met je kind bemoeien’, maar als partners met wie samen het kind naar volwassenheid gebracht wordt. Een goede communicatie tussen alle betrokken partijen is hierbij tekenend voor succes. Nu de invloed van het onderwijs binnen de opvoedingsdriehoek besproken is, zal er in het volgende hoofdstuk gekeken worden naar nog een factor die meespeelt binnen de opvoeding, de invloed van social media.

Hoofdstuk 5

De influencer als hedendaagse deskundige

5.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk zagen we dat met het steeds belangrijker worden van het onderwijs in het leven van kinderen, ouders hun opvoedingsrol meer en meer moeten delen met de school. In het ideale geval gebeurt dit in coöperatieve samenspraak, maar regelmatig functioneren de betrokkenen ook als concurrerende en conflicterende partijen. In concrete gevallen spitst de discussie tussen ouders en onderwijzers zich vaak toe op de vraag bij wie in laatste instantie de opvoedingsverantwoordelijkheid ligt. De rol van het onderwijs is met de schoolwetten – de eerste uit 1806 – door de staat vastgelegd en met het herhaaldelijk uitbreiden van de leerplicht begon het deel uit te maken van de levens van alle kinderen en hun ouders.

In dit hoofdstuk zullen we zien dat de verhoudingen tussen deskundigen, ouders en kinderen daarmee niet een definitieve vorm hebben aangenomen, maar sindsdien ook onder invloed staan van maatschappelijke ontwikkelingen. Verder gaan we in op een recente ontwikkeling, namelijk de invloed van sociale media en het internet als opvoedinstrument. Hierbij ligt onze focus vooral op de zogenoemde momfluencer – iemand die via sociale media platformen invloed uitoefent op de opvoeding – en haar rol in de hedendaagse opvoeding.

Waar ouders vroeger vaak beroep deden op professionele deskundigen voor adviezen rond opvoeding, volgen hedendaagse ouders tegenwoordig steeds vaker adviezen op van momfluencers. Maar is het wel zo verstandig om de medisch deskundige te vervangen door de momfluencer? Waar de professionele deskundige daadwerkelijk wetenschappelijke kennis over de ontwikkeling en de opvoeding van het kind heeft, is dit niet altijd het geval bij de momfluencer, aangezien zij haar adviezen regelmatig baseert op persoonlijke ervaringen (Traest, 2022). Ondanks het verschil in deskundigheid tussen de professional en de momfluencer, wordt er tegenwoordig steeds meer afstand genomen van de professionele opvoedingsdeskundige, aldus cardioloog Janneke Wittekoek (Van Duin, 2024):

Nu geloven mensen wat er op internet staat en volgen ze liever een influencer dan dat ze naar de dokter gaan.

Deze verschuiving zou gezien kunnen worden als een vorm van opstand tegen de traditionele professionele deskundige. Deze ontwikkeling vormt in dit hoofdstuk het startpunt van onze

analyse en verdere verdieping in de betekenis van de momfluencer en haar invloed op de hedendaagse opvoeding in het kader van onze onderzoeksvraag: wat is goed ouderschap? Dragen de momfluencer en haar volgers bij aan ‘goed ouderschap’ of creëren ze juist nieuwe uitdagingen en brengen ze veelal ethische kwesties met zich mee?

We beginnen dit hoofdstuk met het introduceren van de momfluencer, want wie zijn deze mensen eigenlijk en waar zijn ze te vinden? Verder zullen we kijken naar de (publieke) ontvangst van de momfluencer om ons vervolgens te verdiepen in haar voorlopers. Ook worden voor- en tegen argumenten omtrent het gebruik van momfluencers als opvoedinstrument aangesneden om vervolgens af te sluiten met de ervaringen van enkele kinderen van momfluencers. Op deze manier wordt er in dit hoofdstuk getracht om zowel de positieve- als de negatieve impact van de momfluencer in kaart te brengen.

Verspreid door het hoofdstuk, zullen we gebruik maken van foto’s en video’s die te bekijken zijn door de QR-codes onderaan de tekst te scannen. Op deze interactieve manier, hopen we de lezer een uitgebreidere beleving te geven over de kwesties die we in dit hoofdstuk bespreken.

5.2 Waar hebben we het over bij momfluencers: wie, wat, waar?

De momfluencer is een populair fenomeen, dat in 2021 voor het eerst in het Algemeen Nederlands Woordenboek verscheen (Algemeen Nederlands Woordenboek, z.d.). De term ‘momfluencer’ is een samentrekking van de woorden ‘mom’ en ‘influencer’. Een momfluencer (ook wel ‘mommy influencer’) kan je daarmee omschrijven als een moeder die actief is op sociale media en via deze weg andere mensen probeert te inspireren en tips wil geven rondom onderwerpen zoals ouderschap en opvoeding (Algemeen Nederlands Woordenboek, z.d.). Deze term zullen we in dit hoofdstuk geregeld gebruiken. Naast moeders die hun sociale media netwerk inrichten omtrent de opvoeding van het kind, bestaan er ook vaders – dadfluencers – met hetzelfde doel. In dit hoofdstuk, zullen wij ons vooral focussen op momfluencers, aangezien moeders altijd al een erg belangrijke rol in de opvoeding van het kind en de dynamiek binnen het gezin hebben gespeeld. De invloedrijke schrijver, filosoof en pedagoog Jean-Jacques Rousseau omschrijft het belang van moeders als volgt:

When women are once more true mothers, men will become true fathers and husbands. If mothers are not real mothers, children are not real children toward them. Their duties to one another are reciprocal, and if these be badly fulfilled on the one side, they

will be neglected on the other side. The child ought to love his mother before he knows that it is his duty to love her (Rousseau, 1762/1889, pp. 18-19).

Naast Rousseau's ideeën over het belang van moederlijke zorg, introduceerde hij ook het idee dat kinderen onschuldig geboren worden en dat ouders hun kinderen moeten beschermen tegen negatieve interacties en ervaringen vanuit de wereld (Lang, 2020). Of de hedendaagse momfluencer goed zou passen binnen Rousseau's ideeën en filosofieën omtrent opvoeding is betwistbaar.

Of je nu wel of geen affiniteit hebt met opvoeding en ouderschap, dit nieuwe type influencer heeft een sterk groeiende achterban van zowel ouders als niet-ouders, waardoor haar populariteit steeds meer toeneemt. Volgens Julian Slosse, oprichter van Nederlands grootste influencer marketingplatform met circa 8000 aanmeldingen genaamd 'Influencer DNA', krijgt Nederland er steeds meer momfluencers bij. In 2021 steeg het aantal aanmeldingen van momfluencers in zijn database met 29% en in 2022 was er zelfs een stijging van aanmeldingen met 67% (Hoorntje & Huizing, 2023).

Waar ouders vroeger de hulp van een medisch deskundige zouden inschakelen, is er dankzij de digitalisering juist ruimte gemaakt voor de momfluencer die ouders voorziet van adviezen rondom opvoeding. Maar wie zijn deze mensen eigenlijk, wat doen ze, waar kom je ze tegen, en wat maakt de momfluencer uniek? Om deze vragen te kunnen beantwoorden, is het essentieel om de geschiedenis van de opvoeding in beschouwing te nemen.

Ook vroeger raadpleegden ouders regelmatig anderen – familie, vrienden, burens – met wie ze verhalen en beeldmateriaal van hun kinderen deelden en bij wie ze terecht konden voor kwesties rondom opvoeding (De Roos et al., 2021). Deze informele hulp wordt echter nog steeds geutiliseerd. Zo heeft het Sociaal en Cultureel Planbureau aan de hand van surveys uit 2017 en diepte-interviews uit 2019 onderzoek gedaan naar de sociale netwerken van ouders, waaruit blijkt dat bijna twee derde van de ouders de hulp van de bovengenoemde sociale cirkel benut. Denk hierbij aan praktische hulp, emotionele steun en adviezen omtrent opvoeding en ouderschap (De Roos et al., 2021).

Naast de sociale kringen van ouders, konden ze ook terecht bij (opvoedings)deskundigen zoals huisartsen en consultatiebureaus. Zo konden ouders vragen stellen en daarnaast boden deze gezondheidszorgverleners ook steun en de mogelijkheid tot het uitwisselen van tips en ervaringen. Hoewel deze professionals nog steeds geraadpleegd worden, blijkt het dat sommige ouders de drempel om naar de huisarts te gaan voor 'lichtere' vragen en adviezen te hoog vinden. Zo zijn er bijvoorbeeld ouders die terughoudend zijn met het benaderen van de

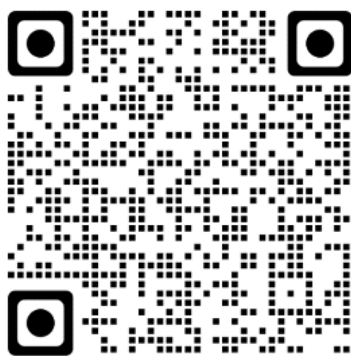
huisarts, omdat ze bang zijn om ‘voor niks’ de deskundige ‘lastig te vallen’ (De Roos et al., 2021).

Verder was het mogelijk om vragen naar populaire tijdschriften met adviesrubrieken te sturen. Een voorbeeld hiervan is de adviesrubriek *Margriet Weet Raad* uit het weekblad de *Margriet*, waarin de ingestuurde vragen en levensproblemen van de lezer besproken en beantwoord werden (Brinkgreve & Korzec, 1978). Hoewel de bladen nog steeds bestaan en ze een educatieve functie dienen, zijn er door de opkomst van de moderne media nieuwe mogelijkheden – zoals de momfluencer – voor adviezen rondom opvoeding ontstaan.

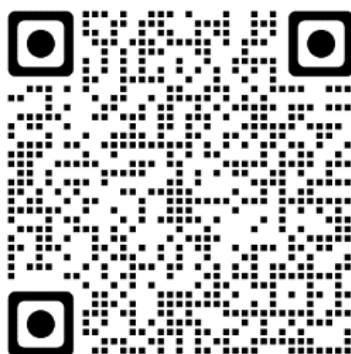
Wat de momfluencer uniek maakt, is haar potentiële bereik aan publiek. Vergeleken met vroeger wordt er vandaag de dag informatie met volgers over de hele wereld gedeeld en deelt men niet uitsluitend verhalen en beeldmateriaal meer met enkel bekenden. Zo hebben zowel momfluencers als ‘normale’ moeders accounts met regelmatig honderden tot duizenden ‘volgers’ of ‘vrienden’ die bestaan uit zowel bekenden als mogelijk onbekenden. Dit komt doordat accounts op sociale media platformen op openbaar of privé gezet kunnen worden, waardoor men de mogelijkheid heeft om informatie te delen met een wereldwijd publiek.

Verder is de momfluencer te vinden op verscheidene sociale media platformen zoals Facebook, Instagram, TikTok, Twitter en YouTube. Hoewel ze zich vooral bezighoudt met haar sociale media, beperkt de momfluencer zich niet alleen tot deze platformen, maar is ze tegenwoordig ook steeds vaker te vinden in de krant, tijdschriften, films en series. Daarbij wordt de momfluencer geregeld gebruikt voor het promoten van producten en wordt ze ingezet in samenwerkingen met bedrijven, maar dit onderwerp zal later uitgebreider aan de orde komen (De Veirman et al., 2017).

Om een beter beeld te krijgen van de verschillende type momfluencers, zullen we enkele voorbeelden geven. De eerste categorie ouder-influencers zou je kunnen plaatsen in het hokje *familyvloggers*. Deze zogenoemde familyvloggers filmen hun dagelijks leven en delen dit op YouTube met hun volgers. Wanneer deze ‘hobby’ goed uitgevoerd wordt, is het mogelijk om hier een beroep van te maken en dit gebeurt dan ook steeds vaker (Weijers, 2024). Een welbekende familie die aan familyvlogging doet, is de familie Bellinga, bestaande uit vader Daniel (43), moeder Fara (35) en hun 4 kinderen genaamd Luan (11), Lucilla (9), Luxy (5) en Lucius (2). De familie nodigt hun kijkers uit om een kijkje in hun leven te nemen en dit is mogelijk voor welgeteld 5 dagen per week. Deze video’s kunnen gaan over hun vakanties en uitstapjes, maar focussen zich vooral op het dagelijkse reilen en zeilen binnen het gezin. Door het scannen van onderstaande QR-code is het YouTube-kanaal van de Bellinga’s te zien (Bellinga, z.d.).

Een tweede type momfluencer zou je kunnen plaatsen in de categorie *lifestyle momfluencers*. Dit type ouder-influencer houdt zich veelal bezig met het geven van adviezen rondom mode, beauty, interieur en uitstapjes in relatie tot het gezinsleven en de opvoeding. Een voorbeeld van dit type momfluencer is Pauline Wingelaar. Deze momfluencer omschrijft zichzelf in haar biografie op Instagram als “een bourgondische moeder, die dol is op fashion, beauty en interieur” en is een van de hoofdrolspelsters in de realityserie *Echte Gooische Moeders* (Wingelaar, z.d.). Haar Instagram-profiel is te bekijken door onderstaande QR-code te scannen.

Het laatste type is de *informatieve en/of taboe-doorbrekende momfluencer*, die zich richt op het informeren van ouders en het doorbreken van taboes rond gevoelige en mogelijk minder bekende opvoedingsonderwerpen, zoals tienerzwangerschappen en postnatale depressie. Een voorbeeld van dit type momfluencer, is Demira van der Zeeuw of ‘Dee’, die vooral bekend is van YouTube en Instagram. Zo deelt Dee onder andere haar ervaringen met haar miskramen en buitenbaarmoederlijke zwangerschap en dit is te zien door de onderstaande QR-code te scannen (Van der Zeeuw, 2021-a).

5.3 Hoe ziet de ontvangst van de momfluencer eruit?

Op basis van de sterke toename van Nederlandse vrouwen die zich bij een platform aanmelden om momfluencer te worden, kan je concluderen dat momfluencers in Nederland ook steeds populairder worden (Hoorntje & Huizing, 2023). Deze opkomst leidt tot reacties die uiteenlopen van zeer negatief tot zeer positief. Door de toenemende digitalisering hebben steeds meer mensen toegang tot het internet, waardoor ouders snel en laagdrempelig informatie over opvoeding en ouderschap kunnen vergaren (De Roos et al., 2021). Door deze ontwikkelingen zijn ook de momfluencer en haar adviezen toegankelijker geworden. We zullen deze paragraaf beginnen met de lovende reacties ten aanzien van de momfluencer om vervolgens de negatieve ontvangst van de mommy influencer te analyseren.

Om te beginnen zijn er ouders die sociale media en andere digitale platformen gebruiken om sociale steun te zoeken en deze steun vinden bij ouders met wie ze gelijke gebeurtenissen en ervaringen delen (Gruebner et al., 2022). Sociale media platformen faciliteren meer gelijkwaardige communicatie, waardoor er sociale netwerken en groepen kunnen ontstaan (Salverda et al., 2013). Hier speelt de momfluencer op in, aangezien de influencer, samen met haar achterban, als gemeenschap voor de kijker kan dienen en hier dan ook daadwerkelijk gebruik van maakt. In deze gemeenschap is het mogelijk om contact te leggen en vragen te stellen aan zowel de momfluencer als andere gelijkgestemde kijkers door privéberichtjes te sturen of door te reageren onder de geplaatste berichten van de influencer. Onderstaande citaten zijn enkele reacties op de YouTube-video van Dee waarin ze haar kijkers vertelt over haar miskramen (Van der Zeeuw, 2021-b).

Heey Dee, ik voel zo met je mee, ik heb 6 miskramen gehad! Ik werd steeds weer opnieuw zwanger! De 7de zwangerschap ging helemaal prima en ik heb nu een prachtige knul van 15 mnd geef niet op! Het komt goed!!!! (J. Lahaut, reactie onder de YouTube-video, 2022).

Ik ben 73 en ik heb met open mond geluisterd.je verteld mijn verhaal. Ben 5x zwanger geweest. 1x zelfs 3 maanden. Het heeft niet zo mogen zijn. Dank voor het delen en ik hoop dat jullie vurige wens in de toekomst bewaarheid mag worden (O. Verheijen, reactie onder de YouTube-video, 2022).

Communicatiewetenschapper Emma Beuckels geeft aan dat volgers van een momfluencer een hechte band kunnen voelen met de desbetreffende influencer. Hierbij krijgen de volgers het idee dat de momfluencer een vriendin van hem of haar is (Hoorntje & Huizing, 2023). Dit komt duidelijk naar voren in de reacties onder de YouTube-video, waarin Dee de geboorte van haar dochter aankondigt en waarop verschillende mensen reageren alsof ze tegen een vriendin praten (Van der Zeeuw, 2024). In werkelijkheid heeft Dee deze mensen waarschijnlijk nog nooit ontmoet of gesproken. Vergeleken met de (ervarings)literatuur uit het verleden, waarin de lezer ook ‘persoonlijk’ werd benaderd, sleurt de hedendaagse momfluencer haar volgers nog net niet door het scherm met haar indringende beeldmateriaal en wekt ze de suggestie dat ze de kijker bij haar persoonlijke leven betreft. Het onderstaande citaat is gevonden in de reactiesectie op de video waarin Dee de geboorte van haar dochter aankondigt, en dient als een voorbeeld van de vriendschappelijke band tussen volger en momfluencer.

Gefeliciteerd met jullie prachtige dochter Guusje! Echt een leuke naam! Wat een mooie bevalling! Zo fijn dat je het lekker thuis kon doen en ook zoveel sneller deze keer! Wel echt heel naar dat je daarna zelf zo ziek werd! En zo slap! Gelukkig gaat het nu weer goed met je! Je ziet er echt fantastisch uit! En net als bij Elin ben je flink afgevallen! En wat fijn dat jullie nu lekker kunnen genieten. Ik heb de jongste ook tot 2,5 jaar borstvoeding gegeven. Als het zo makkelijk gaat is dat echt fijn! (D. Leensen, reactie onder de YouTube-video, mei 2024).

Maar zijn deze vertrouwde gevoelens ten opzichte van de momfluencer ook niet misleidend? Volgens sommige critici kleven er in ieder geval bezwaren aan het werk van momfluencers. Men zou kunnen verwachten dat de momfluencer op deskundige wijze haar volgers bijstaat door tips en adviezen te geven over de opvoeding van kinderen. Is dit echter werkelijk het voornaamste doel van de momfluencer? Achter de schermen worden momfluencers vaak ingezet om bedrijven en merken te promoten (De Veirman et al., 2017). Zo is bijvoorbeeld vloggen, sinds de lancering van YouTube, uitgegroeid tot een beroep waarvoor men zich bij

de Kamer van Koophandel moet inschrijven (Weijers, 2024). Het is al mogelijk om geld te verdienen aan advertenties met een account dat minimaal 1000 abonnees en 4000 kijkuren per jaar heeft (Weijers, 2024).

Het gebruik van influencers als marketingtool wordt aanbevolen op basis van de creatieve bekwaamheid en de ervaringen met sociale media management van de influencer (Campbell & Farrell, 2020). Ook hebben influencers diepgaande inzichten in hun publiek, wat erg voordelig uit kan pakken (Campbell & Farrell, 2020). Het is zowel voor het bedrijf als voor de momfluencer voordelig om aan *affiliate marketing* te doen, wat inhoudt dat de influencer enerzijds geld verdient door producten en merken te promoten die zij zelf interessant vindt en bedrijven anderzijds hun bereik kunnen vergroten op een simpele manier. Een tweede marketingstrategie is *personal branding*, waarbij influencers hun eigen artikelen verkopen zoals shirts, petjes, agenda's en mokken (Weijers, 2024).

Een voorbeeld van een momfluencer die regelmatig beeldmateriaal plaatst waarin ze haar volgers kortingscodes en winacties aanbiedt, is de eerdergenoemde Pauline Wingelaar. Dat de lovende woorden van de momfluencer mogelijk zijn beïnvloed door de verdiensten die ze voor de promotie ontvangt, is niet altijd meteen duidelijk. Het is daarom belangrijk om te kijken naar de hashtags (#) #ad en #reclame die influencers onderaan hun post moeten gebruiken (De Koning, 2022). Zo is het tegenwoordig verplicht om transparant te zijn over betaalde samenwerkingen en kunnen influencers beboet worden als ze zich niet aan deze regels houden (De Koning, 2022). Impliciet spelen de mogelijke verdiensten in het achterhoofd van de momfluencer regelmatig mee en dit mogen volgers daarom ook niet vergeten, aldus marketingdeskundige Paul Moers:

Kinderen zijn ons meest kostbare bezit. Momfluencers spreken het gevoel aan bij jonge ouders dat ze niet alleen zijn. [...] Tegelijkertijd is Instagram een keihard commercieel medium. Dus je moet als volger geen illusie hebben over het uiteindelijke doel: volgers vergaren, interactie creëren en zo betaalde samenwerkingen genereren (Gabeler, 2023).

Daarmee is de bijdrage van momfluencers aan 'goed ouderschap' op zijn minst discutabel. Stel dat een medisch deskundige betaald zou worden voor elk doosje Ritalin dat hij zou verkopen en hij dit daarom aan zijn cliënten zou aanbevelen zonder dit feit te vermelden. Deze manier van handelen zou voor negatieve consequenties omtrent de carrière van de deskundige kunnen zorgen, maar momfluencers komen hier wel mee weg.

Een ander argument van critici betreft de privacy van kinderen. Kinderen, inclusief baby's van enkele dagen oud, worden op het internet en sociale media platformen afgebeeld

met hun gezicht en/of persoonlijke informatie. Zo heeft de familie Bellinga een *Question and Answer*-video gemaakt, waarin de ouders een selectie aan zowel algemene als persoonlijke vragen hebben gekozen om aan hun kinderen te stellen. Zo wordt er bijvoorbeeld naar de seksualiteit van de (destijds) 11-jarige Luan gevraagd, wiens antwoord vervolgens bewust wordt gedeeld met de rest van de wereld, tot ongenoegen van veel kijkers. Als de 11-jarige Luan toestemming heeft gegeven voor het delen van deze beelden, blijft die toestemming dan geldig op latere leeftijd? Er zijn nu al gevallen waarin mensen retrospectief terugkijken op beeldmateriaal en/of persoonlijke informatie uit hun kindertijd en aangeven hier spijt van te hebben (Breeuwsma, 2021). Daarnaast rijst ook de vraag of kinderen zich wel voldoende bewust zijn van de mogelijke effecten van het delen van hun beeldmateriaal en/of persoonlijke informatie met het publieke oog.

Hoewel er tot op heden beeldmateriaal en persoonlijke informatie van kinderen op sociale media en het internet wordt gedeeld, zijn er steeds meer ouders die zich bewust zijn van de mogelijke negatieve effecten van het delen van deze content voor kinderen. Zo heeft momfluencer Bobbi Althoff bijvoorbeeld al haar geplaatste beeldmateriaal, waarop het gezicht van haar dochter zichtbaar was, verwijderd (Sung, 2022). Daarnaast verwijst Althoff tegenwoordig naar haar kinderen met *Concrete* en *Richard* in plaats van hun echte namen (Sung, 2022). Naast de hierboven genoemde maatregelen, worden de gezichten van kinderen tegenwoordig ook steeds vaker afgeschermd (Weijers, 2024).

Terugblikkend op de ontvangst van de momfluencer, rijst de vraag of de ervaren vertrouwde en mogelijk vriendschappelijke band met de momfluencer, samen met de ervaren sociale steun, opwegen tegen de beperkte privacy van kinderen en de mogelijke commerciële adviezen van de momfluencer. Staat haar gedrag niet haaks op ‘goed ouderschap’? In de volgende paragraaf zullen we zien waar momfluencers zelf hun denkbeelden vandaan halen.

5.4 De voorlopers van de moderne momfluencer

We hebben hierboven gezien dat de meningen over momfluencers flink verdeeld zijn. Het is belangrijk om stil te staan bij het feit dat er zowel informatie als desinformatie op het internet circuleert (Del Vicario et al., 2016). Om de verspreiding van deze desinformatie tegen te gaan, is het essentieel om inzicht te krijgen in de achtergrond van de momfluencer.

Deze paragraaf zal daarom trachten – voor zover mogelijk – te achterhalen waar momfluencers hun opvoedingsadviezen vandaan halen en of het luisteren naar dit type influencer kan worden beschouwd als een vorm van ‘goede opvoeding’.

In de negentiende eeuw, kregen pedagogen een prominentere rol in het bevorderen van kennis omtrent de opvoeding en de ontwikkeling van kinderen, waarbij hun inzichten als erg waardevol werden geschat (Wubs, 2004). Rond de jaren 80 kwam er echter meer kritiek op professionele deskundigen en nam hun status af. Hierdoor ontstond er meer ruimte voor niet-professionele deskundigen die zich soms in de rol van ‘amateurpsychologen’ plaatsten op basis van hun eigen ervaringen met (hun eigen) kinderen (Wubs, 2004).

In Nederland was Daphne Decker – model en actrice – één van de bekende Nederlanders die al snel over haar moederschap begon te schrijven en diverse boeken heeft gepubliceerd over wat er allemaal op het pad komt van ouders. De pedagogische betekenis daarvan hoeft echter niet al te serieus genomen te worden, aangezien de boeken vooral bedoeld zijn als amusement en (impliciet) mogelijk voor commerciële doeleinden. Haar naamsbekendheid staat in dit geval garant voor een succesvolle verkoop en die is niet uitsluitend gebaseerd op de ‘deskundigheid’ van Decker.

Momfluencing mag voor de oudere generatie een noviteit zijn, maar voor de generatie Z is dat niet het geval. Deze jongere generatie is namelijk opgegroeid met technologieën zoals mobiele telefoons, internet en sociale media, waardoor momfluencing voor hen heel vertrouwd en vanzelfsprekend is (Weijers, 2024). Ook volgen ze vaak van jongs af aan hun favoriete influencers. Hoewel niet elke influencer ervoor kiest om zijn of haar leven na jaren van contentcreatie openbaar te blijven delen, kiezen veel influencers er toch voor om door te gaan met posten. Nu ze ouder zijn geworden en mogelijk kinderen hebben gekregen, richten velen van hen zich nu op het delen van hun gezinsleven en ervaringen met het ouderschap op hun huidige platform. Dit proces vindt vaak niet van de ene op de andere dag plaats. Zo raadplegen influencers hun volgers tegenwoordig regelmatig omtrent verwachtingen, feedback en interesses door middel van bijvoorbeeld *live sessies* (waarin interactie tussen volger en influencer live mogelijk is) op sociale media platformen (Campbell & Farrell, 2020).

Heather Armstrong, ook wel bekend als *Dooce*, wordt beschouwd als de “queen of the mommy bloggers” (Lieber, 2019). In 2001 begon Armstrong een blog waarin ze schreef over onderwerpen zoals haar depressie, ervaringen met de mormoonse kerk en andere persoonlijke aspecten van haar leven (Weijers, 2024). Na de geboorte van haar eerste kind begon ze met het schrijven over haar ervaringen en de uitdagingen rondom het ouderschap, waardoor ze al snel miljoenen volgers kreeg en duizenden euro’s per maand verdiende (Lieber, 2019). Naast Armstrong zijn er veel andere ouders die bij toeval in de wereld van de momfluencer zijn gerold. Bij deze ouders is er veel minder sprake van een bewust streven om anderen te informeren over opvoeding.

Een voorbeeld hiervan is Kae Sutherland, die ongevraagd is uitgegroeid tot één van de bekendste mommy influencers van Nederland (Influencer DNA, 2023). Voor de geboorte van haar dochter deelde Sutherland voornamelijk beeldmateriaal en informatie over zichzelf en haar persoonlijke leven. Haar content richt zich tegenwoordig echter vooral op haar gezinsleven, waarbij haar dochter, Loua, vaak in de berichten voorkomt.

Aangezien bovengenoemde vrouwen min of meer bij toeval van ‘gewone’ influencer of bekende Nederlander zijn uitgegroeid tot ‘momfluencer’, hebben ze meestal geen specifieke deskundige achtergrond in bijvoorbeeld de pedagogiek of andere opvoedingsgerelateerde wetenschappen. Het is daarom belangrijk dat volgers zich dit blijven realiseren. Het valt te betwisten of het opvolgen van de opvoedingsadviezen van een niet-deskundige momfluencer, die hoogstwaarschijnlijk haar kennis voornamelijk baseert op haar eigen ervaringen, binnen het kader van ‘goed ouderschap’ valt.

5.5 Argumenten voor en tegen de momfluencer

Passen de momfluencers in een traditie van pedagogische beïnvloeding door middel van opvoedingsboeken, die gaandeweg steeds meer de exclusiviteit van deskundigen hebben losgelaten ten gunste van ‘gewone’ opvoeders? Moeten we nu, tegen dat licht, de momfluencer prijzen of is het wellicht verstandiger om meer afstand te nemen van de momfluencer en ruimte te maken voor de terugkeer van de adviezen van de medisch deskundige? Het is lastig om een eenduidig antwoord te geven op deze vraag, al is het maar vanwege de recentheid van het fenomeen. In deze paragraaf zullen we zowel de voordelen als de nadelen van de momfluencer bespreken, waarbij we eerst in zullen gaan op de impact van de momfluencer op moeders, gevolgd door de effecten van de momfluencer op haar eigen kinderen.

Allereerst kunnen moeders zich geïsoleerd en overweldigd voelen na de geboorte van hun kind en dit kan negatieve gevolgen, zoals extreme stress, angst en depressie, met zich meebrengen (Archer & Kao, 2018). Soms ontbreekt het de moeder aan ondersteuning en hulp in haar directe omgeving en mogelijk heeft ze daar ook geen behoefte aan. Op dit punt kan de momfluencer in beeld komen. Zo kan sociale media moeders online sociale steun bieden (Haslam et al., 2017). Op deze manier kunnen momfluencers hun volgers online (on)bewust steunen en hoeven de kijkers hiervoor niet de deur uit. Dit maakt het voor kijkers mogelijk om op een anonieme manier informatie en steun te ontvangen.

Een ander voordeel is dat momfluencers betrouwbaar kunnen overkomen, wat hun geloofwaardigheid vergroot (Gräve, 2017). Deze indruk kan ontstaan door de persoonlijke verhalen en authentieke ervaringen die momfluencers delen, waardoor ‘gewone’ moeders zich met hen kunnen identificeren. Influencers spelen een belangrijke rol in het verspreiden van informatie, het bereiken en mobiliseren van een groot publiek, en het beïnvloeden van meningen van mensen (Salverda et al., 2013). Dit kan als voordelig gezien worden wanneer de momfluencer haar bereik inzet om bijvoorbeeld haar kijkers op veiligheid te wijzen. Denk hierbij aan een momfluencer die haar volgers informeert over het belang van autostoeltjes.

Verder is er in 2022 onderzoek gedaan naar het effect van momfluencers op 800 vrouwen, bestaande uit zowel ervaren moeders als vrouwen die voor de eerste keer zwanger zijn. Bij vrouwen die voor de eerste keer zwanger zijn, werd een relatie vastgesteld tussen het regelmatig bekijken van momfluencer content en een hogere waargenomen zelfeffectiviteit (Ouvrein 2022). Zelfeffectiviteit kan je omschrijven als de overtuiging van een individu in zijn of haar bekwaamheid om bepaalde handelingen uit te voeren en daarbij controle heeft over zijn of haar eigen motivatie, gedrag en sociale omgeving (Bandura, 1993). Dit resultaat toont aan dat het bekijken van momfluencers gunstig kan zijn voor vrouwen die voor de eerste keer zwanger zijn, omdat zij door deze content meer vertrouwen krijgen in hun eigen capaciteiten (Ouvrein, 2022).

Het volgen van een momfluencer brengt echter ook nadelen met zich mee. Zo blijkt uit het onderzoek van Ouvrein dat regelmatige blootstelling aan momfluencer content wordt geassocieerd met een lagere zelfeffectiviteit bij vrouwen die al moeder zijn. Zo wordt het bekijken van momfluencer content voor ervaren moeders afgeraden, vanwege negatieve effecten op hun inschattingsvermogen van hun eigen capaciteiten (Ouvrein, 2022).

Naast de invloed van momfluencers op het welzijn van moeders, is het ook belangrijk om het welzijn van de kinderen van de momfluencer te belichten. Zo wordt er niet altijd voldoende rekening gehouden met de privacy, veiligheid en mogelijke gevolgen van cybercriminaliteit voor de kinderen van momfluencers. Hierbij kan gedacht worden aan beeldmateriaal van het gezicht, de woning of de sportclub van het kind. Het blijkt namelijk eenvoudig om via de berichten die influencers delen, persoonlijke gegevens zoals namen, geboortedata en adressen van kinderen te achterhalen (Weijers, 2024).

Het delen van persoonlijke informatie door de momfluencer kan een potentieel gevaar vormen voor de veiligheid van haar kinderen. Denk hierbij aan het seksualiseren van de kinderen. Een voorbeeld hiervan is influencer Nienke Plas, die een foto van haar acht maanden oude dochter op Instagram deelde met de caption “Dat belooft wat.

#Keepthemclosed” (Plas, 2023). In de foto is te zien hoe haar dochter met gespreide benen ligt te slapen. Veel kijkers zijn van mening dat de originele caption ongepast en potentieel gevaarlijk is voor haar dochter. Zij vinden dat moeders de verantwoordelijkheid hebben om hun kinderen te beschermen. Zo sloeg de momfluencer in kwestie hiermee de plank volledig mis, aldus enkele volgers onder het bericht van Plas met de inmiddels aangepaste caption:

Lekker voer voor al die vieze pedofielen hier. Dit is gwn kers op de taart voor ze (H. Bradelie, reactie onder de Instagram-foto, juli 2023).

Advies: Misschien verstandig om het weg te halen Nienke. Later als ze groot is dan wil de dit natuurlijk niet tegenkomen op het internet over zichzelf (V. Van Elburg-Nenadic, reactie onder de Instagram-foto, juli 2023).

Door onderstaande QR-code te scannen, is het mogelijk om de hierboven besproken foto en de daarbij behorende reacties te zien.

BERICHT GEDEELD OP 16 JULI 2023
DOOR NIENKEPLAS

Wat een van de reacties al suggereerde, is dat deze beelden onbedoeld en ongewild hergebruikt kunnen worden in seksuele contexten, zoals pornografische doeleinden (Weijers, 2024).

Een belangrijk bezwaar tegen de content van momfluencers is dat de toegankelijkheid van het beeldmateriaal het erg lastig maakt om er controle en overzicht op te houden. Er bestaat veel onduidelijkheid over wat er met persoonlijke gegevens gebeurt en wie hier toegang tot heeft (Martijn & Tokmetzis, 2016). Zo hebben *screenshots* en *schermopnames* ervoor gezorgd dat zelfs mensen die aanvankelijk geen toegang hadden tot bepaalde informatie en/of beeldmateriaal, dit toch kunnen verkrijgen wanneer iemand die wel toegang heeft, deze informatie en/of beelden met hen deelt.

De berichten die ouders plaatsen kunnen onbedoeld nadelig uitpakken voor kinderen. Enige aanwijzing daarvoor is te vinden in de eerste retrospectieve reacties van oudere kinderen op hun YouTube verleden.

5.6 Ervaringen van de kinderen van momfluencers

Gezien de korte geschiedenis van de momfluencer is er weinig bekend over de langetermijneffecten van het fenomeen. Wel hebben enkele kinderen van momfluencers zich uitgesproken over de impact van hun leven in de schijnwerpers. In een interview met TeenVogue verklaarde de minderjarige Claire (niet haar echte naam) dat: “nothing they do now is going to take back the years of work I had to put in” (Latifi, 2023).

Claire is een van de eerste kinderen die zich openlijk uitspreekt over de mogelijke negatieve effecten van opgroeien in een gezin, waarvan het hele leven wordt gedeeld op een YouTube-kanaal met miljoenen volgers. Ondanks dat haar leven er op sociale media perfect uit kan zien, is haar leven achter de schermen niet alleen maar rozengeur en maneschijn. Vanaf haar peutertijd werd Claire gefilmd door haar ouders en werd ze een online sensatie. Toen het familiekanal steeds populairder werd, besloten haar ouders hun baan op te zeggen om het gezin financieel te ondersteunen (Latifi, 2023). Het YouTube-kanaal bracht zoveel financiële zekerheid met zich mee dat de familie zich een mooier huis en een betere auto kon veroorloven. Ondanks deze financiële zekerheid, voelde Claire zich niet gelukkig en gaf ze aan dat ze onder grote druk stond, aldus Claire:

That’s not fair that I have to support everyone.

I try not to be resentful but I kind of am.

Claire geeft aan dat haar jeugd is overschaduwd door alle aandacht die ze kreeg door het YouTube-kanaal, terwijl ze hier nooit zelf voor heeft gekozen. Ook zegt ze dat ze bij haar vader, die tevens haar baas is, heeft aangegeven dat ze wilde stoppen met het maken van video’s op YouTube, maar deze aanpak bleek niet succesvol te zijn. Haar vader vertelde haar dat wanneer ze zou stoppen, de familie zou moeten verhuizen, haar ouders nieuw werk zouden moeten zoeken en dat ze in dat geval ook geen geld meer zouden hebben om “nice things” te kopen. Zodra Claire achttien jaar oud is, overweegt ze het contact met haar ouders te verbreken en op zichzelf te gaan wonen. Bovendien is ze van plan om zich publiekelijk

onder haar eigen naam uit te spreken over haar ervaringen met het opgroeien in een gezin met een bekend familyvlog-kanaal (Latifi, 2023).

Een vergelijkbaar verhaal werd anoniem geplaatst door een 16-jarig meisje op een bekende sociale nieuwswebsite genaamd *Reddit*.

I am a teenager and my mom is kinda famous on Instagram and blogging. She had a mommy blog all when I was growing up and of course me and my sister were always involved. It sucks because there's so much out there about us and it's what's gonna come up when I'm looking for a job, when I'm dating, when anyone looks up my name (FinallyAnonymous6/,2020).

In haar bericht beschrijft ze dat haar moeder ongevraagd foto's van haar en haar zusje blijft maken om hun jeugd vast te leggen, ondanks herhaalde verzoeken om hiermee te stoppen en alle oude foto's en berichten waarin haar naam en/of gezicht voorkomen te verwijderen. Haar moeder vindt dat ze moet stoppen met klagen, aangezien dit publieke leven hun bron van inkomsten is. Verder geeft haar moeder aan dat de tiener ook profiteert van de opbrengsten die voortkomen uit de berichten (FinallyAnonymous6/,2020).

Beide tieners delen dat hun ouders het economische argument aanhalen, waarbij benadrukt wordt dat zichzelf (de kinderen) ook profiteren van de inkomsten. Maar hoe zit het eigenlijk met de wetgeving voor kinderen rondom familyvlogging?

Aangezien familyvlogging zich afspeelt in de privésferen van een familie, is het lastig vast te stellen of er sprake is van een arbeidsrelatie tussen ouder en kind, waardoor het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid tot de dag van vandaag nog niet met een wetgeving is gekomen die het kind zou kunnen beschermen (Weijers, 2024).

Naast de negatieve ervaringen met de spotlights, zijn er ook kinderen van influencers die deze mening niet delen. Zo heeft de familie Bellinga een *Question and Answer*-video gemaakt, waarin gevraagd wordt of de kinderen het leuk vinden om dagelijks te vloggen en wat er gebeurt als de kinderen hier een keer geen zin hebben (Bellinga TV, 2024). De oudste twee kinderen (Lucilla, gevolgd door Luan) reageren hier zeer positief op.

Ik vind het eerlijk gezegd wel leuk om te vloggen. Ook voor jullie. Ook voor later. Om het weer te onthouden enzo. Ook voor mijn kinderen, dus ik zou het, ik zou het wel leuk vinden om dat elke dag gewoon te doen wat we nu ook doen (Bellinga, 2024, 15:16).

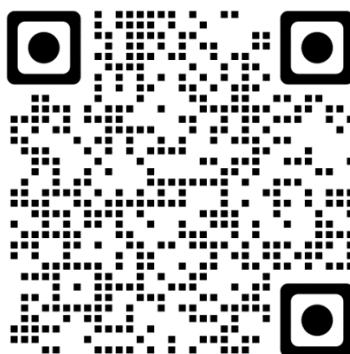
Het is ook wel heel leuk om te vloggen en het is heel erg vrij, dus je kunt vloggen wanneer je wil. [...] Het is gewoon echt een ritme geworden, gewoon een ritueel van ons. [...] Maar ik moet ook zeggen, het is ook inderdaad al wat Lucilla zei, leuk voor

later, zodat we dat later ook weer aan onze... nieuwe generatie kunnen laten zien. Want heel veel dingen die vergeten we ook hè. [...] De mooie herinneringen leggen we dat vast met onze online dagboek (Bellinga, 2024, 15:56).

Wat kijkers kennelijk ook opvalt, is dat de kinderen - vooral Lucilla - veel naar haar moeder kijken bij het beantwoorden van een vraag. Andere kijkers reageren dat ze de antwoorden van de kinderen erg ingestudeerd vinden overkomen en dat de kinderen een haast identiek antwoord als hun moeder geven. Fara verwacht dat de familie in de toekomst zal blijven vloggen en dit lijkt haar:

Wel heel erg leuk om dat voor altijd te kunnen terugzien zeg maar. [...] Het zit wel in ons om gewoon heel graag dingen te willen vastleggen. [...] Als je die beelden niet had gehad, was het vervaagd. Was het weg uit je herinnering, uit je gedachten, maar doordat we die beelden nog hadden, konden ze (de kinderen) het zich weer herinneren en dat is mij zo waardevol dat ik daarom denk dat we nog heel lang altijd beeldjes zullen blijven bewaren en filmen voor onze herinnering (Bellinga, 2024, 42:14).

De originele YouTube-video is inmiddels echter op 'privé' gezet naar aanleiding van verschillende negatieve reactie(video)'s. Veel kijkers uitten namelijk hun zorgen over de kinderen. De video blijft echter zichtbaar op *Bellinga TV* en kan worden bekeken door onderstaande QR-code te scannen.

De vraag of de kinderen van momfluencers hun jeugd en opvoeding als resultaat van 'goed ouderschap' zouden beschrijven, is onderwerp van discussie, gezien de uiteenlopende meningen die we hierboven hebben besproken. Ook lijkt het erop dat sommige influencers zich inmiddels bewust zijn van hun discutabele manier van opvoeding. Desondanks blijft het lastig om duidelijkheid te verkrijgen over de werkelijke opvattingen van het kind. Bovendien blijft het onzeker of zij in de loop der jaren nog steeds dezelfde standpunten zullen innemen.

5.7 Conclusie

De opkomst van de momfluencer en haar opvoedingsadviezen brengt belangrijke ethische en praktische vragen met zich mee. Historisch gezien heeft de opvoedingsliteratuur steeds met adviezen geprobeerd om ouders te bereiken – door middel van een vertrouwensband – en te beïnvloeden, maar hedendaagse momfluencers gaan in alle opzichten een flinke stap verder.

Door hun gebruik van de sociale media, maximaliseren momfluencers hun bereikbaarheid en voelen ouders zich zeer betrokken en verbonden – bijna vriendschappelijk – met de influencer. Juist daardoor is ook hun invloed maximaal, maar tegelijkertijd valt er op hun opvoedingsadviezen wel wat af te dingen.

Veelal zonder enige specifieke deskundigheid, anders dan hun eigen ervaring als ouder, staan momfluencers andere ouders bij en dat kan wel degelijk leiden tot erkenning en steun bij de kijkers. Veel van hun bedoelingen zijn echter gericht op een ander – eigen – belang. Zo bieden sommige momfluencers hun adviezen mogelijk slechts als een excuus om hun commerciële doelen te realiseren, waarbij ze hun eigen kinderen inzetten als ‘lokmiddel’. Professionele deskundigen die zo openlijk hun eigen belangen nastreven (en daarbij hun kinderen zouden gebruiken), zouden daar niet zomaar mee weggomen.

Of de vloggende ouders passen binnen het concept van ‘goed ouderschap’ kan dan ook niet los worden gezien van de rol die zij hun kinderen - die daar geen of in ieder geval beperkte zeggenschap in hebben - laten spelen in de vlogs. Het is essentieel dat er nieuwe wetgeving wordt ontwikkeld om kinderen en hun privacy te beschermen tegen de mogelijke schadelijke gevolgen van het delen van beeldmateriaal en/of persoonlijke informatie op sociale media platformen en het internet.

Niet alle influencers zijn op voorhand uit op misbruik van hun kinderen, maar ze begeven zich op een glijdende schaal, waarbij steeds de vraag rijst of kinderen werkelijk inspraak hebben op het materiaal wat er over hen wordt gedeeld. In een aantal gevallen is het ook duidelijk dat kinderen onder druk worden gezet om mee te doen. Zelfs wanneer kinderen volledig vrijwillig meewerken, kunnen ze op latere leeftijd alsnog spijt krijgen van de toestemming die ze op jonge leeftijd gegeven hebben, om dan te ontdekken dat ze voor een groot deel de zeggenschap over video's en beelden kwijt zijn. Dit onderstreept de noodzaak van regelgeving ter bescherming van het welzijn van kinderen en illustreert dat ‘goed ouderschap’ niet alleen in de huiskamer van afzonderlijke gezinnen wordt gedefinieerd, maar ook door een wetgever die zich hard maakt voor het welzijn van kinderen.

Conclusie en Discussie

Conclusie

Met de vele experts die zich ermee hebben ingelaten en met de talloze ouders die het beste met hun kinderen voor hebben, zou je verwachten dat we inmiddels wel een idee hebben wat precies ‘goed ouderschap’ is. In deze these hebben we echter gezien dat het niet zo eenvoudig is en dat er sterk uiteenlopende opvattingen zijn over: wat het is, hoe je het bereikt en wie daar zeggenschap over heeft. Zo benadrukken sommige benaderingen bijvoorbeeld sociaal welzijn, terwijl andere academische prestaties centraal stellen. Staat de één een strikte opvoeding voor, terwijl een ander maximale vrijheid voor het kind aanmoedigt. Sommigen vinden het primair de taak van de ouders, terwijl anderen er ook de school of zelfs de hele samenleving verantwoordelijk voor stellen. Het is met andere woorden een complex concept.

In deze these zijn verschillende definities, uitgangspunten en benaderingen rondom ouderschap en opvoeding onderzocht om deze complexiteit te ontrafelen. Door een multidisciplinaire benadering hebben we diverse aspecten zoals opvoedingsstijlen, culturele invloeden en maatschappelijke trends geanalyseerd, wat ons een beter inzicht heeft gegeven in de complexiteit van ouderschap en opvoeding binnen de moderne samenleving.

In het eerste hoofdstuk bespraken we Amy Chua en de controverse rondom haar strenge, prestatiegerichte opvoeding, die overlapt met Baumrinds autoritaire opvoedingsstijl. Collectivistische culturen waarderen strenge discipline, terwijl individualistische culturen autonomie benadrukken. Wetenschappelijk onderzoek toont uiteenlopende resultaten: betere academische prestaties, maar mogelijk negatieve psychosociale effecten. Hoewel Chua's aanpak opmerkelijke prestaties opleverde bij haar eigen kinderen, heeft het ook nadelen, zoals een verhoogd stressniveau en verminderde veerkracht.

Vervolgens hebben we ons op de luie of *slow parenting* opvoedingsstijl van Honoré en Hodgkinson gericht, als tegenhanger van Chua's aanpak. Deze benadering, vergelijkbaar met permissief ouderschap, pleit voor meer rust en vrijheid, en benadrukt het belang van een onbezorgde kindertijd. Hoewel dit kan leiden tot meer creativiteit en zelfstandigheid, zijn er ook risico's aan verbonden, zoals minder academisch succes en zelfregulatie.

Na de *slow parenting* introduceerden we het concept van ‘goed genoeg ouderschap’ van Winnicott, een middenweg tussen de eerdergenoemde extreme stijlen en in veel opzichten overeenkomend met een autoritatieve stijl. Dit concept benadrukt dat ouders niet perfect hoeven te zijn; goed genoeg is voldoende. Hoewel bedoeld om de druk op ouders te

verminderen, kunnen opvoedingsboeken en adviezen paradoxaal genoeg juist onzekerheid vergroten.

Aansluitend is de rol van het onderwijs in de opvoeding geanalyseerd.

Bronfenbrenners ecologische systeemtheorie veronderstelt dat opvoeding niet enkel binnen het gezin plaatsvindt, maar op allerlei dimensies, met een prominente rol voor de school en het onderwijs. De verschuiving van verantwoordelijkheden tussen ouders en scholen maakt het moeilijker om te bepalen wat goed ouderschap is in de gezin-schooldynamiek.

Ten slotte bespraken we de rol van sociale media en de opkomst van momfluencers. Deze influencers nemen vaak de rol van experts op zich, maar hun adviezen en commerciële doelen roepen ethische en praktische vragen op. Kinderen worden vaak ongevraagd betrokken bij de belangen van hun ouders, wat vraagtekens oproept over hun privacy en welzijn.

Uit deze thesis blijkt dat de notie van goed ouderschap en opvoeding complex en niet vanzelfsprekend is. Een breed scala aan factoren beïnvloedt deze concepten, waardoor de definitie van goed ouderschap subjectief blijft. Naarmate men dieper over deze thema's nadenkt, wordt de complexiteit ervan duidelijker. Er bestaat geen universele en tijdloze definitie van goed ouderschap die in alle contexten en tijdvakken van toepassing is.

Concluderend, ouders streven naar goed ouderschap, maar dit is een ingewikkelde en uitdagende taak. Ouderschap en opvoeding zijn afhankelijk van tijd en cultuur, en het daadwerkelijke opvoeden is makkelijker gezegd dan gedaan. Goed ouderschap moet worden gezien als een continu proces in plaats van een statisch eindproduct. De dynamische driehoek van ouder-kind-expert staat steeds meer ter discussie en de verhoudingen veranderen voortdurend. Door de invloed van opvoedingshandboeken en sociale media is de verwarring bij ouders alleen maar toegenomen. Hoewel er geen eenduidige definitie van goed ouderschap bestaat, is het essentieel dat opvoedingspraktijken worden vormgegeven met de beste bedoelingen voor het kind en een bewustzijn van de culturele en individuele nuances die een rol spelen.

Discussie

In deze discussie zullen we onze bevindingen vanuit elk hoofdstuk kritisch analyseren en in een bredere context plaatsen. We zullen starten met de bespreking van de beperkingen en zwaktes van ons onderzoek om vervolgens onze aanbevelingen voor toekomstig onderzoek naar 'goed ouderschap' te delen.

Ten eerste zijn er verschillende opvoedingsstijlen met vele alternatieven en tegenhangers van elkaar, waardoor er als het ware een betekeniswolk is ontstaan van familieverwantschappen en overlappingsen. We hebben in dit onderzoek zo nauwkeurig mogelijk getracht om de verschillende types zo duidelijk mogelijk van elkaar te onderscheiden, maar door de vele overlap blijft het een uitdaging om de opvoedingsstijlen scherp af te bakenen, waardoor het de vraag is of het wetenschappelijke onderzoek naar manieren van opvoeden wel perfect aansluiten op een van de opvoedingsstijlen van Baumrind.

Daarnaast is er een overvloed aan beschikbare bronnen en informatie omtrent opvoeding, waardoor het voor ons onmogelijk is geweest om ons in elke bron te verdiepen. Het is belangrijk om in ons achterhoofd te houden dat er mogelijk onbewuste *biases* hebben meegespeeld in het selectieproces van de bronnen, zoals de zogenaamde *confirmation bias*. Ondanks dat we getracht hebben om een zo genuanceerd mogelijk beeld te geven vanuit elk perspectief, hebben individuen onbewust de neiging om informatie te zoeken die aansluit bij hun gevormde mening ter bevestiging van eigen overtuigingen en standpunten. Het is echter zo dat er in dit proces tegenstrijdige informatie niet of in ieder geval minder wordt opgemerkt. Dit kan mogelijk een rol hebben gespeeld in deze these.

Een andere beperking is het limiet aan woorden dat in deze these gebruikt mag worden. Er is een overvloed aan continu veranderende adviezen, meningen en informatie rondom opvoeding, waardoor het lastig is om een volledig en alomvattend onderzoek te doen naar 'goed ouderschap' binnen het bestek van een bachelorthese. We hebben in deze these getracht om ons onderzoek zo volledig mogelijk te maken, maar we zijn ons ervan bewust dat het onmogelijk is om alle elementen hierin mee te nemen.

Verder hebben we voor dit onderzoek gebruikgemaakt van zowel wetenschappelijke artikelen als populaire en secundaire bronnen, zoals GoodReads, Instagram, Reddit, TikTok en YouTube. Bij het selecteren van deze bronnen hebben we zorgvuldig en (naar onze inzichten) zo kritisch mogelijk gekeken naar de betrouwbaarheid van de bronnen, maar blijft het belangrijk om te erkennen dat de niet-wetenschappelijke bronnen problemen met zich meebrengen voor wat betreft subjectiviteit en nauwkeurigheid. Desondanks, beschouwen we deze bronnen als waardevol, aangezien ze een breder perspectief bieden op opvoeding en een beeld geven van actuele trends, persoonlijke ervaringen en meningen.

Deze persoonlijke ervaringen en meningen maken het lastig om een algemene conclusie te trekken over de actuele opvatting over opvoeding en goed ouderschap. Een

belangrijke kanttekening is dan ook dat dit onderzoek in de eerste plaats moet worden gezien als een per definitie subjectieve momentopname van de huidige standpunten en ervaringen.

Ook bevatten enkele van de gebruikte bronnen bijdragen van anonieme sprekers, zoals de kinderen van enkele momfluencers, wat vragen rondom betrouwbaarheid kan oproepen. Hoewel verscheidene gerenommeerde bronnen deze informatie van de anonieme sprekers ook hebben gebruikt en we gepoogd hebben om zorgvuldige inschattingen te maken, is het lastig de authenticiteit en de nauwkeurigheid van alle auteurs te verifiëren.

Verder zijn sociale media en het internet, in het bijzonder de rol van de momfluencer, nog relatief nieuwe concepten. Hierdoor zijn de langetermijneffecten van deze fenomenen nog onvoldoende bekend. Een bijkomend punt van zorg is dat de kinderen van momfluencers vaak nog minderjarig zijn. Dit maakt het complex, aangezien deze kinderen mogelijk nog te jong zijn om volledig te begrijpen wat er gebeurt en, als ze dit wel begrijpen, de kinderen niet altijd in staat zijn of geen toestemming krijgen om hierover te spreken.

Op basis van de bevindingen in ons huidige literatuuronderzoek, raden we aan om verder onderzoek rondom ‘goed ouderschap’ te doen en om daarbij de beperkingen en zwaktes van ons huidige onderzoek mee te nemen. Aan de hand van onderstaande aanbevelingen, hopen we dat toekomstig onderzoek een meer diepgaand en genuanceerd beeld kan geven omtrent ‘goed ouderschap’.

We adviseren daarom om in de toekomst methodisch onderzoek te doen rondom ‘goed ouderschap’ om op deze manier te zien of de literatuur overeenkomt met de praktijk, om zo de validiteit en verifieerbaarheid te vergroten. We zouden daartoe ook meer moeten weten over wat ouders feitelijk – dat wil zeggen in hun alledaagse opvoedingshandelen – doen met opvoedingsadviezen. Kennisnemen van adviezen is niet hetzelfde als ze naleven. De aanschaf van Spocks bestseller of het volgen van momfluencers, betekent niet dat hun adviezen worden opgevolgd.

Daarnaast zou toekomstig onderzoek zich meer kunnen richten op de verschillende familieverwantschappen en aftakkingen van de verschillende opvoedingsstijlen. Zo zou er bijvoorbeeld gekeken kunnen worden naar varianten zoals *gentle parenting*. Ook raden we aan om meer informatie te vergaren omtrent de verschillen en overeenkomsten tussen goed genoeg ouderschap en autoritair ouderschap.

In deze these hebben we vooral gekeken naar de dynamische driehoek en de rol van de ouders en de experts. In vervolgonderzoek is het belangrijk om ook naar de rol van het kind te kijken. Dit zouden we bijvoorbeeld kunnen doen door de these van Judith Harris (1998) in *The nurture assumption*, waarin ze beweert dat ouders in het beste geval een marginale rol

spelen in de opvoeding, uit te werken. Volgens Harris is de interactie tussen het kind en zijn of haar leeftijdsgenoten veel belangrijker voor de opvoeding van het kind (Harris, 1998/2009).

Verder denken we dat het belangrijk is om meer kennis te vergaren rondom het *nature vs nurture* debat in de opvoeding, waar Harris zich ook over uitspreekt, om zo een beter beeld te krijgen van de genetische aanleg en omgevingsinvloeden van het kind en haar of zijn opvoeding. Zijn bepaalde factoren aangeboren en erven kinderen dat van hun ouders of zijn de desbetreffende factoren in stand gekomen door omgevingsinvloeden en zijn ze daardoor min of meer aangeleerd?

Daarnaast zou vervolgonderzoek zich kunnen richten op een breder scala aan culturele perspectieven, aangezien de focus in ons huidige onderzoek vooral op de Aziatische en Westerse culturen ligt.

Verder achten we toekomstig onderzoek naar de effecten van mannelijke opvoeders als waardevol, aangezien we de focus in bepaalde hoofdstukken van de these vooral op vrouwelijke opvoeders, zoals de tijgermoeder en de momfluencer, hebben gelegd.

Eveneens zijn we van mening dat de effecten van ouder-influencers zich in nader onderzoek mogelijk meer op mannen en/of vaders zou kunnen richten, omdat er tot op heden vooral onderzoek gedaan is naar de effecten op vrouwen en/of moeders.

Ook raden we aan om longitudinaal onderzoek te doen om meer kennis te vergaren over de langetermijneffecten van bepaalde opvoedingsstijlen op kinderen, aangezien deze informatie erg nuttig zou zijn, maar er hier op dit moment nog weinig over bekend is.

Referenties

- Aching, G. & Granato, L. (2016). The Good Enough Mother Under Social Vulnerability Condition. *Journal of Social Vulnerability*, 4(2), 87-102. <https://doi.org/10.1590/1982-02752016000100003>
- Algemeen Nederlands Woordenboek. (z.d.). *Momfluencer*. ANW (Algemeen Nederlands Woordenboek). Geraadpleegd op 22 juni 2024, van <https://anw.ivdnt.org/article/momfluencer>
- Alwin, D. F. (1984). *Trends in parental socialization values: Detroit, 1958-1983*. *American Journal of Sociology*, 90, 359-382.
- Amsing, H. T. A., & Bakker, N. (2014). Comprehensive Education: Lost in the Mi(d)st of a Debate. Dutch Politicians on Equal Opportunity in Secondary Schooling (1965-1979). *History of Education*, 43(5), 657–675. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1080/0046760X.2014.953603>
- Ang, R. P., & Goh, D. H. (2006). Authoritarian parenting style in asian societies: a cluster-analytic investigation*. *Contemporary Family Therapy*, 28(1), 131–151. <https://doi.org/10.1007/s10591-006-9699-y>
- Appel, Y. H. (1977, december). *Developmental Differences in Children's Perception of Maternal Socialization Behavior*. JSTOR. Geraadpleegd op 16 mei, van <https://doi.org/10.2307/1128537>
- Archer, C., & Kao, K. (2018). Mother, baby and Facebook makes three: does social media provide social support for new mothers? *Media International Australia, Incorporating Culture & Policy*, 168(1), 122–139. <https://doi.org/10.1177/1329878x18783016>
- Baar, J. van (2014). *De prestatiegeneratie. Een pleidooi voor middelmatigheid*. Amsterdam: Atlas Contact.
- Baggerman, A., & Dekker, R. (2005). *Kind van de toekomst. De wondere wereld van Otto van Eck (1780-1798)*. Wereldbibliotheek Amsterdam. Geraadpleegd op 26 mei, van https://www.dbnl.org/tekst/bagg001kind01_01/bagg001kind01_01_0003.php
- Bakker, N., Janssens, A., & Dekker, R. (2006). *Tot burgerschap en deugd volksopvoeding in de negentiende eeuw*. Uitgeverij Verloren.
- Barlow, K. (2004). Critiquing the “Good Enough” Mother: A Perspective Based on the Murik of Papua New Guinea. *Ethos*, 32(4), 514–537. <http://www.jstor.org/stable/3651897>
- Bandura, A. (1993). Perceived Self-Efficacy in Cognitive Development and Functioning. *Educational Psychologist*, 28(2), 117–148.

- https://doi.org/10.1207/s15326985ep2802_3
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887–907. <https://doi.org/10.2307/1126611>
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*. Geraadpleegd op 24 april, van <https://web-p-ebscohost-com.proxy-ub.rug.nl/ehost/detail/detail?vid=6&sid=eba641d3-e422-4afc-96b14b128f686f34%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRl#AN=1967-05780-001&db=psyh>
- Belkin, L. (2009, 8 april). What is Slow-Parenting? *The New York Times*. <https://archive.nytimes.com/parenting.blogs.nytimes.com/2009/04/08/what-is-slow-parenting/>
- Bellinga. [@DE_BELLiNGAS]. (z.d.). *Home* [YouTube-kanaal]. YouTube. Geraadpleegd op 15 april 2024, van <https://www.youtube.com/debellingas>
- Bellinga TV. (2024, april). “POTLOODDDD” Q&A OVER HAAT EN TOEKOMSTDROMEN | Bellinga Vlog #3127. Geraadpleegd op 22 juni 2024, van <https://bellinga.tv/watch/5412>
- Berding, J., & Pols, W. (2011). Frank Furedi, De terugkeer van het gezag. Waarom kinderen niets meer leren. Amsterdam: Meulenhoff, 2011. ISBN 9029086297, blz. 304, € 19,95. *Pedagogiek*, 31(3), 234-237. <https://doi.org/10.5117/PED2011.3.BERD>
- Bernstein, B. B. (1971). *Class, codes and control*. Routledge & Kegan Paul.
- Bettelheim, B. (1987). *A Good Enough Parent: A Book on Child-Rearing*. (1e editie). Alfred A. Knopf, inc.
- Biesta, G. (2006). *Beyond learning: Democratic education for a human future*. Boulder, CO: Paradigm Publishers.
- Biesta, G. (2017). *The rediscovery of teaching*. Taylor & Francis.
- Biesta, G. (2019). *Obstinate Education : Reconnecting School and Society*. Brill.
- Biesta, G. (2022). School-as-Institution or School-as-Instrument? How to Overcome Instrumentalism without Giving up on Democracy. *Educational Theory*, 72(3), 319-331. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1111/edth.12533>
- Bilic, A. (2024, 27 maart). *Een leven lang leren, behalve in groep acht*. NRC.nl. <https://advance-lexis-com.proxy-ub.rug.nl/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:6BN7-J6K1-JBNH-J0M1-00000-00&context=1516831>.

- Bjorklund, D.F., Gaultney, J.F. & Green, B.L. (1993). *'I watch, therefore I can do': The development of meta-imitation over the preschool years and the advantage of optimism in one's imitative skills*. R. Pasnak & M.L. Howe (red.), *Emerging themes in cognitive development*. Vol. 1. New York: Springer-Verlag.
- Boekholt, P. T. F. M., de Booy, E. P. (1987). *Geschiedenis van de school in Nederland*. Geraadpleegd van https://www.dbnl.org/tekst/boek009gesc01_01/
- Borggreve, C. (2017, 27 mei). *Word geen slaaf van je kinderen. Luije ouders hebben gelijk!* Moodkids. Geraadpleegd op 21 april, van <https://www.moodkids.nl/opvoeden/2017/05/27/lui-ouderschap>
- Bowles, S., & Gintis, H. (1976). *Schooling in capitalist America: Educational reform and the contradictions of economic life*. New York: Basic Books.
- Breeuwsma, G. (2009). Het vreemde kind. De kindertijd als sleutel tot onszelf (Amsterdam: Bert Bakker).
- Breeuwsma, G. (2009). Voor aangeschoten ouders en andere opvoeders. Bespreking van T. Hodgkinson, *Luije ouders hebben gelijk*. *De Psycholoog*, 44, 577-579.
- Breeuwsma, G. (2012). De vreemde zaak die opvoeden heet: Over tienermoeders en andere fabeldieren. *De Psycholoog*, 47(2), 10-17.
- Breeuwsma, G. (2021). Waar zijn jullie mee bezig? Het eigen kind als proefpersoon in de ontwikkelingspsychologie. *Pedagogiek in Praktijk*, 123, 22-26.
- Brinkgreve, C. & Korzec, M. (1978). 'Margriet weet raad'. *Gevoel, gedrag, moraal in Nederland 1938-1978*. Utrecht/Antwerpen: Het Spectrum.
- Bronfenbrenner Center for Translational Research. (2019, 24 oktober). *Urie Bronfenbrenner*. Geraadpleegd van <https://bctr.cornell.edu/about-us/urie-bronfenbrenner>
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bruel-van der Palm, H.F., Dohle, T. A. M., de Valk, A. C. & de Windt, R. (1986). *Scholen in Groningen. De ontwikkeling van het schoolgebouw voor het lager onderwijs in stad en land 1800-1940*. Stichting Matrijs.
- Calzada, E. J., Huang, K.-Y., Anicama, C., Fernandez, Y., & Brotman, L. M. (2012). Test of a cultural framework of parenting with Latino families of young children. *Cultural Diversity & Ethnic Minority Psychology*, 18(3), 285–296. <https://doi.org/10.1037/a0028694>
- Campbell, C, and J. R. Farrell. 2020. More than meets the eye: The functional components underlying influencer marketing. *Business Horizons* 63, no. 4: 469–79.

- Cherry, K. (2022, 23 december). *Permissive Parenting Characteristics and Effects*. Verywell Mind. Geraadpleegd op 4 mei, van <https://www.verywellmind.com/what-is-permissive-parenting-2794957>
- Chodura, S., Lohaus, A., Symanzik, T., Heinrichs, N., & Konrad, K. (2021). Foster Parents' Parenting and the Social-Emotional Development and Adaptive Functioning of Children in Foster Care: A PRISMA-Guided Literature Review and Meta-Analysis. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 24(2), 326–347. <https://doi.org/10.1007/s10567-020-00336-y>
- Chua, A. (2011). *Battle hymn of the tiger mother*. Bloomsbury.
- Claessen, G. (2024, 1 juni) *Is opvoeden nu moeilijker dan vroeger?*. Dagblad van het Noorden. <https://advance-lexis-com.proxy-ub.rug.nl/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:6C56-J7J1-DYNS-J3H9-00000-00&context=1516831>.
- Counselling Tutor. (z.d.) Object Relations Theory. *Counselling Tutor*. Geraadpleegd op 23 mei 2024, van <https://counsellingtutor.com/counselling-approaches/object-relations/#:~:text=It%20began%20with%20Sigmund%20Freud,Dryden%2C%201993%3A%20123>
- David, N., & Francis, K. (2023). *Ecological Systems Theory*. Geraadpleegd van <https://learningdiscourses.com>
- De Block, A. (1966). Opvoeding, vorming en onderwijs. *Pedagogische Studiën*, 43(1). Geraadpleegd van <https://pedagogischestudien.nl/article/view/17501>.
- De Botton, A. (2021). *The Good Enough Parent*. (1e editie). The School of Life.
- De Dynamische Driehoek (z.d.). De Dynamische Driehoek. Geraadpleegd op 8 juni 2024, van <https://www.dedynamischedriehoek.nl/>
- De Fijter, R. (2014, 2 april). *Pas op voor hyperparenting*. Nederlands Dagblad. Geraadpleegd op 3 april 2024, van <https://www.nd.nl/leven/leven/895090/pas-op-voor-hyperparenting>
- De Koning, D. (2022, 17 mei). DPG Media Privacy Gate. *Algemeen Dagblad*. Geraadpleegd op 22 juni 2024, van <https://www.ad.nl/tech/influencer-dan-krijg-je-misschien-met-deze-nieuwe-voorschriften-te-maken~aefa47c2/>
- De Miranda, J. (1966). Opvoeden door onderwijzen. *Pedagogische Studiën*, 43(1). Geraadpleegd van <https://pedagogischestudien.nl/article/view/17497>
- De Roos, S., Bucx, F., & Van den Berg, E. (2021). Sociale netwerken van ouders: Steun bij de opvoeding en andere ouderschapstaken. In *Sociaal en Cultureel Planbureau* (ISBN:

- 978 90 377 0977 3). Geraadpleegd op 21 juni 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/03/09/sociale-netwerken-van-ouders>
- De Veirman, M., Cauberghe, V., & Hudders, L. (2017). Marketing through Instagram influencers: the impact of number of followers and product divergence on brand attitude. *International Journal Of Advertising*, 36(5), 798–828. <https://doi.org/10.1080/02650487.2017.1348035>
- De Vries, P. (2023, 27 november). *Te betrokken ouders bestaan niet*. Wij-leren.nl. Geraadpleegd van: <https://wij-leren.nl/te-betrokken-ouders-bestaan-niet.php>
- De Vos, E. (2009). *Luie ouders doen het beter*. BNNVARA. Geraadpleegd op 11 juni, van <https://www.bnnvara.nl/joop/artikelen/luie-ouders-doen-het-beter>
- De Winter, A. (2021, 19 februari). Over goed genoeg ouderschap. *SOS Kinderdorpen*. Geraadpleegd op 5 juni 2024, van <https://www.sos-kinderdorpen.be/verhalen/positief-opvoeden/over-goed-genoeg-ouderschap>
- Del Vicario, M., Bessi, A., Zollo, F., Petroni, F., Scala, A., Caldarelli, G., Stanley, H. E., & Quattrociocchi, W. (2016). The spreading of misinformation online. *Proceedings Of The National Academy Of Sciences Of The United States Of America*, 113(3), 554–559. <https://doi.org/10.1073/pnas.1517441113>
- Denese, E. (1999). *Opvattingen over onderwijs: leerstof- en leerlinggerichtheid in Nederland* [Dissertation]. Garant.
- Dennison, C. R. (2016). “Keeping up with the Joneses?” How perceived SES moderates the relationship between economic problems and instrumental crime. *Deviant Behavior*, 37(10), 1118-1131. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1080/01639625.2016.1169750>
- Dewey, J. (1966). *Democracy and education*. New York, NY: The Free Press.
- Dewey, J. (2011). *Democracy and education*. Simon & Brown.
- Dexian Li, Wencan Li, & Xingchen Zhu. (2024). The association between authoritarian parenting style and peer interactions among Chinese children aged 3-6: an analysis of heterogeneity effects. *Frontiers in Psychology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1290911>
- Elffers, L. (2018). *De bijlesgeneratie. Opkomst van de onderwijscompetitie*. Amsterdam: AUP.
- Elkind, D. (2008, 27 juni). The Price of Hurrying Children. *Psychology Today*. Geraadpleegd op 4 mei, van <https://www.psychologytoday.com/us/blog/digital-children/200806/the-price-hurrying-children>

- Encyclopedia.com (z.d.). Transitional Object. *Encyclopedia.com*. Geraadpleegd op 23 april 2024, van <https://www.encyclopedia.com/psychology/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/transitional-object>
- Enthoven, W. (2012). *Ben je een 'luie ouder'? Dan ben je goed bezig!* Happinez. Geraadpleegd op 18 maart, van <https://www.happinez.nl/bewust-ouderschap/leve-de-luie-ouder/>
- Exalto, J. (2017). *Van wie is het kind? Twee eeuwen onderwijsvrijheid in Nederland*. Amsterdam: Balans
- Feigel, L. (2022, 7 oktober). *Leave them alone*. Aeon. Geraadpleegd op 21 april, van <https://aeon.co/essays/bold-parenting-tips-from-the-child-free-author-d-h-lawrence>
- [FinallyAnonymous6/]. (2020). *AITA? My mom is an influencer. I am sick of being a part of it, I had "NO PHOTOS" hoodies printed for me and my little sister*. Geraadpleegd op 27 mei 2024, van https://www.reddit.com/r/AmItheAsshole/comments/evqd98/aita_my_mom_is_an_influencer_i_am_sick_of_being_a/
- Furedi, F. (2007, oktober). *Cultuur van angst*. Maatwerk. Geraadpleegd op 26 mei, van <https://link.springer.com/article/10.1007/BF03070861>
- Furedi, F. (2009). *Wasted: why education isn't educating*. Continuum.
- Gabeler, E. (2023, 6 september). *Momfluencers bieden herkenning: "In de onzekerheid van jonge ouders zit het verdienmodel"*. Ouders van Nu. Geraadpleegd op 22 mei 2024, van <https://www.oudersvanu.nl/voor-ouders/momfluencers-bieden-herkenning-in-de-onzekerheid-van-jonge-ouders-zit-het-verdienmodel~5bd335c?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Garcia, O. F., Fuentes, M. C., Gracia, E., Serra, E., & Garcia, F. (2020). Parenting Warmth and Strictness across Three Generations: Parenting Styles and Psychosocial Adjustment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(20). <https://doi.org/10.3390/ijerph17207487>
- Gasman, E. (z.d.). *Het Continuüm-concept*. OERmoeders van Nu. Geraadpleegd op 27 mei, van <https://oermoedersvanu.nl/artikel/het-continuum-concept/index.html>
- Goodreads. (2011). *Battle Hymn of the Tiger Mother*. Geraadpleegd op 14 maart 2024, van <https://www.goodreads.com/book/show/9160695-battle-hymn-of-the-tiger-mother>
- Goodreads. (2008). *Under pressure: rescuing childhood from the culture of hyper-parenting*. Geraadpleegd op 2 mei, van https://www.goodreads.com/book/show/2000589.Under_Pressure

- GoodTherapy (2015, 13 juli). Donald Winnicott (1896-1971). *GoodTherapy*. Geraadpleegd op 14 april 2024, van <https://www.goodtherapy.org/famous-psychologists/donald-winnicott.html>
- Gräve, J. (2017, 28 juli). *Exploring the Perception of Influencers Vs. Traditional Celebrities: Are Social Media Stars a New Type of Endorser?*. [Paper presentation]. 8th International Conference on Social Media & Society. <https://doi.org/10.1145/3097286.3097322>
- Gray, P. (2015, 22 december). The Good Enough Parent Is the Best Parent. *Psychology Today*. Geraadpleegd op 30 april 2024, van <https://www.psychologytoday.com/gb/blog/freedom-learn/201512/the-good-enough-parent-is-the-best-parent>
- Gruebner, O., Haasteren, A., Hug, A., Elayan, S., Sykora, M., Albanese, E., Naslund, J., Wolf, M., Fadda, M., & von Rhein, M., (2022). Digital Platform Uses for Help and Support Seeking of Parents With Children Affected by Disabilities: Scoping Review. *Journal of Medical Internet Research*. 24. e37972. 10.2196/37972.
- Hanne. (2023, 16 mei). *De magie van lui ouderschap*. Mama Baas. Geraadpleegd op 19 maart, van <https://www.mamabaas.be/momlife/algemeen/de-magie-van-lui-ouderschap>
- Harris, J.R. (1998). *The Nurture Assumption: Why Children Turn Out the Way They Do*. Free Press.
- Harris, J. R. (2009). *The Nurture Assumption: Why Children Turn Out the Way They Do* (2de editie). Free Press. <https://emilkirkegaard.dk/en/wp-content/uploads/The-Nurture-Assumption-Why-Children-Turn-Out-the-Way-They-Do-Revised-and-Updated-Judith-Rich-Harris.pdf> (Oorspronkelijk gepubliceerd 1998)
- Harris, J. R., & Teixeira de Mattos, L. (1999). *Het misverstand opvoeding : over de invloed van ouders op kinderen*. Contact.
- Haslam, D.M., Tee, A. & Baker, S. The Use of Social Media as a Mechanism of Social Support in Parents. *J Child Fam Stud* 26, 2026–2037 (2017). <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0716-6>
- Hayek, J., Schneider, F., Lahoud, F., Tueni, M., de Vries, H. (2022, 30 maart). *Authoritative parenting stimulates academic achievement, also partly via self-efficacy and intention towards getting good grades*. PLoS One. Geraadpleegd op 6 mei, van <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8967044/>

- Herweijer, L. & Vogels, R. (2004). Ouders over opvoeding en onderwijs. *Sociaal Cultureel Planbureau*. <https://dx.doi.org/10.48592/1051>
- Hodgkinson, T. (2009, 9 april). *Luie ouders hebben gelijk*. J.M. Meulenhoff.
- Holden, G.W. (2019). *Parenting: A dynamic perspective*. (3e editie). SAGE Publications.
- Honoré, C. (2009, 19 februari). *Under Pressure: Rescuing Our Children From The Culture Of Hyper-Parenting*. Orion.
- Honoré, C. (z.d.). *In Praise of Slow*. Carl Honoré. Geraadpleegd op 18 maart, van <https://www.carlhonore.com/book/in-praise-of-slowness/>
- Hoorntje, R., & Huizing, I. (2023, 14 mei). *Hoe beïnvloedt de “momfluencer” ons moederbeeld?* NOS. Geraadpleegd op 22 juni 2024, van <https://nos.nl/artikel/2475033-hoe-beinvloedt-de-momfluencer-ons-moederbeeld>
- Hrdy, S., B. (2009). *Een kind heeft vele moeders: hoe de evolutie ons sociaal heeft gemaakt*. Nieuw Amsterdam.
- Huygen, M. (2023). *Nog wat geleerd vandaag? Hoe kennis terugkeert in het onderwijs*. Amsterdam: Boom.
- Isenberg, J. (2012, 25 juli). Societal Influences on Children. *Childhood Education*. Geraadpleegd op 20 maart, van <https://doi.org/10.1080/00094056.1987.10521484>
- Influencer DNA. (2023, januari). *Top 30 Nederlandse mommy influencers: De 30 populairste baby en kids influencers uit Nederland op een rijtje*. Geraadpleegd op 22 april 2024, van <https://www.influencer-dna.com/nederlandse-mommy-influencers>
- Javidan, M. (2007, juli). Forward-Thinking Cultures. *Harvard Business Review*. Geraadpleegd op 20 mei, van <https://hbr.org/2007/07/forward-thinking-cultures>
- Jeynes, W. H. (2005). A Meta-Analysis of the Relation of Parental Involvement to Urban Elementary School Student Academic Achievement. *Urban Education*, 40(3), 237–269. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1177/0042085905274540>
- Jobse, H. (2023, 19 september). Goed genoeg ouderschap: ‘Feilbare ouders bewijzen hun kind een enorme dienst’. *Ouders van nu*. Geraadpleegd op 16 mei 2024, van <https://www.oudersvanu.nl/voor-ouders/goed-genoeg-ouderschap-feilbare-ouders-bewijzen-hun-kind-een-enorme-dienst~93cc11c?referrer=https%3A%2F%2Fadvance-lexis-com.proxy-ub.rug.nl%2F>
- Juang, L., Baolin Qin, D., Park, I. (z.d.). Beyond the Battle Hymn to Empirical Research on Tiger Parenting. *Society for Research on Adolescence*. Geraadpleegd op 5 april 2024, van <https://www.s-r->

- a.org/index.php?option=com_dailyplanetblog&view=entry&category=teachingadolescence&id=77:beyond-the-battle-hymn-to-empirical-research-on-tiger-parenting
- Kelley, A. (2005, 15 december). *Farewell tot he Working Class*. The Nation. Geraadpleegd op 20 mei, van <https://www.thenation.com/article/archive/farewell-working-class/>
- Khan, M.L. (2024). Permissive Parenting, Self Regulation and Risk-Taking Behavior among Adolescents. *Global Social Sciences Review*. Geraadpleegd op 17 mei, van https://www.researchgate.net/publication/380073384_Permissive_Parenting_Self_Regulation_and_Risk-Taking_Behavior_among_Adolescents
- Kluijver, B. (2021, 9 december). *De moedermaffia: wie zijn dat en hoe sla je ze van je af?* Algemeen Dagblad. Geraadpleegd op 25 mei, van <https://www.ad.nl/gezin/de-moedermaffia-wie-zijn-dat-en-hoe-sla-je-ze-van-je-af-br~a354ef6e/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Koops, W. (2016, november). *Een beeld van een Kind*. Boom psychologie & psychiatrie. Geraadpleegd op 20 mei, van https://www.boompsychologie.nl/product/100-1634_Een-beeld-van-een-kind#:~:text=November%202016%20%7C%20ISBN%209789058755810%20%7C%201e%20druk,-%E2%82%AC%2074%2C25&text=In%20Een%20beeld%20van%20een,over%20wetenschappelijke%20ontwikkelingspsychologie%20en%20pedagogiek
- Kuppens, S., Ceulemans, E. (2018, 18 september). Parenting Styles: A Closer Look at a Well-Known Concept. *PubMed Central*. Geraadpleegd op 20 maart, van <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6323136/#CR11>
- Lang, D. (2020, 18 mei). *Early 1800s: Rousseau*. Pressbooks. <https://iastate.pressbooks.pub/parentingfamilydiversity/chapter/early-1800s-rousseau/>
- Latifi, F. (2023, 10 maart). Influencer Parents and Their Children Are Rethinking Growing Up On Social Media. *Teen Vogue*. Geraadpleegd op 10 juni 2024, van <https://www.teenvogue.com/story/influencer-parents-children-social-media-impact>
- Lawrence, D.H. (1980). The mother as destroyer: psychic division in the writings of D.H. Lawrence. *D.H. Lawrence Review*, 13(3), 220-238. Geraadpleegd op 21 april, van <https://www.jstor.org/stable/44233666>

- Lee, J., Y., & Lee, E. (2022). What topics are women interested in during pregnancy: exploring the role of social media as informational and emotional support. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 22. 10.1186/s12884-022-04842-5.
- Leenders, H., Veugelers, W., & Kat de, E. (2007). Contrasten en praktijken: Waardevormend onderwijs en burgerschapsvorming op drie vwo-scholen. *Pedagogische Studiën*, 84(2). Geraadpleegd van <https://pedagogischestudien.nl/article/view/14512>
- Lewak, D. (2018, 28 Maart). *I was raised by Tiger Mom – and it worked*. New York Post. Geraadpleegd op 12 april 2024, van <https://nypost.com/2018/03/28/i-was-raised-by-tiger-mom-and-it-worked/>
- Lewin, K. Heider, F., & Heider, G. M. (1936). *Principles of topological psychology*. McGraw-Hill. <https://psycnet-apa-org.proxy-ub.rug.nl/doi/10.1037/10019-000>
- Libelle Mama. (z.d.). *Autoritatieve opvoeding : wat is dat?* Libelle Mama. Geraadpleegd op 23 mei 2024, van <https://mama.libelle.be/peuter/autoritatieve-opvoeding-wat-is-dat/>
- Liberalrebel (2020, 5 mei). *Interview with Daniel Mackler, a former psychotherapist*. Liberal Rebel. Geraadpleegd op 6 mei 2024, van <https://liberalrebel.com/interview-with-daniel-mackler-a-former-psychotherapist/>
- Lieber, C. (2019, 2 mei). *She was the “queen of the mommy bloggers.” Then her life fell apart*. Vox. Geraadpleegd op 12 juni 2024, van <https://www.vox.com/the-highlight/2019/4/25/18512620/dooce-heather-armstrong-depression-vaedictorian-of-being-dead>
- Liedloff, J. (1975). *The Continuum Concept*. Duckworth.
- Louis, J. P., Ortiz, V., Barlas, J., Lee, J. S., Lockwood, G., Chong, W. F., Louis, K. M., & Sim, P. (2021). The Good Enough Parenting early intervention schema therapy based program: Participant experience. *PloS one*, 16(1), e0243508. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0243508>
- Mackler, D. (2013, 14 april). The Good-Enough Mother: NOT GOOD ENOUGH! *Wild Truth*. Geraadpleegd op 5 mei 2024, van <https://wildtruth.net/the-good-enough-mother-not-good-enough/>
- Mackler, D. (2021, 28 september). *Why I Don't Like the “Good-Enough Mother” Concept – And How Easily It Is Misused* [Video]. YouTube. Geraadpleegd op 6 mei 2024, van <https://www.youtube.com/watch?v=SkYhYRX4RHo>
- Main, P. (2023, 30 juni). Bowlby's Attachment Theory. *Structural Learning*. Geraadpleegd op 25 april 2024, van <https://www.structural-learning.com/post/bowlbys-attachment-theory>

- Martijn, M., & Tokmetzis, D. (2016). *Je hebt wél iets te verbergen: Over het levensbelang van privacy*. Zutphen: De Correspondent.
- Martin, M. (2011, 13 januari). *Battle Hymn of the Tiger Mother*. NPR. Geraadpleegd op 16 maart 2024, van <https://www.npr.org/2011/01/13/132908322/Battle-Hymn-Of-The-Tiger-Mother>
- Matthews, D. (2020, 4 november). What Does It Mean to Be a Good-Enough Parent? *Psychology Today*. Geraadpleegd op 23 april, van <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/going-beyond-intelligence/202011/what-does-it-mean-be-good-enough-parent>
- Mellink, B. (2014). *Worden zoals wij. Onderwijs en de opkomst van de geïndividualiseerde samenleving sinds 1945*. Amsterdam: Wereldbibliotheek.
- [Mtownnative]. (2022). *Thoughts on Amy Chua*. Geraadpleegd op 17 maart 2024, van https://www.reddit.com/r/AsianParentStories/comments/tld0b2/thoughts_on_amy_chua/?q=suicide+rate&type=comment&cId=25bdf935-cd9e-4817-b910-bc8ba861dbcf&iId=eddf27b5-04dd-420e-a4f0-106ae8524cbd
- Müller, A. (z.d.). Object Relations Theory. *Psychodynamic Psychology*. Geraadpleegd op 23 april 2024, van <https://psychodynamicpsychology.com/object-relations-theory/>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2024). *Wat is opvoeding?* Geraadpleegd op 17 maart, van <https://www.nji.nl/opvoeden-en-ouderschap/opvoeding>
- Nicoleau. (2023, 30 september). *Luie ouders hebben gelijk?* Het Moederfront. Geraadpleegd op 21 april, van https://hetmoederfront.com/boekbespreking-luie-ouders-hebben-gelijk/?utm_content=cmp-true
- Nisrofah, S. (2023, mei). Examining the Influence of Permissive Parenting on Student Motivation for Learning. *Tadibia Islamika Journal of Holistic Islamic Education*. Geraadpleegd op 7 mei, van https://www.researchgate.net/publication/377451209_Examining_the_Influence_of_Permissive_Parenting_on_Student_Motivation_for_Learning
- NOS. (15 september 2023a). *Seksuele voorlichting lijkt aanleiding brandstichting Belgische basisscholen*. NOS. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2490536-seksuele-voorlichting-lijkt-aanleiding-brandstichting-belgische-basisscholen>
- NOS. (21 maart 2023b). *Minister over "lentekriebelweek": seksuele vorming is leerdoel van kinderen*. NOS. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2468350-minister-over-lentekriebelweek-seksuele-vorming-is-leerdoel-van-kinderen>

- NOS. (27 maart 2023c). *In Florida is het straks taboe om op basisschool over gender te praten*. NOS. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2422877-in-florida-is-het-straks-taboe-om-op-basisschool-over-gender-te-praten>
- Ocenw. (1995). *De school als lerende organisatie. Kwaliteitsbeleid op scholen voor primair en voortgezet onderwijs*. Zoetermeer: L ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.
- Orwell, G. (2021). *Animal farm*. Alma Books.
- Ouvrein, G. (2022). Mommy influencers: Helpful or harmful? The relationship between exposure to mommy influencers and perceived parental self-efficacy among mothers and primigravida. *New Media & Society*, 146144482210862. <https://doi.org/10.1177/14614448221086296>
- Papousek, H. (1977). *Entwicklung der Lernfähigkeit im Säuglingsalter*. In: G. Nissen (red.), *Intelligenz, Lernen und Lernstörungen*. Berlin: Springer-Verlag.
- Parentcorticalmass. (2013, 26 maart). *Tiger Moms, Carol Dweck, and Mindsets*. Geraadpleegd op 19 maart 2024, van <https://www.parentcorticalmass.com/2013/03/tiger-moms-carol-dweck-and-mindsets.html>
- Pauline Wingelaar [@paulinewing]. (z.d.). *Home* [Instagram-kanaal]. Instagram. Geraadpleegd op 15 april 2024, van <https://www.instagram.com/paulinewing?igsh=Zm1xOHcyMzdidzVz>
- Pedersen, S. (2016). The good, the bad and the 'good enough' mother on the UK parenting forum Mumsnet. *Women's Studies International Forum*, 59, 32–8. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2016.09.004>
- Peschar, J., & Wesselingh, A. (1985). *Onderwijssociologie*. Wolters-Noordhoff.
- Plas, N. [@nienkeplas]. (2023, 16 juli). Chill modus on. [Instagram foto]. Instagram. Geraadpleegd op 20 mei 2024, van <https://www.instagram.com/p/Cuwy9rzIKrJ/>
- Pont, S. (2023, 5 januari). Welke van de vier opvoedingsstijlen werkt het beste? *Psychologie Magazine*. Geraadpleegd op 23 mei 2024, van <https://www.psychologiemagazine.nl/artikel/welke-opvoedstijl-werkt-het-beste/>
- Psychologists World. (2024, 16 januari). *Permissive Parenting: Its Approach and Impact on Child Development*. Geraadpleegd op 16 april, van <https://www.psychologists.com/permissive-parenting-its-approach-and-impact-on-child-development/>

- Reitzema, E. (2024, 1 maart). *Goede seksuele opvoeding doen ouders en leerkrachten samen*. Rutgers. Geraadpleegd van <https://rutgers.nl/nieuws/goede-seksuele-opvoeding-doen-ouders-en-leerkrachten-samen/>
- Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming (2020, 16 juni). Goed genoeg opvoederschap. *Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming*. Geraadpleegd op 12 april 2024, van <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/gezinnen-met-meervoudige-en-complexe-problemen/goed-genoeg-opvoederschap/over-goed-genoeg-opvoederschap/>
- Rijksoverheid. (2021, 15 december). *Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst*. Geraadpleegd van <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-f3cb0d9c-878b-4608-9f6a-8a2f6e24a410/pdf>
- Rousseau, J. J. (1762). *Emile, or concerning education* (J. Steeg, Red.; E. Worthington, Vert.). D. C. Heath & Company, 1889.
https://brittlebooks.library.illinois.edu/brittlebooks_open/books2009-08/rousje0001emile/rousje0001emile.pdf
- Salverda, I., Van Der Jagt, P., Willemse, R., Onwezen, M., & Top, J. (2013). *Sociale media: nieuwe wegen naar sociale innovatie*. Geraadpleegd op 22 april 2024, van <https://ris.utwente.nl/ws/files/5575867/Sociale%20media.pdf>
- Sanvictores, T., & Mendez, M. D. (2022, 18 september). *Types of Parenting Styles and Effects On Children*. StatPearls. Geraadpleegd op 5 mei, van <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK568743/#:~:text=Permissive%20parents%20tend%20to%20be,in%20rare%20uses%20of%20discipline>
- Schottelndreier, M. (2024, 15 januari). *Opinie: Opvoeden gaat niet vanzelf, laat de pedagogiek zich er meer mee bemoeien*. De Volkskrant.nl. <https://advance-lexis-com.proxy-ub.rug.nl/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:6B3V-DDX1-JBHV-K0YS-00000-00&context=1516831>.
- Schottelndreier, M. (2022, 19 februari). *De lastige ouder is zo gek nog niet*. De Volkskrant. <https://advance-lexis-com.proxy-ub.rug.nl/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:64TJ-F9J1-DYRY-X0P8-00000-00&context=1516831>
- Seleni Institute (2018, 14 maart). The Gift of the Good Enough Mother. *Seleni Institute*. Geraadpleegd op 9 april 2024, van <https://seleni.org/advice-support/2018/3/14/the-gift-of-the-good-enough-mother>
- 71toes. (2011). What I learned from “the battle hymn of the tiger mother”. Geraadpleegd op 14 maart 2023, van <https://71toes.com/what-i-learned-from-battle-hymn-of/>

- Skenazy, L. (2008, 6 april). *Why I Let My 9-Year-Old Ride the Subway Alone*. Free-Range Kids. Geraadpleegd op 5 april, van <https://www.freerangekids.com/why-i-let-my-9-year-old-ride-the-subway-alone/>
- Skenazy, L. (2015, 16 januari). *I let my 9-year-old ride the subway alone. I got labeled the 'world's worst mom'*. The Washington Post. Geraadpleegd op 5 april, van <https://www.washingtonpost.com/posteverything/wp/2015/01/16/i-let-my-9-year-old-ride-the-subway-alone-i-got-labeled-the-worlds-worst-mom/>
- Smith, C. (2014, 7 januari). Amy Chua inspires a Twitter firestorm from those hoping to end stereotyping Asian moms. *Straight*. Geraadpleegd op 16 maart 2024, van <https://www.straight.com/blogra/561621/amy-chua-inspires-twitter-firestorm-those-hoping-end-stereotyping-asian-moms>
- Sociaal-Economische Raad. (2011, maart). *Bevolkingskrimp benoemen en benutten*. Geraadpleegd op 18 april, van <https://www.ser.nl/-/media/ser/downloads/adviezen/2011/advies-bevolkingskrimp.pdf>
- Speentjes, P., Nilsen, Y., & Vink, C. (2021, september). *Welbevinden van ouders*. Nederlands Jeugdinstituut. Geraadpleegd op 18 april, van <https://www.nji.nl/sites/default/files/2021-10/Welbevinden-van-ouders.pdf>
- Spock, B. (z.d.). About Dr. Spock. *Dr. Benjamin Spock*. Geraadpleegd op 16 mei 2024, van <https://drspock.com/>
- Steffen, A. (1921). *Paedagogische cursus: Gehouden in het Goetheanum te Dornach (1^e editie)*. Utrecht. DeHaan.
- Sung, M. (2022, 3 november). Their children went viral. Now they wish they could wipe them from the internet. *NBC News*. Geraadpleegd op 10 april 2024, van <https://www.nbcnews.com/pop-culture/influencers-parents-posting-kids-online-privacy-security-concerns-rcna55318>
- Swinnen, W. (2022, 15 november). *'Een beetje bevolkingskrimp op wereldniveau zou zeker niet erg zijn'*. Eos wetenschap. Geraadpleegd op 18 april, van <https://www.eoswetenschap.eu/geschiedenis/een-beetje-bevolkingskrimp-op-wereldniveau-zou-zeker-niet-erg-zijn>
- Taylor, J., Lauder, W., Moy, M., & Corlett, J. (2009). Practitioner assessments of 'good enough' parenting: Factorial survey. *Journal of Clinical Nursing*, 18(8), 1180-1189. <http://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2008.02661.x>

- The School of Life. (2014, 12 december). *Psychotherapy - Donald Winnicott* [Video]. YouTube. Geraadpleegd op 11 april 2024, van <https://www.youtube.com/watch?v=ZaZkvvB367I>
- Traest, P. (2022). *#MOMSOFINSTAGRAM* (Door Ghent University, Library) [Journal-article]. https://libstore.ugent.be/fulltxt/RUG01/003/013/388/RUG01-003013388_2021_0001_AC.pdf
- Van Baar, J. (2014). *De Prestatie Generatie. Een pleidooi voor middelmatigheid*. Atlas Contact.
- Van der Zeeuw, D. [@dee]. (2021, 2 november-a). Dit is nieuws wat je eigenlijk niet wilt delen maar wat helaas wel de werkelijkheid is. [Instagram foto]. Instagram. Geraadpleegd op 16 april 2024, van <https://www.instagram.com/p/CVxl35oIZfJ/>
- Van der Zeeuw, D. [@dee]. (2021, 3 november-b). Het verhaal van onze drie miskramen (en een buitenbaarmoederlijke zwangerschap). [YouTube video]. YouTube. Geraadpleegd op 10 april 2024, van https://www.youtube.com/watch?v=00oEeaLSFkM&lc=UgxkQn_udZQii9tc1tN4AaABAg
- Van der Zeeuw, D. [@dee]. (2024, 26 mei). De geboorte van Guusje. [YouTube video]. YouTube. Geraadpleegd op 27 mei 2024, van https://www.youtube.com/watch?v=p21h8hCmN_c
- Van Duin, E. (2024, 5 april). Artsen bestrijden op TikTok medisch nepnieuws: ‘Mensen geloven liever een influencer dan de dokter’. *Eindhovens Dagblad*. Geraadpleegd op 2 juni 2024, van <https://www.ed.nl/gezond/artsen-bestrijden-op-tiktok-medisch-nepnieuws-mensen-geloven-liever-een-influencer-dan-de-dokter~a2827e65/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Van Hilvoorde, I. M. (2013). *Pedagogische Studiën als platform voor (bijna) een eeuw van pedagogische wetenschap*. *Pedagogische Studiën*, 90(4-15).
- Van Stigt, M. (2012, 5 maart). *Waarom de tijgermoeder gelijk heeft*. Mieke van Stigt. Geraadpleegd op 24 maart 2024, van <https://miekevanstigt.blogspot.com/2012/03/waarom-de-tijgermoeder-gelijk-heeft.html>
- Veldhuis, P., & Bravenboer, D. (2023, 30 september). *Ben ik nu die docent die geen orde kan houden?; Een jaar voor de klas*. NRC. <https://advance-lexis-com.proxy-ub.rug.nl/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:698Y-CHC1-F03R-S004-00000-00&context=1516831>

- Vélez-Agosto, N. M., Soto-Crespo, J. G., Vizcarrondo-Oppenheimer, M., Vega-Molina, S., & García Coll, C. (2017). Bronfenbrenner's bioecological theory revision: moving culture from the macro into the micro. *Perspectives on Psychological Science : A Journal of the Association for Psychological Science*, 12(5), 900–910.
<https://doi.org/10.1177/1745691617704397>
- Verheijen, T. (2024, 17 januari). *Alle leerkrachten in Essen krijgen opleiding rond 'digitale opvoeding': "Het is allemaal leuk, maar er zijn ook gevaren aan verbonden"*. HLN.be. <https://advance-lexis-com.proxy-ub.rug.nl/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:6B47-M3N1-JBHV-K36W-00000-00&context=1516831>
- Vogels, R. (2002). *Ouders bij de les. Betrokkenheid van ouders bij de school van hun kind*. Sociaal Cultureel Planbureau. Geraadpleegd van https://repository.scp.nl/bitstream/handle/publications/1129/Ouders_bij_de_les.pdf?sequence=1
- Watson, J. B., (1928). *Psychological Care of Infant and Child*. Routledge.
- Webb, J. (2018, 14 oktober). *The Dark Side of Being Raised by Permissive Parents*. PsychCentral. Geraadpleegd op 4 mei, van <https://psychcentral.com/blog/childhood-neglect/2018/10/the-dark-side-of-being-raised-by-permissive-parents#3>
- Webb, J. (2020, 24 april). *The 5 Special Challenges of Adult Children of Permissive Parents*. Dr. Jonice Webb. Geraadpleegd op 4 mei, van <https://drjonicewebb.com/the-5-special-challenges-of-adult-children-of-permissive-parents/>
- Wedge, M. (2016, 3 mei). What Is a “Good Enough Mother”? *Psychology Today*. Geraadpleegd op 9 april 2024, van <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/suffer-the-children/201605/what-is-good-enough-mother>
- Weijers, I. (2024). Familyvlogging en momfluencing. *PIP-Pedagogiek in Praktijk*.
- Winnicott, D.W. (1960). The Theory of the Parent-Infant Relationship. *The International Journal of Psycho-analysis*, 41, 585-595.
- Winnicott, D.W. (1964). *The Child, the Family, and the Outside World*. Penguin Modern Classica.
- Winnicott, D.W. (1971). *Playing and Reality*. (1e editie). Routledge.
- Wubs, J. (2004). *Luisteren naar deskundigen. Opvoedingsadviezen aan Nederlandse ouders 1945-1999*. Assen: Van Gorcum.

- Xie, S., & Li, H. (2019). "tiger mom, panda dad": a study of contemporary chinese parenting profiles. *Early Child Development and Care*, 189(2), 284–300. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1080/03004430.2017.1318870>
- Xing J. Chen-Xia, Verónica Betancor, Laura Rodríguez-Gómez, & Armando Rodríguez-Pérez. (2023). Cultural variations in perceptions and reactions to social norm transgressions: a comparative study. *Frontiers in Psychology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1243955>
- Yang, C. (2024, april). Effects of Parenting Styles on Anxiety. *Journal of Education Humanities and Social Sciences*. Geraadpleegd op 17 mei, van https://www.researchgate.net/publication/380090465_Effects_of_Parenting_Styles_on_Anxiety
- Yeong-Kim, S. (2013, juli). What is "tiger" parenting? How does it affect children? *American Psychological Association Division*. Geraadpleegd op 25 maart 2024, van <https://www.apadivisions.org/division-7/publications/newsletters/developmental/2013/07/tiger-parenting>
- Yim, E. P.-Y. (2022). Effects of Asian cultural values on parenting style and young children's perceived competence: A cross-sectional study. *Frontiers in Psychology*, 13, 905093. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.905093>
- young digital labor. *Social Media + Society*, 3(2), 1–15.
- Zhang, R., & Wang, Z. (2024). Effects of Helicopter Parenting, Tiger Parenting and Inhibitory Control on the Development of Children's Anxiety and Depressive Symptoms. *Child Psychiatry & Human Development*, 1–12. <https://doi.org/10.1007/s10578-024-01685-3>